

XEMYC
HÆMUS

„**В ПОСЛЕДНИТЕ МИ ТВОРБИ** аз се опивам да проследя определени моменти от ежедневието на моя малък син или просто за запечатам мимиката на неговото детско лице, породена от често сменящото му се настрояние. Тази дълбока връзка между мен и моя син Боян провокира и разкри пред мен чистотата и необременеността на едно малко момче. Това събуди в мен спомени и носталгия по моето детство. Колко е лесно да казваш на бялото – бяло и на черното – черно, без да се притесняваш или укриваш под формата на облечено в елегантни думи лицемерие. Когато си малък, ти гледаш на света и го изобразяваш в чисти и искрящи цветове. Лишен си от обиграната тотална монохромност. Тези мисли ме накараха да погледна на сина ми по детски. Да го видя в тези чисти, неподправени, сурови цветове. Да оставя творбите ми незавършени и нарисувани на един дъх, така, както би постъпило едно дете.“

Ненко Балкански

„**LEGFRISSEBB MŰVEIMBEN** megpróbálok nyomon követni kisfiam mindennapjait. Törekszem megörökíteni a gyermeki arc mimikáját, ami a hangulati változások hirtelensége jellemez. Fiámmal, Bojannal, a bensőséges kapcsolatunk provokálja ezt az alkotói folyamatot, melynek során megnyílik előttem egy kisfiú tisztasága és gondtalansága. Milyen egyszerű a fehéret fehérnek mondani és a feketét feketének, anélkül, hogy aggodalmaskodnál, vagy választékos szavakba burkolt képmutatás mögé rejtőznél! Amikor egy gyereket vagy magát a világot tiszta, csillogó színekben látod és ábrázolod, félreteszed azt a bizonyos begyakorolt monokróm palettát, elengeded magad végre, még ha csak egy rövid időre is. Ezek a gondolatok késztettek arra, hogy gyermekszemmel lássam a fiamat, ezekben a tiszta, hamisítatlan nyers színekben. Hirtelen rácsodálkozással festett képeimet befejezetlenül hagyom, úgy, ahogy egy gyerek tenné.”

Nenko Balkanszki

ГРАВИТАЦИЯ

КРИСТИНА МЕНХАРТ

Немили-недраги – По следите на един нов превод на унгарски език

ИВАН ВАЗОВ

Немили-недраги (откъс)

КОЛЕЛО

ЙОНКА НАЙДЕНОВА

С вдъхновение и отговорност
(за Николена Атанасова)

КАЛМАН МИКСАТ

Нашата Розали (откъс от романа „Чадърът на свети Петър“.)

Превод: Николена Атанасова

СТРАНИЦИ

ВЕЛИНА МИНКОВА

Доклад на зелената амеба
за химическия молив
(откъс)

КАФЕНЕ

РУДОЛФ УНГВАРИ

В дяволското гърло

Превод: Светла Кьосева

ЗА ДЕЦАТА

КОНСТАНТИН КОНТАНТИНОВ

Златната къщичка
Пръстеното петле • Вълшебната шейна • Мегената нута

ЗА АВТОРИТЕ

GRAVITÁCIÓ

5

MENYHÁRT KRISZTINA

Ivan Vazov: Bujdosók – egy újabb magyar fordítás nyomában

15

IVAN VAZOV

Bujdosók (Részlet)

Batinkova Elena – Kovács Gergely fordítása

KERÉK

29

JONKA NAJDENOVA

lhletetten, felelősséggel
(Nikolina Atanaszova műfordítóról)

Csikhelyi Lenke fordítása

41

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A mi Rozálink (Részlet a Szent Péter esernyője c. regényből)

OLDALAK

49

VELINA MINKOVA

A zöld amőba jelentése a postairónról (Részlet a regényből)

Iván Andrea fordítása

KÁVÉHÁZ

63

UNGVÁRI RUDOLF

Az ördög torkában

GYEREKEKNEK

79

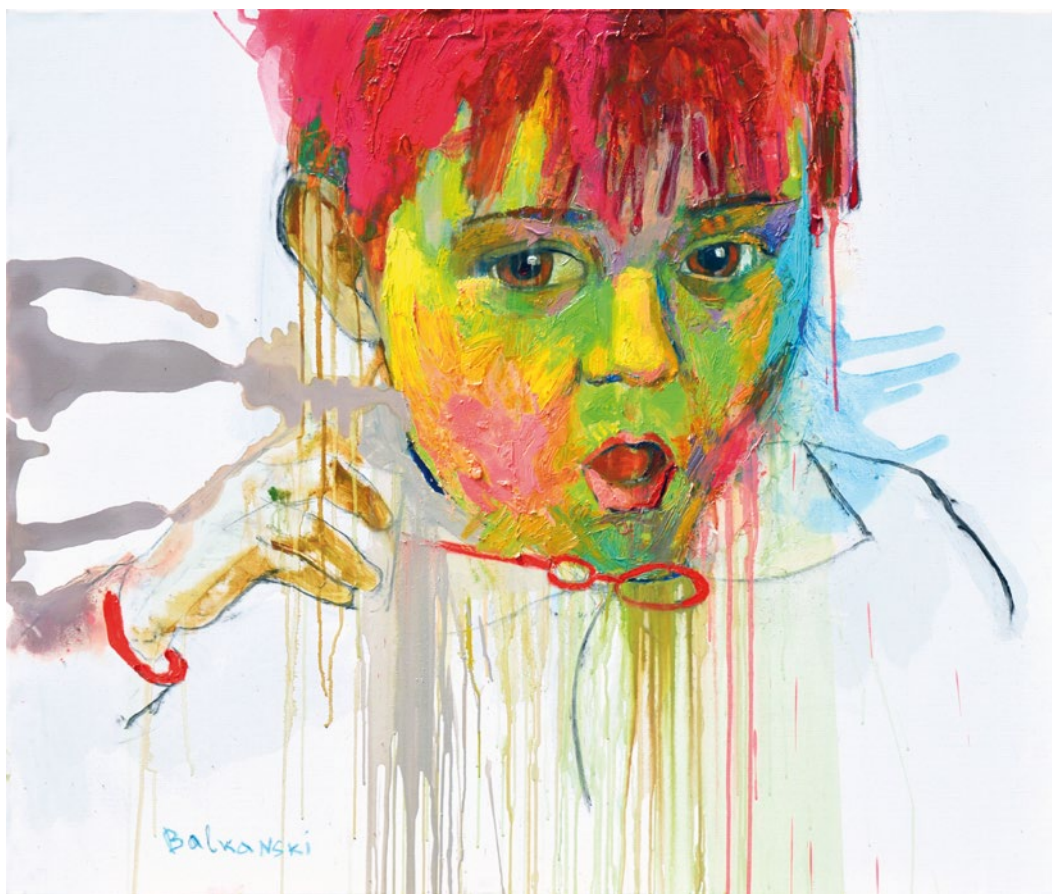
KONSZTANTIN KONSZTANTINOV

Az aranyházikó • Az agyagkakas
A varázsszánkó • A mézes pogácsa

Batinkova Elena – Kovács Gergely fordítása

95

A SZERZŐKRŐL

КРИСТИНА МЕНХАРТ

*Иван Вазов: Немили-недраги –
по следите на един нов превод
на унгарски език*

MENYHÁRT KRISZTINA

*Iván Vazov: Bujdosók –
egy újabb magyar fordítás nyomában*

ПРЕЗ 2015 ГОДИНА, в поредицата за класическа литература на издателството „Напкут“ под заглавието *Bujdosók* [Заточеници], излезе отново на унгарски език повестта „Немили-недраги“, едно от най-сполучливите произведения на Иван Вазов. В тази поредица това е вече втората българска книга след Бай Ганьо на Алеко Константинов (2013). Преводът на унгарски е дело на двама млади преводачи – Елена Батинкова и Гергей Ковач, за които това е и първият литературен преводачески проект.

Изборът на произведението на пръв поглед изглежда малко странно, въпреки, че Вазов е основен български класик, „патриарх на българската литература“, задължителна литература и още много други неща в България, но възниква и въпросът, какво ново може да каже на унгарския читател от XXI век. Повестта е възрожденско произведение, документира една отдавна отминала епоха, може би е и малко остаряла, затова не може да се предвиди, каква ще е рецепцията на унгарската читателска публика, с какво би събудила читателския интерес. Съществува и по-ранен превод, произведението е издадено в сбирката „Главня да вземе, да ни светне! Повести и разкази“¹, съставител: Нели Христова, преводач Ласло Сенцеи (издателство „Европа“). Излязла е преди 34 години, 1982 година с друго заглавие – *Hazátlanak* [Без родина]. За рецепцията на по-стария превод няма информации, книгата се намира във фонда на няколко библиотеки, в 1-2 екземпляра се в продава и в антикварни магазини. Райна Симеонова-Харгитаи обърна вниманието и на един още по-ранен превод² – „Немили-недраги“ е издаден 1921 г. заедно с други разкази в сборника „Разкази от живота на българите: трудовете на Иван Вазов“³, редактиран и преведен от Оскар Фалуди, който е проектирал издаването на цяла поредица българска литература. Въпреки че преводът е оценен като сполучлив, поредицата не се осъществява, което се обяснява с липса на интерес от страна на унгарската преса и публика⁴.

От друга страна, един по-съвременен превод може да обнови старото произведение, което, както и българската история, може да се интерпретира по различен начин, а и Вазов може да се представи през нова призма на унгарската публика.

Връщайки се към оригиналното произведение, „Немили-недраги“ е известна Вазова повест, вероятно не само защото е част от задължителната програма в българските училища. Оригинално произведение излиза 1883 година. В него авторът разказва за хъшовете, които се крият в Румъния, за техните съдби, приключения, патриотични стремежи. Действието се разиграва през 1870-те години, час до лятото и есента на 1876 г. Този период съвпада почти изцяло с пребиваването на Вазов сред хъшовете в Браила (1870 – 71 г.) и в Букурещ (1876 г.).

1 — ОРИГИНАЛНО ЗАГЛАВИЕ: „*És paraszából új tűzünk gyűll! Kisregények és elbeszélések*“. Európa Kiadó: Budapest 1982.

2 — BOLGÁR KÖNYVEK ÉS MÁS NYOMTATVÁNYOK MAGYAR NYELVEN. Bibliográfia 1892 – 2012. Összeállította: Hargitainé Szimeonova Rajna. Croatica: Budapest 2014.

3 — ОРИГИНАЛНО ЗАГЛАВИЕ: „*Novellák a bolgár népéletéből: Wazov Ivan munkái*“

4 — RÁKOSI GÁBOR: A BOLGÁR IRODALOM MAGYARORSZÁGON (1841 – 1945). In: Dobrev, Cs. – Juhász, P. – Mijatev, P. (szerk.) *Tanulmányok a bolgár-magyar kapcsolatok köréből.* Akadémiai Kiadó: Budapest 1983.

2015-BEN a Napkút Kiadó *Remekírók Retró* sorozatában újból megjelent magyarul Iván Vazov egyik, talán a legjobban sikerült kisregénye, amely a *Bujdosók* címet kapta. Ebben a sorozatban ez már a második bolgár könyv, elsőként Aleko Konsztantinov: *Baj Ganyo Hihetetlen történetek egy mai bolgárról* c. műve került kiadásra (2013).

A magyarítást két fiatal fordító, Elena Batinkova és Kovács Gergely készítette, ez az első szépirodalmi közös vállalkozásuk.

A műválasztás elsőre némileg furcsának tűnik, mert Vazov ugyan megkerülhetetlen bolgár klasszikus, a „bolgár irodalom pátriárkája”, kötelező olvasmány és sok más egyéb Bulgáriában, azonban felmerül a kérdés, mi lehet a mondanivalója a XXI. századi magyar olvasó számára. A kisregény első megközelítésben régi mű, egy régen letűnt kor dokumentuma, talán kicsit elavult is, kérdéses, milyen lesz a fogadtatása a magyar közönségnél, miért lehet érdekes a ma emberének. Ráadásul már létezett egy korábbi magyar fordítás: a kisregény az *És paraszából új tűzünk gyűll! – Kisregények és elbeszélések* c. kötetben jelent meg (válogatta: Neli Hrisztova, gondozta az Európa Kiadó, fordította Szenczei László). 1982-ben, 33 éve adták ki, és más volt a címe is (Hazátlanak). A régebbi fordítás recepciójáról ma már nehéz bármit is kideríteni, a könyv megtalálható néhány könyvtárban, kapható még egy-két példánya antikváriumban. Hargitainé Szimeonova Rajna egy még korábbi fordításra is felhívta a figyelmet: 1921-ben a *Novellák a bolgár népéletéből: – Wazov Ivan munkái* c. kötetben jelent meg, eredeti címén (*Nemili nedragi*) ugyanez a kisregény, néhány más novella kíséretében, szerkesztette és fordította Faludi Oszkár,¹ aki egy bolgár irodalmi sorozat kiadását is tervezte. A jónak tartott fordítás ellenére a terv nem valósult meg, amit a magyar közönség és a sajtó érdektelenségével magyaráztak.²

Másrészt egy korszerűbb fordítás új életet adhat egy régebbi műnek, új értelmezési kereteket lehet találni, más dimenzióknak keresztül bemutatni a bolgárok történelmét, illetve Ivan Vazovot a magyar közönségnek.

Ha visszatérünk az eredeti műre, ezt a Vazov-kisregényt minden bolgár ismeri, és remélhetőleg nemcsak azért, mert kötelező olvasmány. A könyv bolgár címe *Nemili nedragi (Senkinek sem kedvesek)*, 1883-ban jelent meg. Az író a Romániában bujdosó bolgár szabadságharcosokról mesél, leírja sorsukat, kalandjaikat, hazafias törekvéseiket. Az elbeszélés az 1870-es években játszódik, egészen 1876 nyaráig és őszéig. Szinte meg egyezik azzal az időszakkal, amit Vazov maga is Bräilában tölt, a bolgár bujdosók körében (1870 – 71), illetve Bukarestben 1876-ban. A szerző maga is a török önkény elől menekült Romániába.³

Erről Vazov így mesél Ivan Sismanovnak:⁴ „*Bräilában, pénz nélkül, tehetetlenül, senkinek sem kedvesként, bementem egy fogadóba, amit a bolgár bujdosók látogattak. Itt,*

1 — BOLGÁR KÖNYVEK ÉS MÁS NYOMTATVÁNYOK MAGYAR NYELVEN. Bibliográfia 1892 – 2012. Összeállította: Hargitainé Szimeonova Rajna. Croatica: Budapest 2014.

2 — RÁKOSI GÁBOR: A BOLGÁR IRODALOM MAGYARORSZÁGON (1841 – 1945). In: Dobrev, Cs. – Juhász, P. – Mijatev, P. (szerk.) *Tanulmányok a bolgár-magyar kapcsolatok köréből.* Akadémiai Kiadó: Budapest 1983.

3 — ДИМИТЪР МИХАЙЛОВ: НЕМИЛИ-НЕДРАГИ – ИВАН ВАЗОВ. В: *Класически творби в българската литература. Анализи.* Велико Търново: „Слово“ 1995.

4 — ИВАН ШИШМАНОВ: ИВАН ВАЗОВ. *Спомени и документи.* София 1930 (1976).

Авторът също е принуден да избяга от турското насилие в Румъния⁵.

За живота си по онова време Вазов разказва следното на Иван Шишманов:⁶ „В Браила без средства, безпомощен, немил-недраг, слязох в един хотел, който се посещаваше от български хъшове. Тук, попаднал в тяхната среда, аз споделях братски техния живот, техните идеали и авантюри. Повечето пъти се хранех наедно с тях в подземната изба на Никола Странджата, знаменосеца. Тая епоха от живота си аз описах много подробно в романа си „Немили-недраги“, гдето сам съм се изобразил под името на младия поет, Бръчков.“

И останалите герои на произведението са съществуващи лица, които Вазов представя под други имена. Щом става дума за героите, интересен момент е липсата на главен герой в повестта, във всяка част водеща роля получава различен персонаж – Македонски, Странджата или Бръчков излизат на преден план. Целта на Вазов е да подчертае колективната природа и общата съдба на героите.⁷ Те живеят в един измислен свят, който писателят описва като страната на мъглата, тъмнината и подземие, които се материализират в една подземна кръчма.⁸ Жителите на кръчмата са доста асоциални – изоставили са своя свят (намиращата се на другия бряг на Дунав, почти митична България), но не са склонни да се интегрират в чуждото общество. Те са странни фигури, вагабонти, емигранти или само „пияни българи“ (както в повестта ги наричат румънските минавачи), т. е. такива хора, които са извън общоприетите обществени норми и ред, но често са в конфликт и със закона.⁹ Непрекъснатата конфронтация е същност на битието им, единственият смисъл на съществуването им. В конфликт са един с друг, с румънските граждани и власти, но всичко това е подчинено на бъдещата голяма битка, която предстои с турските подтисници: „Ако не днес, то утре ще удари пак часът. Ние трябва пак да сме готови – аз със старите си кости пак ще взема байряка, бари още един път да го издигна в Балкана, на тогава да умра.“ (речта на Странджата). В света на героите от повестта не остава място за семейството, толкова важно за българите, няма родители, съпруги, деца. Това е един осакатен мъжки свят, единствената цел на който е смъртта и „новото раждане (в Историята)“.¹⁰ Хъшове имат минало (подвизите им) и бъдеще (крайната битка за освобождението на България), но нямат настояще.¹¹ Настоящото, животът в Румъния фокусира само върху физическото битие, състои се само от глад и нищетата, а понякога и от различни дребни престъпления: „такъв живот не е живот, а поразия. Магарешки живот...“. Явно Вазов описва противоречивите събития с тиха ирония. Така например представянето „Изгубената Станка“, за което хъшове се готвят с голям ентузиазъм, българската публика с нетърпение чака театъра, целта е благородна, макар и на пръв поглед нереална – искат

аз ѝ къркьм, testvérien osztokodtam életükben, ideáljaikban és kalandjaikban. Általában velük ettem a zászlóhordozó Nikola Sztrandzsa föld alatti borozójában. Életemnek ezt az időszakát igen részletesen írtam le a Nemili-nedragi című regényemben, ahol magamat az ifjú költő, Bracskov alakjában ábrázoltam.”

A mű többi szereplője is létező személy, akiket Vazov más néven mutatott be. Ha a szereplőknél tartunk, a kisregény jellegzetessége a főhős hiánya, minden részben más-más szereplő kap vezető szerepet – hol Sztrandzsa, hol Makedonszki vagy Bracskov kerül előtérbe. Vazov ezzel a hősök kollektív természetét és közös sorsát igyekezett hangsúlyozni.⁵ A szereplők maguk egy általunk kitalált világban élnek, amelyet az író a köd, a sötét, a föld alatti birodalmaként ír le, amely a föld alatti kocsmában ölt testet.⁶ A kocsmalakói meglehetősen aszociálisak – elhagyták a saját világukat (a Duna túlsópartján található, már-már mitikus Bulgáriát), de nem hajlandók integrálódni az idegen társadalmi létben. Kissé torz alakok, ők a vagabundok, az emigránsok, vagy csak a „részeg bolgárok“ (ahogy a regényben a román járőrök nevezik őket), vagyis olyan emberek, akik kívül esnek az elfogadott társadalmi normákon és renden, gyakran még a törvényvel is összeütközésbe kerülnek.⁷ A folyamatos konfrontáció a lételemük, létezésük egyetlen igazolása és értelme. Konfrontálódni egymással, a román polgárokkal és hatóságokkal, de mindent a majdani nagy összecsapásnak rendelnek alá, ami majd a török elnyomókkal lesz soron „Eljön az idő, amikor megint készen kell állnunk; ha nem ma, hát holnap. Akkor majd öreg csontjaimmal ismét megragadom a zászlót, hogy a Balkán hegyei közt magasra emeljem, és úgy essem el.” (Sztrandzsa szavai). A kisregény hőseinek világában nincs helye a bolgárok számára oly fontos családnak, nincsenek szülők, feleségek, gyermekek. Ez egy csonka férfivilág, amelynek egyetlen célja a halál, az újjászületés és az öröklét a történelem lapjain.⁸

A szereplőknek van múltjuk (a hőstetteik) és jövőjük (a végső csata Bulgária felszabadításáért), de jelenük nincs.⁹ A jelen, a romániai lét csakis a fizikai túlélésről szól, az éhezéssel, nyomorról, a kisebb-nagyobb bűncselekményekről: „Nem is élet az ilyen, hanem nyomorúság. Kutyának való...” A nyilvánvalóan ellentmondásos epizódokat Vazov néha csendes ironiával írja le. Emlékezzünk vissza az *Az elveszett Sztanka* c. népszínmű előadására – a bujdosók nagy lelkesedéssel készülődnek, a bolgár közösség repesve várja a színházat, a cél nemes, bár elsőre is irreális: bérnyílást akarnak felbérelni a pénzből, aki megöli Abdul-Aziz szultánt. A végkifejlet azonban már kevésbé magasztos: a hatalmas sikert és a jelentősebb bevételt megünneplendő, a hősök egy éjszaka alatt elmulatják az összes pénzt. A fejezet záró mondata újra kissé ironikus: „Abdul-Aziz szultán megmenekült...”. Ez az ironia azonban csak a jelennek szól, amely néha annyira szörnyű, hogy csak mosolyogni lehet rajta, és azonnal eltűnik, amikor sor kerül a végső összecsapásra, a megdicsőülésre a gredetini csatában.¹⁰

5 — ДИМИТЪР МИХАЙЛОВ: НЕМИЛИ-НЕДРАГИ — ИВАН ВАЗОВ. В: *Класически творби в българската литература. Анализи*. Велико Търново: „Слово” 1995.
6 — ИВАН ШИШМАНОВ: ИВАН ВАЗОВ. СПОМЕНИ И ДОКУМЕНТИ. София 1930 (1976).
7 — Д. МИХАЙЛОВ цит. произв.
8 — ЕЛЕНА НАЛБАНТОВА: „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ” ИЛИ

АВТЕНТИЧНИЯТ ОБРАЗ НА ЕДНА ИЛЮЗИЯ. Електронно списание *LiterNet*, 10.08.2014, № 8 (177).
9 — МИЛЕНА ЦАНЕВА: „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ” — ГЕРОИ И ПРОБЛЕМИ. Електронно списание *LiterNet*, 28.09.2004, № 9 (58) [1960].
10 — Е. НАЛБАНТОВА цит. произв.
11 — Д. МИХАЙЛОВ цит. произв.

5 — Д. МИХАЙЛОВ i. m.
6 — ЕЛЕНА НАЛБАНТОВА: „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ” ИЛИ АВТЕНТИЧНИЯТ ОБРАЗ НА ЕДНА ИЛЮЗИЯ. Електронно списание *LiterNet*, 10.08.2014, № 8 (177).

7 — МИЛЕНА ЦАНЕВА: „НЕМИЛИ-НЕДРАГИ” — ГЕРОИ И ПРОБЛЕМИ. Електронно списание *LiterNet*, 28.09.2004, № 9 (58) [1960].
8 — Е. НАЛБАНТОВА i. m.
9 — Д. МИХАЙЛОВ i. m.
10 — Д. МИХАЙЛОВ i. m.

да наемат убиец, който да убие султан Абдул Азиз. Развързката обаче не е толкова възвишена: за да отпразнуват големия успех и по-значителния приход, героите за една нощ изпиват всичките пари. Последното изречение е отново иронично: „Султан Абдул Азис беше спасен.“ Но тази ирония се отнася само за настоящето, което понякога е толкова ужасяващо, че можем само да му се смеем; тя изчезва веднага, щом настъпи моментът на последния бой, на геройската смърт в битката при Гредетин.¹²

Погледната отдалече, повестта „Немили-недраги“ е разказ, който следва пътя на група мъже „от подземията на една кръчма до върховете на една планина“.¹³ Определящ момент в съдбата им е срещата със смъртта, съзнателният стремеж, копнежът към нея. Именно смъртта прави смислен и пълноценен техния живот. Не е случайно, че освен Македонски всички хъшове умират геройски, смелостта им и саможертвата им анулират прегрешенията на миналото. А у читателя остава като болезнена тръпка действителността след освобождението: „Една дълга агония!... Бедни, бедни Македонски! Защо не умря при Гредетин?...“

Когато става въпрос за превод на литературен текст (конкретно унгарския превод), трябва да се разгледат факторите, които правят сполучлив един литературен превод. Първото, което трябва да изясним, е целта на художествения превод. Логичният отговор е, че произведението по някаква причина е важно за преводача, който желае да го представи на своята читателска публика. Друг важен критерий е, че творбата трябва да отразява оригиналния замисъл, исторически и културен контекст, като същевременно е и „на унгарски“. За читателите на превода текстът трябва да звучи на родния им език. Преводачът трябва да въвлече читателя в действието, да постигне вживяване или поне разбиране, а покрай това трябва и да предаде хумора и иронията на текста, което може би е най-трудно.

Крайният резултат от превода на Елена Батинкова и Гергей Ковач е динамичен, четивен унгарски текст, който е приятен за четене и е разбираем и за съвременния читател. Преводачите не се стремят да архаизират текста, според тях, там където и писателят не се е стремил към архаично звучене, не е нужно преводачът да си служи с такова. Фактът, че повестта „Немили-недраги“ е писана преди 133 години, не е причина и в езиков смисъл да се връщаме тази епоха. Модерното звучене на текста дава възможност да премислим в днешен контекст съдбата на хората, напускащи принудително родината си.

Повестта въпреки това остава българска, дори и в настоящия превод да са преведени на унгарски и прозвищата на героите (за разлика от превода на Л. Сенцеи от 1982 г.), което е нужно за разбирането на същността. Действието на „Немили-недраги“ и в унгарския вариант е вълнуващо и заинтригуващо, образите на героите са обрисувани с ярки щрихи, читателят се обръща със състрадание и дори с обич към тях.

Много добре се проявяват тихата ирония и хуморът, с които Вазов изобразява абсурдните понякога ситуации и образи. В края на произведението има

12 — Д. МИХАЙЛОВ цит. произв.

13 — Е. НАЛБАНТОВА цит. произв.

Madártávlatból szemlélve a Bujdosók, Hazátlanok, a Nemili-nedragi egy olyan elbeszélés, amely néhány férfi útját követi egy kocsmá alagsorából egy hegy csúcsáig. Sorsuk legmeghatározóbb eleme a találkozás a Halállal, a tudatos törekvés, a vágyakozás a halál iránt. Éppen a halál teszi életüket értelmessé és teljes értékűvé.¹¹ Nem véletlen, hogy a szereplők közül, Makedonszki kivételével, mindenki hősi halált hal, bátorságuk és önfeláldozásuk semmissé teszi a múltban elkövetett bűnöket. Az olvasóban pedig ott marad fájdalmas tüsként a felszabadulás utáni valóság: „Nem más ez, mint elnyújtott agónia!... Szegény, szegény, Makedonszki, miért nem estél el Gredetinnél...?“

Visszatérve a magyar fordításra, joggal merül fel a kérdés, ha átültetünk egy irodalmi művet egyik nyelvről a másikra, mitől lesz jó a fordítás. Az első, amit tisztázni kell, mi a műfordítás célja. A nyilvánvaló válasz, hogy a fordító számára a mű valamiért fontos, és szeretné bemutatni hazája olvasókörtségének. Másik fontos kritérium, hogy a műnek úgy kell tükröznie az eredeti mondandóját, történelmi és kulturális közegét, hogy közben „magyarul szól“. A célnyelvi olvasónak úgy kell olvasni a művet, mintha az anyanyelvén íródott volna. A fordítónak be kell tudnia vonni az olvasót a cselekménybe, el kell érnie az azonosulást vagy legalább a megértést, emellett közvetítenie kell a humort és az ironiát, ami talán a legnehezebb.

Elena Batinkova és Kovács Gergely fordításáról elmondható, hogy a végeredmény egy gördülékeny, jól olvasható magyar szöveg, ami a mai olvasó számára is élvezhető, érthető. A fordítók nem törekedtek az archaizálásra, véleményük szerint ott, ahol az író sem akart archaikus hangzást, ezzel az eszközzel a fordítónak sem érdemes élnie. Az a tény, hogy a kisregény 132 éve íródott, nem ok arra, hogy nyelviileg is megpróbáljuk visszahozni ezt a kort. A modernebb hangzású szöveg arra is lehetőséget ad, hogy mai kontextusban gondoljuk újra a hazájukból elmenekült bujdosók sorsát.

A kisregény mellett megmarad bolgárnak, azzal együtt is, hogy a jelen fordításban pl. a szereplők gúnyneveit is lefordították magyarra (a Szenczei-féle fordítással ellentétben), ami feltétlenül szükséges a megértéshez. A kisregény cselekménye a magyar változatban is érdekfeszítő, magával ragadó, a hősök jellemábrázolása erőteljes, az olvasó szánalommal és valamelyes szeretettel fordul feléjük. Nagyon jól érvényesül Vazov csendes ironiája és humora, amivel a néha abszurd helyzeteket és alakokat ábrázolja. A mű végén szómagyarázatot találunk, ami megkönnyíti a szöveg megértését, illetve oktatási célú felhasználását.

Jelen formájában a *Bujdosók* közelebb hozza Vazovot a magyar olvasóhoz, értetőbbé teszi a korszakot, a bolgárok szabadságharcának nehézségeit, emellett ad egy kitekintést a Felszabadulás utáni világról is. Azonban az olvasó első gondolata valószínűleg nem a XIX. század eseményeinek, a bolgárok hazafias érzelmeinek újragondolása, hanem a jelennel vonható párhuzam, az ismerős jelenetek, a toprongyos menekültekkel való szembenézés, a befogadás és a beilleszkedés kérdése: „Mihez kezdjenek ezen az idegen földön? (...) Bulgária bezárult előttük. Románia befogadta őket, de csak úgy, ahogy a lakatlan tengerpart fogadja be a megtört és elcsigázott tengerészeket, akiket a vihar sodor oda.“ Vazov ebben a művében saját élményeit, érzéseit, tapasztalatait írta

11 — Е. НАЛБАНТОВА i. m.

и списък с обяснение на по-важните названия и понятия, което спомага за разбирането на текста, но дава възможност и за приложение с учебна цел.

Новият превод на „Немили-недраги“ доближава Вазов до унгарския читател, разяснява особеностите на епохата, трудностите на освободителната борба на българите, но дава и бегъл поглед за света след Освобождението. Първата мисъл на читателя обаче не е реинтерпретиране на събитията от XIX век, на родолюбивите пориви на българите, а познатите сцени, срещата с орфаните бежанци, въпросът на приемането и приспособяването: *„Какво ще правят в тая чужда земя? (...) България беше затворена за тях. Румъния им даваше гостоприемство, но гостоприемството, което дава пустият морски бряг на изхвърлените от бурите мореходци, разломени и съсипани. Бяха сред обществото, но бяха в пустиня.“* В тази повест Вазов описва своите преживявания, чувства и опит, като текстът и след повече от 130 години е в състояние да накара читателя да се замисли, да погледне света от друга гледна точка. Този факт издига „Немили-недраги“ от контекста на малката родина България и го прави общовалиден. Преводът, разбираем за съвременния читател от своя страна отваря нов канал за комуникация както между българи и унгарци, така и между хора от различни нации и култури.

bele, úgy, hogy a szöveg 130 évvel később is képes az olvasót elgondolkodtatni, rávenni, hogy más szemmel nézze a világot. Ez a tény emeli ki a *Bujdosók* c. kisregényt kis hazája kontextusából és teszi egyetemesen érvényessé gondolatait. A mai olvasó számára jól érthető magyar fordítás pedig egy új kommunikációs csatornát nyit magyarok és bolgárok, emberek és emberek között.

ИВАН ВАЗОВ

Немили-недраги
(откъс)

IVAN VAZOV

Bujdosók
(részlet)

КОГАТО МАКЕДОНСКИ СВЪРШИ РАЗКАЗА СИ, трима от другарите бяха вече задрямали на местата си и хъркаха доволно громко. Странджата постоя няколко време замислен над това, що беше се хоратило, стана прав, свали съдраното и омацано сетре, измъкна отзад из червения пояс, който запасваше окъсаните му и запятнени панталони, един голям револвер и го окачи на гвоздеа на стената. После слезна от одърчето, което му причини няколко нови и кресливи изкашливания, отиде пред картината на посрещането с хляб-сол, спря се, погледна я горделиво, захлупи голямото гърне с виното, духна лампата и се върна на одърчето да легне. В туй време бяха легнали вече наред до другите троица Спиро Македонски и Свищовчето. Настана съвършен мрак в избата.

Скоро концертът, устроен от тримата заспали, се усили още повече от гръмогласното хъркане и от пискливо гръдно свирене на Странджата. Сънят успокояваше поне навреме тия измъчени от бедността същества; тия хлътнали от бедния и невъздържание очи; тия недояли корми, тия отслабнали и обелени от скитане крака. Утрешният ден беше начало на нови нужди, на нови борби с живота за тия бедни и пренебрегнати сега поборници. Душата им щеше изново да се трови пред вида на богатствата и великолепието, които на всяка стъпка им се мяркаха в хубавия румънски град. Докога ще се продължава това съществуване? Какво ще правят в тая чужда земя? Кога ще видят своите семейства, своите мили съпруги, своите стари майки? България беше затворена за тях. Румъния им даваше гостоприемство, но гостоприемството, което дава пустият морски бряг на изхвърлените от бурите мореходци, разломени и съсипани. Бяха сред обществото, но бяха в пустиня.

Къщата, магазините, кесиите, сърцата бяха затворени за тях. Живееха само с подавания на други, почти като тях бедни. И то не винаги. Гладните дни през всяка седмица идеха на чредата си редовно, неизбежно, фатално. Да, работеха понякога с надница за няколко гроша, колкото за хляба. Но и то не беше всякога. Малцина можаха да се заловят за някоя, ако и скромна, но сигурна търговийка. Имаше няколко хлебари, няколко крѣчмари или други малки търговци хъшове. Но за голямата маса бежанци, която постоянно се умножаваше, нямаше поминък. А зимите бяха студени, а кълките трепереха, а червата куркаха. Един студент от руски университет, наскоро изгонен от България, беше си купил един дръглив кон с мях и ходеше из браилските улици да продава дунавска вода. Двама учители, избягали от Диарбекир, продаваха лимонада на площада. Но скоро се лишиха от това предприятие, като не можеха да заплатят тежката такса за правопродаване, наложена от градското управление. Прочее, гладът и бедността простираха отвсякъде ръце към тия нещастници.

Оставаха им две неща да изберат, за да не умрат от глад. Или да се втурнат с оръжие в България и да умрат в Стара планина, или на въжето, или да крадат. Но Тотю вече почиваше на лаврите си. Панайот благоденствуваше в Сърбия, а Хаджи Димитър отдавна беше умрял на Бузлуджа. Знаеха това само няколко селяни и орлите. Оставаха второто средство: да крадат. Но всяка влашка тъмница беше вече населена с по няколко юнаци. Балканските орли стояха в клетка. Ге-

MIRE MAKEDONSZKI A TÖRTÉNET VÉGÉRE ÉRT, a társaság három tagja már javában hortyogott a helyén. Sztrاندzsa még elüldögélt egy kicsit elgondolkozva a hallottakon, majd felállt, levette rongyos, piszkos rövid kabátját, hátranyúlva, vörös övkenőjéből, mely kurtított szárú, foltozott nadrágját tartotta, előhúzott egy jókora revolvert, és egy szögére akasztotta. Aztán leszállt a deszkaágyról, amitől megint elővette a sípoló köhögés, odament a cseta fogadását ábrázoló kép elé, megállt előtte és büszkén elnézegette, majd lefedett egy nagy boroskancsót, elfújta a gyertyát, és visszament az ágyhoz lefeküdni. Ekkorra már Szpiro Makedonszki és az ifjú szvistovi is csatlakoztak a másik háromhoz. A pincében teljes sötétség támadt.

A három alvó férfi kórusához nemsokára csatlakozik Makedonszki mély, dörgő horkolása és Sztrандzsa élesen sípoló lélegzete. Az álom legalább egy kis időre enyhülést hoz ezeknek a szegénységtől meggyötört teremtményeknek, a kialvatlanságtól és dorbézolástól beesett szemeknek, a korgó gyomroknak, a lesóványodott, folytonos vándorlástól eltörődött lábaknak. A másnap új nyomorúságot, az étellel vívott újabb csatákat tartogatott e nincstelen, lenézett harcosok számára. Lelkük majd megint háborog a gazdagság és pompa láttán, mely lépten-nyomon a szemük elé tárul ebben a szép román városban. Meddig kell még így élniük? Mihez kezdjenek ezen az idegen földön? Mikor látják viszont családjukat, szeretett feleségüket, idős édesanyjukat? Bulgária bezárult előttük. Románia befogadta őket, de csak úgy, ahogy a lakatlan tengerpart fogadja be a megtört és elcsigázott tengerészeket, akiket a vihar sodort oda. Emberek között voltak, mégis olyan volt, mintha sivatagban éltek volna. Házak, boltok, erszények és szívek zárva voltak előttük. Csak olyanok szánták meg őket egy kis alamizsnával, akik majdnem ugyanolyan szegények voltak, mint ők. De azok sem mindig. Minden héten eljöttek az éhezés napjai, elkerülhetetlenül, mint a végzet. Néha sikerült valami munkát szerezniük, hogy az egy-két garasos napibérből legalább kenyeret vehessenek, de ez soha nem tartott sokáig. Kevés bujdosó tudott valami szerény, de biztos jövedelemforráshoz jutni. Volt köztük néhány pék, kocsmáros vagy valamilyen más kiskereskedő. A menekültek nagy tömegének azonban, melynek száma folyamatosan növekedett, nem volt állandó kenyere. A telek pedig kemények voltak, megreszkettették a lábat, megkorgatták a gyomrot. Egy ifjú, aki Oroszországban tanult, és nemrég üzték el Bulgáriából, szerzett egy sovány gebét és egy bőrtömlőt, s a Dunából mert vízzel házálva járta Brăila utcáit. Két tanító, akik Diarbekirből szöktek meg, limonádét árultak a téren, de rövidesen fel kellett hagyniuk ezzel az üzlettel, mert nem tudták megfizetni a magas helypénzt, melyet a város vezetése szabott ki. Így hát a szerencsétlenek felé minden irányból éhség és szegénység tárta ki mohó karjait.

Ha nem akartak éhenhalni, két választásuk maradt: fegyverrel térni vissza Bulgáriába, hogy a Sztara Planina bércei közt vagy a hóhér kötélén végezzék, vagy tolvajlásra adni a fejüket. De Totyu most a babérjain ül, Panajot jó módban tölti napjait Szerbiában, Hadzsi Dimitar pedig rég ottveszett a Buzludzsánál, nyughelyét nem ismeri senki, csak néhány parasztember és a sasok. Maradt tehát a másik választás: a lopás. De már Havasalföld minden tömlőcében ült néhány bolgár vitéz. A balkáni sasok ketrecben senyvedtek. A hősök tyúktolvajokká vedlettek.

Új, éhes proletáriátus ez, nyomorgó, rongyos és dicső. Igen, dicső, mert a mocs-

роите бяха сега кокошкари. Един нов и гладен пролетариат, съставен от подвизи, дрипи и слава. Да, защото тия нечисти дрипи, що висяха по снагата на тия нещастници, това беше славата: най-високата слава, защото беше непризната и окаляна от презрението. И те ходеха често на брега на Дунава и гледаха зелени-те хълми на България. На, тя е там, усмихва им се, вика ги, говори им, показва им небето си, показва им огнищата им, възпоминанията им, мечтите им... Дунавът величествено и тихо се синее между тях и нея, като една бара. Една крачка само – и в нея са; един вик само – ще ги чуе. Как е близко и как е далеко! О, Българийо, никога не си тъй мила, както кога сме въвн от тебе! Никога не си ни тъй необходима, както когато те изгубим безнадеждно!...

Бръчков, и той спеше. В ума му се вълнуваха разни странни и фантастически образи. Разказът за подвизите на четите приимаха сега форма и плът пред него. Той гледа Странджата, като дига знамето си в Балкана и вика: момци, дръжете се! Ту Спира Македонски, като запалва турската плевня и разсича надве един турчин и една кадъна. А Балканът се люлее, горите шумят, ветровете духат и пушки гърмят из буките. Ето там една глава с левски калпак подаде се иззад бука и се скри. Чу се гръм после друг гръм, още един гръм, много гърмежи и цялата гора букашка ехти и стене... А сърцето тупа, тупа, та ще се пукне! Ето Хаджи Димитър се подава също такъв, какъвто го има на картините.

Той държи меч в ръката си, търчи пред дружината си. Къде търчи толкова страшен и хубав?...

18

Изведнъж гръм се чу... Той пада... кръв облива го... После дим, после облаци и всичката чета става на духове и хвърчи, хвърчи из небето и всичко изчезва.

Когато се разбуди на заранта, той стоя няколко секунди замаян, доде да се опомни. Той видя, че не е в Балкана: на одърчето имаше само двама да спят още. Странджата беше станал най-рано, беше отворил вратата на избата, беше измел и турил кафеничето в огъня. Револвера го нямаше вече на стената. Македонски се разхождаше с едри крачки из кръчмата и пушеше. Тои беше хвърлил две ракии на кредит у стария знаменосец.

– Бръчков – каза той, като се приближи. – Ставай да идем да пием кафе у Ламбри. Но тоя фес да го хвърлиш или по-добре харижи го на Странджата.

Бръчков стана, набързо се уми, стегна и излезе из избата, като прие в мяна на феса си една вета и износена капела, що Странджата извади из една ракла.

Излязоха на улицата, по която вече гърмяха каляските и файтоните и сновяха многочислените утрenni минувачи. Влязоха в едно широко и пълно с дим и пара кафене. Из пръв път то поразяваше погледа с безбройните, окачени по стените картини, които представляваха всичките доста забележителни сблъсквания и случки от елинското въстание и от подвизите на българските чети. На най-личното място висеше кадрото на гръцкия цар и царицата и образът на Раковски. Нищо по-особено нямаше тука. Когато си пиеха кафето, двамата приятели бидоха наобиколени от неколцина човеци с вагабонтски изглед, прилични на гръцки паликарета. Бяха хъшове оцивилизовани. Разговорът се захвана с новините от България и се свърши с игра на карти. Бръчков, очарован, че напра-

kos гúnya, mely e szerencsétlenek testét takarja, dicsőségük; a legnagyobb dicsőség, mert nem tisztelet, hanem megvetés övezi. S ők gyakran lemennek a Duna partjára, és nézik Bulgária zöld dombjait. Ott a haza, mosolyog rájuk, hívja őket, beszél hozzájuk, mutatja nekik egét, mutatja az atyai házat, emlékeiket, álmaikat... A hömpölygő Duna fenséges-halkan kéklík köztük és közte. Egyetlen lépés, és már benne járnak, egyetlen kiáltás, és meghallja őket! Oly közel van, s mégis oly távol! Ó, Bulgária, sohasem voltál oly kedves a szívünknek, mint most, amikor itt állunk, kívüled! Sosem volt rád oly nagy szükségünk, mint most, hogy reménytelenül, örökre elvesztettünk!

Bracskov is alszik. Képzletében különös, fantasztikus alakok kergetik egymást. A cseta hőstetteiről hallott történetek megelevenednek előtte. Látja Sztrandsát, amint magasba emeli a zászlót a Balkán hegyei közt, és így kiált: “Kitartás, fiúk!” Makedonszkit, amint felgyújt egy török pajtát, és kettéhasítja a törököt és asszonyát. Ringatózik a Sztara Planina, zúg az erdő, fűtül a szél és pusokák dördülnek a fák között. Amott, túl-нан egy oroszlanос kucsma bukkan elő egy fa mögöl, de rögtön el is tűnik megint. Egy dörrenés, majd még egy és még egy, ropognak a pusokák, az egész erdő visszhangzik és nyög belé... A szív csak dobog, dobog, majd megped! Amott jön maga Hadzsi Dimitar, éppen olyan, mint a képen... Karddal a kezében fut csapata előtt. Hová rohan így ez a szörnű-szép ember? Hirtelen lövés dördül... elesik... előnti a vér... Aztán füst-be és felhőbe borul a táj, az egész cseta szellemmé válik és száll, száll az égen, s végül minden eltűnik...

Amikor reggel felébredt, néhány pillanatig kábultan feküdt, aztán magához tért. Felfogta, hogy nincs a hegyekben. Az ágyon ekkor már csak ketten aludtak. Sztrandsa kelt a legkorábban, kinyitotta a pinceajtót, felsöpört, és tűzre tette a kávéfőzőt. A revolver már nem volt ott a falon. Makedonszki nagy léptekkel járkált fel-alá a kocsmában és dohánzott. Már két pohár pálinkát megivott hitelre az öreg zászlótartónál.

– Bracskov! – szólt közelebb lépve a fiúhoz. – Kelj fel, és gyere, igyunk egy kávé Lambrinál! De azt a fezt dobd el, vagy még jobb lesz, ha Sztrandsának adod.

Bracskov feltápáskodott, gyorsan megmosakodott, felöltözött, és kiment a pincéből. A fezéért cserébe elfogadott egy ócska, kopott kalapot, melyet Sztrandsa egy ládából halászott elő.

Kiléptek az utcára, ahol már javában dűbörögtek a hintók és bérkocsik, és nyüzsgött a sok reggeli járókelő. Betértek egy tágas, fűstös, levegőtlen kávéházba. Az első, ami itt magára vonta a belépő tekintetét, a falra aggatott sok-sok kép volt, mely bemutatta a Szent Illés-napi felkelés minden nevezetes eseményét és a bolgár cseta hőstetteit. A főhelyre a görög király és királyné fényképét és Rakovszki portréját helyezték. Ahogy a két barát kávéját szűrcsölgette, néhány csavargókülsejű, görög felkelőre emlékeztető alak csatlakozott hozzájuk. Művelt bujdosók voltak, nem holmi bugrisok. A társalgást a bulgáriai híreken kezdték és kártyán végezték. Bracskov, akit egészen elbűvölt, hogy egyszerre ilyen sok bolgárral találkozott ezen az idegen földön, elfogadta Makedonszki ajánlatát, hogy játsszanak egy parti szkambilt egy-egy frankos tétben. Elég jó játékos volt, hamar el is nyert néhány frankot Makedonszkitól, melyet az feltehetőleg a zsebében tartott. Makedonszki dühöngött, oláhuł átkozta balszerencséjét és Midhát pasát, és bosszúsan csapta az asztalra rossz lapjait.

19

ви познанство изведнаж с толкова българи в тая чужда земя, прие предложението на Македонски да поиграят на скамбил по на един франк. Бръчков беше доста изкусен в тая игра и спечели няколко пъти наред франковете на Македонски, които той държеше вероятно в джеба си. Македонски се ядосваше, псуваше по влашки злата си чест и Мидхад паша и удряше силно картите по масата, които не му вървяха.

Хаджият се приближи до ухото на Бръчков и му пришепна:

– Недей игра с Македонски, ще те обере.

Бръчков клюмна с главата си и продължи с още по-голяма съсредоточеност да играе.

– Но ти не туряш парите на масата... единайсет франка стават вече имам да взимам – каза Бръчков на Македонски.

– Готови са бе, брате, слава богу, честен човек съм – отговори Македонски, като размещаше книгите.

Изведнаж играта доби друго направление. На Македонски провървя. Бръчков се ожесточаваше. Македонски се чудеше как му идат така книгите. Скоро Македонски си очисти дълга и хвана да печели.

Хаджият гледаше със съжаление на Бръčkкова.

Бръчков продължаваше да играе. Той хвана да се поти, защото вече два наполеона му хвъркнаха. Остаяха му всичко пет франка и той ги положи всичките из един път. Македонски ги спечели. Бръчков остана без ни една пара. Македонски погледна стенния часовник и каза:

– Единайсет часът! Да обядваме!

– Ами аз нямам нищо сега! – каза смаян Бръчков.

– Ще те гостя, не се бой! Щото е мое, то е и твое. Тука, във Влашко, работите така отиват. Няма да те оставим. Тука е чуждо място.

Тоя човек упражняваше едно странно влияние връз Бръčkкова. Тоя уверен, насмешлив, лукав поглед, съединен с изражението на безгрижността към живота, замая Бръčkкова и той машинално тръгна подир Македонски и Хаджият.

...

Вечерта в гостилницата на хотел „Трансилвания“ бяха се събрали повечето от хъшовете, с които излека се запознахме в Браила. Бръчков бързо и развълнувано им четеше последния брой от „Стара планина“. Освен тях там се виждаха няколко българи-студенти, наскоро пристигнали от Русия; няколко руси доброволци със своите бели платнени кители, препасани с ремик, и с белите също фуражки, на които бяха пришити червени кръстове, и двама исполини черногорци, пристигнали от Цариград през Сулина. Всичките тия люде се спряха в Букурещ, та оттам да тръгнат за Сърбия. Хъшовете първи път виждаха русите и хвърляха към тях погледи, пълни с любопитство и симпатия. Те не можеха да им се нагледат. Тия хора, дошли от разни далечни краища на Русия, за да вземат участие в борбата на славяните против „басурманите“, също изглеждаха с любопитство своите непознати събеседници, вслушваха се в разговорите им и като схващаха някои думи, понятни и сродни тям, учудваха се и приказваха си простодушно:

Hadzsi Bracskovhoz lépett, és a fülébe súgta:

– Ne játssz vele, mert megkopaszt!

Bracskov bólintással nyugtázta a figyelmeztetést, és kettőzött figyelemmel folytatta a játékot.

– Nem is teszed ki a pénzt az asztalra. Már tizenegy frankkal tartozol – mondta Makedonszkinak.

– Itt a pénz a zsebemben, testvérem. Istennek hála becsületes ember vagyok – felelte Makedonszki, és megkeverte a paklit.

Hirtelen megváltozott a lapjárás. A szerencse Makedonszki mellé szegődött. Bracskov felbőszült. Makedonszki nem győzött csodálkozni, hogy dőlnék neki a lapok. Egykettőre visszaszerezte, amit addig elvesztett, s nemsokára ő állt nyeresre.

Hadzsi szánakozva tekintett Bracskovra.

A fiú nem adta fel. Kiverte a verejték, mert már két napóleonja bánta a játékot. Mindössze öt frankja maradt, s az egészet feltette egy osztásra. Makedonszki ezt is megnyerte. Bracskov egy fillér nélkül maradt.

Makedonszki a faliórára pillantott, és így szólt:

– Tizenegy óra! Gyerünk ebédelni!

– De nekem már nincs semmim! – mondta meghökkenten Bracskov.

– Ne félj, meghívlak! Ami az enyém, a tiéd is. Nálunk oláh földön így mennek a dolgok. Nem hagyunk magadra. Mindnyájan idegenben vagyunk.

Makedonszki furcsa hatást gyakorolt Bracskovra. Önhitt, gúnyos, ravasz tekintete, melybe vidám gondtalanság is vegyült, valósággal megbabonázta. A fiú gépiesen indult Makedonszki és Hadzsi után.

...

Este a Transszilvánia Szálló vendéglőjében gyűlt össze a legtöbb bujdosó, akit Brăilában futólag már megismertünk. Bracskov izgatottan hadarva felolvasta nekik a Sztara Planina legújabb számát. Rajtuk kívül volt még ott néhány bolgár diák, aki nemrég érkezett vissza Oroszországból, orosz önkéntesek bőrszíjjal övezett fehér vászon nyári zubbonyban és fehér sapkában, rajta piros kereszttel, valamint két óriás termetű montenegrói, akik Carigrádból érkeztek Szulinán keresztül. Mindnyájan azért jöttek Bukarestbe, hogy onnan induljanak tovább Szerbia felé. A bujdosók most láttak először oroszokat, s kíváncsi, barátságos tekinteteket vetettek feléjük. Nem tudtak betelni a látványukkal. Az önkéntesek, akik Oroszország távoli vidékeiről jöttek, hogy részt vegyenek a szláv népek harcában a „pogányok” ellen, szintén érdeklődve pillantottak ismeretlen bajtársaikra, belehallgattak a beszélgetésükbe, s amikor elkaptak néhány érthető, rokon hangzású szót, elcsodálkoztak, és gyermekes örömmel mondták:

– Vot csto, brat, zgyesz tozsi ruszkije, csto li? Nuka, nye panyimaes? (Nahát, testvérem, még Oroszországban vagyunk? Hallod őket?)

– Kak zse? Eto oni nasi bratya bolgarüj (Nincs ebben semmi különös. Ők a mi bolgár testvéreink) – felelte egyikük, akinek nemes vonású arca és fehér keze arisztokratára vallott. Ő volt S gróf.

– A müj kuda zse tepericse? V Szerbiju ili b Bolgariju budem dratyszja? (Akkor hát hová megyünk? Szerbiában vagy Bulgáriában fogunk harcolni?)

– Вот что, брат, здесь тоже русские, что ли? Нука, не понимаешь?

– Как же? Это они наши братья болгары – отговаряше други, който по благородните черти на лицето и по белината на ръцете си личеше, че принадлежи на аристокрацията. Той беше граф Ш.

– А мы куда же тепериче? В Сербию или в Болгарию будем драться?

– Что Сербия, что Болгария? Это одно и тоже – отзова се един четирисетгодишен русин.

– Нет-с... Впрочем, да: обе славянския земли и православныя – объясни графът.

– А что они сюда не пойдут в Сербию? Ведь война с турками будет – каза един от русите, като сочеше на българите.

Аристократът повдигна рамената.

Един студент се обърна, посочи хъшовете и продума:

– Они же в Сербию идут.

Графът се извърна бързо, взря се в студента и му каза приветливо:

– Вы русский? А откуда?

– Из Москвы. Мы болгарские студенты. Несчастия отечества вызвали нас сюда...

Разговорът се завърза между студента и графа. Скоро взеха участие и другите студенти: приказваха за последните тревожни известия, за въстанието в България и поражението; за надеждите, които народът храни към Русия, и за генерал Черняева. Без никакви етикети и препоръки тия хора се сближиха, разбраха се, обикнаха се. Славянският дух даваше на сърцата им ново биене. В очите им се четеше една мисъл, една душа и едно страдание. Излиянията на братска любов ставаха по-горещи и по-сърдечни. Хъшовете, които дотогава стояха отделно от русите и поглеждаха свенливо към тях, приближиха столовете си. Залови се разговор между русите и тях на едно ново славянско наречие. Всички искаха да кажат по една руска дума и да видят, че са разбрани; едно благодарно чувство напълни всичките сърца. Графът заръча шампанско. Закипяха чашите с великодушното питие; той взема своята, стана прав и произнесе тихо тия думи:

– Господа! Първи път виждам българи в тая земя и, признавам се, обикнах ги с всичката сила на душата си. Това ново и отраднo чувство, което ме свързваше с вашите страдания и борба още докато бях в моята далека родина, тук при съприкосновението с вас, народ единоплеменен и угнетен, стократно се усили. Както вий, и ний, русите отиваме да дадем нашата помощ от кръв и жертви на еднокръвните си братя сърби, които доблестно вдигнаха знамето на борбата против стария неприятел на славянството. Пия за пълната сполука на правото дело; пия и за двете кръвни сестри на Русия: България и Сърбия.

Гръмoven потресающ и възхищен вик „Да живеи!“ прие трогателните думи на русина.

Няколко хъша се просълзиха: между тях Бръчков.

Един студент стана и с разтреперан глас пи наздравница за славянската солидарност.

– Csto Szerbija, csto Bulgarija? Eto odno i tozse (Milyen Szerbia, milyen Bulgária? A kettő egy és ugyanaz) – szólalt meg egy negyven év körüli orosz.

– Nyet-ssz... Vprocsem, da: obe szlavjanszkie zemli, i pravoszlavnye (Nem... Illetve tulajdonképpen igen: mindkettő szláv és ortodox föld.) – magyarázta a gróf.

– A csto, oni szjuda nye pajdut Szerbiju? Vegy, vojna sz turkami budem (Akkor ők miért nem mennek Szerbiába? Nemde háború készül a törökkel.) – mondta egy másik orosz a bolgárookra mutatva.

Az arisztokrata vállat vont.

Az egyik diák feléjük fordult, a bujdosókra mutatott, és így szólt:

– Oni zse v Szerbiju idut. (Ők is mennek.)

A gróf gyorsan a diák irányába fordult, és rászégezve tekintetét, barátságosan kérdezte:

– Vűj Russzkij? Ot kuda? (Ön orosz? Hová valósi?)

– Iz Moszkvűj. Műj bolgarszkije sztudentűj. Nyeszcsasztiya otecseztva vűjzvali nasz szjuda. (Moszkvából jövünk. Bolgár diákok vagyunk. Hazánk nyomorúsága hozott minket ide.)

A diák és a gróf beszélgetésbe merült, melybe hamarosan a többi diák is bekapcsolódott. Szó esett a legújabb, aggasztó hírekről, a bolgár felkelésről és annak vereségéről, a nép Oroszországba és Csernyajev tábornokba vetett reményeiről. Mindenféle névjegy és ajánlólevél nélkül összebarátkoztak, megértették és megszerették egymást. A szláv szellem megdobogtatta szívüket. Szemükben ugyanaz a gondolat, ugyanaz a lélek, ugyanaz a fájdalom tükröződött. A testvéri szeretet egyre hevesebben és őszintébben áradt el bennük. A bujdosók, akik eddig elkülönülve ültek az oroszoktól, és elfogódott pillantásokat vetettek feléjük, most közelebb húzták széküket. Megkezdődött a beszélgetés egy új szláv nyelvjárásban. Mindenki igyekezett kimondani egy orosz szót, hogy mutassák, megértik egymást. Fennkölt érzés lett úrrá minden szíven. A gróf pezsgőt rendelt, s amikor kihozták a nemes italtól gyöngyöző poharakat, felkapott egyet, felállt, és halkán e szavakat intézte a társasághoz:

– Uraim! Ez az első alkalom, hogy bolgárokkal találkozom ezen a földön, és bevalлом, teljes szívemből megszerettem őket. A rokonszeny és együttérzés, mellyel távoll hazámban kora ifjúságomtól viseltetem az önök szenvedése és harca iránt, most, hogy személyesen is megismerhettem önöket, az elnyomott rokon nemzet fiait, százsorosan megerősödött. Ahogy önök, mi, oroszok is Szerbiába tartunk, hogy ha kell, vérünket hullassuk fajtestvéreinkért, akik hősieen felemelték a harc zászlaját minden szlávok ősi ellensége ellen. Igyunk az igaz ügy győzelmére és Oroszország két vértestvére: Bulgáriára és Szerbiára!

Az orosz megindító szavait dübörgő, elragadtatott éljenzés fogadta.

Néhány bujdosó, köztük Bracskov is, könnyekre fakadt.

Az egyik diák felállt, és remegő hangon köszöntötte poharát a szláv szolidaritásra.

– Urrá! – felelte rá hűsz hang.

– Hvala! – harsogták a montenegróiak.

– Zsivio! – kiáltotta a vendéglő szerb tulajdonosa.

Újabb üveg pezsgőt rendeltek, a poharak ismét csillogtak és gyöngyöztek. A szláv

- Ураа! – извикаха двайсет гласа.
- Фала! – изгърмяха черногорците.
- Живио! – изкрещя съдържателят на гостилницата (той беше сърбин).

Поръчаха се нови стъкла шампанско. Чашите изново се заискриха и закипяха. Гърдите на славяните се повдигаха от силни чувства; двамата руси бяха се приближили тясно до Бебровски и Попчето и се целуваха по уста взаимно. Черногорците вече викаха яката и псуваха по един енергичен начин турците, които „горят живи православните славяни“.

Вратата се хлопна с трясък и Македонски се втурна шумно, както обикновено, с един лист в ръката.

– Момчета! Новина: вчера първият бой при Бабина глава. Сърбите победили! Вива!

Всичките наставаха слисани и възхитени.

– Война! Война!

– На ви телеграмата, четете по на пространно... Грабнах я от Грובהа... дебелакът недни – каза Македонски, почервениял и запъхтян още. А като съгледа русите, той свали маджарската шапка, усмихна се почтително и им подаде ръката си.

– Юнаци! Здравствуйте! Да живее Русията!

– Здравстуй, брат болгарин – отговори му русите доброволци, като му стиснаха ръката с чувство.

24

Между това възторгът достигна до най-високата си степен. Телеграмата хвърчеше от ръце на ръце: всякой искаше със собствените си очи да види латинските букви, които носеха тая радостна новина за победа. Собственото име Бабина глава този час придоби чудна прелест и изразителност. Първата стъпка на малката сръбска армия се увенча с успех, с победа! Никой не се надяваше на това. Черногорците решиха тутакси да тръгнат с утрешния трен за Турну Северин и оттам през Дунава за Кладово. Йованович (съдържателят на гостилницата) беше се слисал от възхищение. Той сложи на масата нови бутилки шампанско, за да почерпи гостите от своя страна. При вида на тая обща искрена радост, русите се просълзиха.

– Братя! – каза Бръчков с пламенен поглед и с разтупани гърди. Войната се почева и нашата гореща надежда се изпълни. Сега можем да се бием и умрем юнашки за нашата драга свобода.

– Няма да умрем мърцина на тая чужда земя – подзе Хаджият.

– От Сърбия право в България, там ще разбунтуваме нашите юнаци шопи и ще поизпотим Абдул Керим ефенди – прибави Бебровски.

– Кой ще бъдат там войводите?

– Тотю.

– Панайот.

– Да живеят доброволците! Да живеят всички славянски юнаци! – извика Македонски, като гаврътна жадно шампанското и се ухили фамилиарно на руските доброволци, като си обриса дългите мустаци.

testvérek mellét csakhogynem szétfeszítették az erős érzések. Két orosz szorosan odahúzódott Bebrovskihoz és Papocskához, és szájon csókolta őket. A montenegróiak már hangosan kiáltoztak és szidták a törököket, akik „élve égetik el az ortodox keresztényeket”.

Hirtelen kivágódott az ajtó, és Makedonszki szokása szerint hangos csörtetéssel rontott a helyiségbe, kezében egy papírlapot lóbálva.

– Nagy újság van, fiúk! Ma este Babina Glavánál megtörtént az első összecsapás! A szerbek győztek! Viva!

Szavait döbrent csend, majd elragadtatott kiáltozás fogadta:

– Háború! Háború!

– Íme a távirat, olvassátok el részletesen!... Grobovtól vettem el... a hülye dagadéktól... – mondta még mindig lihegve, kivörösödött arccal Makedonszki. Amikor megpillantotta az oroszokat, lekapta magyar kalapját, és tiszteletteljesen nyújtotta feléjük a kezét.

– Zdravstvujtye, vitézek! Éljen Oroszország!

– Zdravstvuj, brat bolgarin – felelték az önkéntesek, és melegen kezet ráztak vele.

Mindeközben a lelkesedés tetőfokára hágott. A távirat kézről kézre járt, mindenki saját szemével akarta látni a latin betűket, melyek a diadal örömteli hírért hozták. A Babina Glava név e pillanatban különösen gyönyörűen és kifejezően csengett számukra. A kis szerb hadsereg sikerrel, győzelemmel tette meg az első lépést! Több volt ez, mint amit bárki remélhetett. A montenegróiak úgy döntöttek, már másnap indulnak Turnu Szeverinbe, onnan pedig a Dunán Kladovo felé. Jovanovics, a vendéglő tulajdonosa magán kívül volt az elragadtatástól. Még egy üveg pezsgőt tett vendégei elé. A közös, őszinte öröm láttán az oroszoknak könny szökött a szemébe.

– Testvérek! – mondta Bracskov tüzes tekintettel és hevesen dobogó szívvel. – Megkezdődött a háború, teljesült leghőbb vágyunk! Végre harcolhatunk és hősi halált halhatunk drága szabadságunkért!

– Nem kell kutyák módjára megdöglennünk ezen az idegen földön! – kiáltotta Hadzsi.

– Szerbiából egyenesen Bulgáriába megyünk, fellázítjuk a vitéz sopokat, és alaposan befűtünk Abdul Kerim efendinek! – toldotta meg Bebrovski.

– Kik lesznek ott a vajdák közül?

– Totyu!

– Panajot!

– Éljenek az önkéntesek! Éljen az összes szláv vitéz! – kiáltotta Makedonszki, és mohón felhajtotta a pezsgőt, majd hosszú bajuszát megtörölve bizalmasan mosolygott az oroszokra.

Az öröm és lelkesedés fokozódott. A bujdosóknak szinte szárnyai nőttek, és égtek a türelmetlenségtől, hogy indulhassanak Kladovóba, mert attól tartottak, hogy minden babért learatnak előttük. Eljött Govedarov, és bejelentette, hogy a bukaresti forradalmi bizottság kifizeti a vonatjegyüket, és költőpénzt is ad nekik. Reggel még nagyobb volt a sürgés-forgás. A katasztrófával végződött panagjuristei felkelés menekültjei, az 1862-es harcok veteránjai, az 1867-68-as cseták hősei, kertészek, téglavetők, szatócsok,

25

Радостта и въодушевлението растяха. Хъшовете добиха крила и горяха от нетърпение да тръгнат по-скоро за Кладово от страх да не би да се спечелят всичките победи преди тяхното пристигане. Говедаров дойде и им обяви, че подир два дена букурещкият млад комитет ще ги снабди с билети за железницата и с разноски. На заранта движението беше още по-голямо. Въстаници и бежанци от Панагюрското въстание, което се последва с ужасно поражение; стари хъшове, ветерани от 1862 г. и участници в четите 1867 – 1868 г., градинари, тухлари, бакали, работници, дошли от всичките краища на Румъния, се стичаха сега в Букурещ, за да идат в Сърбия. Те бяха набързо напуснали всичко и се въвираха в едно опасно предприятие, което или им отваряше гроба, или им затваряше за всегда вратата на България, дето ги привързваха толкова домашни радости и симпатии. Те сега се хвърляха в областта на бедствията и неизвестността. Защо? За да послужат на делото за освобождението на отечеството. Кой ги караше, кой ги задължаваше да правят това самопожертвование? Користта ли? Славолюбието ли? Не! Тия чувства бяха много ниски сега за тях. Едно друго нещо действуваше въз сърцата им: духът на времето – тоя дух, който в един къс срок изкара из измъчениите недра на България толкова мощни синове и даде на историята ни толкова славни страници от героизъм и самопожертвование. То беше, за да се изразим с простодушно-красноречивите думи на г. Симидова: „Патриотизмът, тая неизцерима краста!“ Тогава беше времето на самопожертвованията, защото из великите страдания изникват великите героизми, както днес е епохата на дребните характери. Патриотическата струна във всеки български наранени гърди беше тъй нежна, тъй чувствителна, тъй обтегната, щото най-малкото веяние я разлюляваше и изкарваше чудни звънове. Тия бедни скитници на България, забравени от нея и оставени на произвола на случая, зачуеха ли нещо като стенание на отечеството, като зов за борба с тираните, съживяваха се, подмладяваха се, разпаляха се и бързаха да принесат на олтаря на отечеството си средствата си, покоя, кръвта си; а които нямаха средства, ни покой, можаха да дадат кръвта си – и то беше доста. При известието за войната всичките се обхванаха от един вид безумие. Продадоха, оставиха, подариха, унищожиха всичко, що съставляваше имота им, за да не мислят освен за България, както направиха едно време – ако можем да приведем това сравнение – македонците на Александра Велики, като запалиха корабите си на азиатския бряг, за да не мислят вече за връщане назад.

Всичко това днес ни се вижда за невярване.

Подир три дена на букурещката станция Говедаров изпращаше с благопожелания за победа и добро завръщане многобройна дружина хъшове и доброволци.

Влакът потегли и една бунтовнишка песен смеси се с гърмежа и тътена, които правеха колелата на вагоните.

Весело време беше тогава.

munkások sereglettek Románia minden szegletéből Bukarestbe, hogy onnan Szerbiába induljanak. Habozás nélkül hátrahagytak mindent, és belevágtak a veszélyes vállalkozásba, mely csakis kétféleképpen végződhetett: vagy a koporsó ajtaját tárja ki előttük, vagy örökre elzárja előttük az utat Bulgáriába, ahová annyi érzés és emlék köti őket. Bárán indultak a veszedelmek és bizonytalanság országába. Miért? Hogy kivegyék a részüket hazájuk felszabadításának nagy művéből. Mi indította, mi kötelezte őket erre az áldozatra? A haszon vagy a dicsőség vágya? Nem; e pillanatban ezek az érzések álltak előttük a legtávolabb. Szívük egészen más késztetésnek engedelmesskedett: a korszellemnek – annak a szellemnek, amely oly rövid idő alatt annyi hős fiút hívott elő Bulgária megkínzott méhéből, s annyi dicső, hősiességről és önfeláldozásról szóló lappal gazdagította történelmünket. Nem volt ez más, mint, hogy Szimidov egyszerű, mégis oly kifejező szavaival éljünk: „a hazafiság, az a gyógyíthatatlan nyavalya”. Ez volt az önfeláldozás ideje, mert a nagy szenvedésből születnek a nagy tettek – ahogy most az apró jellemek korát éljük. A hazafias húr minden elkínzott bolgár kebelben oly finom, oly érzékeny, oly feszes volt, hogy a legenyhébb fuvallat megrezegtette, és csodálatos dallamot csalt elő belőle. Ezek a szegény csavargók, akiket Bulgária elfeledett és sorsukra hagyott, most mintha meghallották volna a haza jajsavát, a zsarnok elleni harcra hívó kiáltást, s egyszerre megelevenedve, megifjodva, lelkesülten siettek, hogy a nemzet ol-tárára helyezték vagyонukat, nyugalmukat és vérüket. Akinek nem volt se vagyona, se nyugalma, adhatta csak a vérét – az is bőven elég volt. A háború hírére mindenkit valamiféle őrület kerített hatalmába. Mindent, amijük volt, eladtak, elhagytak, elajándékoztak vagy elpusztítottak, hogy Bulgárián kívül másra ne legyen gondjuk, ugyanúgy, ahogy annak idején – ha élhetünk ezzel a hasonlattal – Nagy Sándor makedónjai Ázsiába átkelve felgyújtották hajóikat, hogy ne is gondolhassanak a meghátrálásra.

Három nappal később a bujdosók és önkéntesek népes csapata útnak indult Szerbia felé. Govedarov kikísérte őket a bukaresti pályaudvarra, s győzelmet és épségben való visszatérést kívánva bocsátotta őket újtjukra. Elindult a vonat, s az ismert felkelőnóta hangjai elvegyültek a mozdony robajával és a vagonok kerekeinek zakatolásával.

Boldog pillanat volt.

Fordítás: Batinkova Elena – Kovács Gergely

ЙОНКА НАЙДЕНОВА

С вдъхновение и отговорност
(за Николина Атанасова)

JONKA NAJĐENOVA

Ihletetten, felelősséggel
(Nikolina Atanaszováról)

НА 12 ЯНУАРИ 2015 Г. на 89-годишна възраст ни напусна изтъкнатата унгаристка Николина Ризова Атанасова. нейното дело, отразено в множество преводи, на първо място в областта на художествения и устния превод, остава ценен влог в българската култура.

През последните години Николина Атанасова се беше поотдръпнала от обществените прояви, боледуваше, опитваше се да преодолее болести и болезки, да не се предава на нрави и обстоятелства. С достойнство посрещна 75-годишния си юбилей, когато развълнувана благодари за цветята, оценките и признанието.

Малцина са българските преводачи от унгарски, чиято жизнена и творческа съдба се е вплегла толкова плътно в „двете родини“ – България и Унгария: тази орисия, да си чедо на две родини, на два народа и култури, като владееш еднакво добре и двата езика. Николина Атанасова е родена на 1 декември 1925 г. в с. Драганово, Великотърновско, в семейството на българин гурбетчия. Баща ѝ Ризо Калицов по това време вече се е преселил в Унгария, където работи като градинар. В Унгария се установява да живее и брат ѝ – Тодор Калицов, който в продължение на 33 години ръководи културно-просветното дружество на българската колония в Унгария, влагайки изключителни усилия и сърцатост за построяването на представителна сграда на преселниците (градинари гурбетчии) и поддържането на духовната връзка с родния край.

Когато пристига в Унгария, Николинка, както я наричат до днес унгарците, е едва на шест месеца. Остава да живее в Будапеща до 1943 г., попивайки близо седемнайсет години атмосферата на големия град, духовната му история, бита и порядките, и като овладява безупречно унгарски език. Учи в българското училище в Будапеща, там се и дипломира в средното педагогическо училище за детски учители. Продължава образованието си в Държавния педагогически институт в София. По това време живее в семейството на проф. Атанас Илиев, баща на фолклориста Атанас Илиев, първия преводач на Петьофи. След завършването на института (1945) става детска учителка в София, после се отдава на унгаристична дейност. Отначало е преводач-говорител на унгарски език в Радио София (от 1953), след това близо 15 години работи като сътрудник първо в Унгарския културен институт (1957–1960), после в Унгарското посолство (1963–1972), където през 1972 г. се пенсионира. Междувременно превежда художествена литература, изявява се и като синхронен преводач. През 1991 г. е избрана за почетен член на Съюза на унгарските писатели. Член-учредител на Съюза на преводачите в България.

Вододелът на епохата – войната – има съдбовно значение и в нейния живот. Завръщайки се в България, през 1947 г. тя се омъжва и само десетилетие по-късно (от средата на 50-те години) тръгва по пътищата на своето призвание, посещавайки сили и отдаденост в служба на Унгария, на нейния народ, култура и литература и на взаимното опознаване между българи и унгарци.

Още по време на работата си в Унгарския културен институт Николина Атанасова съставя заедно с неговия директор, отличния българист Ищван Шипош, „Унгарско-български разговорник“ (издание на „Наука и изкуство“ от 1960 г.)

2015. JANUÁR 12-ÉN, 89 éves korában itthagyt bennünket Nikolina Rizova Atanaszova, a neves magyarszakértő. Számtalan fordításában, elsősorban műfordításaiban és tolmáctevékenységében tükröződő életműve értékes adalék a bolgár kultúrához.

Az utóbbi években Nikolina Atanaszova visszavonult a társadalmi élettől, megpróbálta leküzdeni betegségeit és fájdalmait, nem megadni magát a szokásoknak és körülményeknek.

Méltósággal ünnepelte meg 75. születésnapját, amikor meghatottan mondott köszönetet a virágokért, értékelésekért és elismerésért.

Kevés olyan bolgár anyanyelvű magyar fordító van, akinek alkotói sorsa ilyen szorosan összefonódott volna a „két hazával”, Bulgáriával és Magyarországgal: az a sors, hogy két haza, két nép és kultúra gyermeke legyen, minthogy egyformán jól beszél mindkét nyelvet. Nikolina Atanaszova 1925. december 1-jén született a Veliko Tirnovo melletti Draganovo faluban, bolgárkertész idénymunkások családjában. Édesapja, Rizo Kalicov abban az időben már áttelepült Magyarországra, kertészként dolgozott. Magyarországon telepedett le bátyja, Todor Kalicov is, 33 éven át vezette a magyarországi bolgár kolónia kulturális-népművelő egyesületét, rendkívüli erőfeszítéseket téve a betelepültek (idénymunkás kertészek) impozáns székházának felépítéséért, amit szívügyének tekintett, valamint a szülőfölddel való szellemi kapcsolat fenntartásáért.

Amikor elhozták Magyarországra, Nikolinka, ahogy máig is nevezik a magyarok, alig hat hónapos volt. 1943-ig élt Budapesten, közel tizenhét éven át itta be a nagyváros atmoszféráját, szellemtörténetét, szokásait és rendjét, és tökéletesen elsajátította a magyar nyelvet. A budapesti bolgár iskolában tanult, Budapesten szerezte középfokú óvónői végzettségét is. Tanulmányait a szófiai Állami Pedagógiai Intézetben folytatta. Abban az időben Atanasz Iliev professzor, a folklorista Atanasz Iliev apja, Petőfi első fordítója családjánál lakott. Miután végzett az intézetben (1945), óvónő lett Szófiában, majd később a hungarológiai tevékenységnek szentelte magát. Kezdetben a Szófiai Rádió magyar nyelvű fordító-bemondója (1953-tól), azután közel 15 éven át előbb a Magyar Kulturális Intézet munkatársa volt (1957–1960), majd a magyar nagykövetségé (1963–1972), onnan ment nyugdíjba 1972-ben. Időközben szépirodalmat fordított, szinkrontolmácként is dolgozott. 1991-ben a Magyar Írószövetség tiszteletbeli tagjává választották. A Bolgár Fordítók Szövetségének alapító tagja.

A korszak vízválasztója – a háború – sorsdöntő jelentőségű az ő életében is. Bulgáriába visszatérve, 1947-ben férjhez ment, és csak egy évtizeddel később (az 50-es évek közepétől) indult el pályáján, minden erejét és odaadását Magyarország és népe, kultúrája, irodalma szolgálatának, a bolgárok és magyarok közötti kölcsönös megismerésnek szentelve.

Még a Magyar Kulturális Intézetben dolgozott Nikolina Atanaszova, amikor az intézet igazgatójával, a kitűnő Sípós Istvánnal együtt összeállította a *Magyar-bolgár társalgási könyv*-et (Nauka i Izkusztvo Kiadó, 1960).

A szorgalmas munka és az önmegvalósítás évei következnek magyar fordítóként, miközben a fordítás újabbnál újabb területeit hódítja meg – tolmácsolik nem csak a magyar nagykövetségen, hanem nemzetközi találkozók, konferenciák és kongresszusokon is; de a fordítás művészetének egyik legnehezebb területén, a műfor-

Следват години на упорит труд като преводач от унгарски, на себедоказване и завоюване на нови и нови територии в областта на превода – устен преводач, освен в посолството на Унгария, на международни срещи, конференции и конгреси; преводач обаче и в една от най-сложните сфери в изкуството на превода – художествения, където тя превежда в различни жанрове. Изявява се като редактор. Претворява (над пет хиляди страници) унгарска художествена проза – романи, разкази и повести, но също така и драматургични текстове – пиеси и сценарии, игрални филми, обществено-политически материали. Не са малко и случаите, когато се заема с отговорната и трудоемка работа по изготвянето на филологически преводи на поезия – т.нар. подстрочници, сътрудничейки си с първенците на българската литература. Така – благодарение и на нейните усилия – Валери Петров прави великолепен превод на стихотворения на Миклош Радноти (книгата „Без ангел закрилник“ на издателство „Народна култура“ от 1983 г.)

Атанасова превежда още множество игрални филми (над 30), както и документален филм на БНТ, и което е още по-интересно: текстове, свидетелство за „обратен превод“, поначало рядко явление в преводаческата практика. Става дума за народни приказки, пресътворени от български на унгарски, документиращи отличното владение на Атанасова на нейния втори „майчин“ език и въобще равнопоставеността на езиките, с които работи.

Любопитен и малко изместен факт е, че Н. Атанасова е автор на хайку поезия, публикувана в книжки на българския хайку клуб, сред чиито основатели е и тя.

Както вече имах възможността да установя в библиографския наръчник „Унгарската книга в България“ (2001), по-конкретно в приложението „Кой кой е в българската унгаристика“, амбициозната преводаческа дейност на Атанасова включва множество самостоятелни книги. В областта на прозата и що се отнася до самостоятелните издания, ще открием заглавията: „Октомврийска буря“ (съвместно с Георги Крумов, 1960) и „След бурята“ на Андраш Беркеши (само тези два романа са над 800 страници); „Войникът с луничките“ (1960) от Дьорд Шош; „Чадърът на свети Петър“ (1962; второ издание 2010) от Калман Миксат; „Кажете на Жофика...“ (1963) от Магда Сабо; „Загадката на Ибл“ (1966) от Йеньо Ковач; „Новели“ (1968) от Тибор Дери; „Червеният дилижанс (1970) от Дюла Круди; „Ана Едеш“ (1973; второ издание в „Целувката“, 1997) от Дежо Костолани; книгата „Страхливката“, а тя включва и повестта „Безразсъдната и чудовището“ (1978) от Имре Шаркади; „Детско огледало“ (в сборника „Унгарски разкази и повести“, 1970; второ издание 1979) от Шандор Шомоди-Тот (по романа е осъществена адаптация за радиопиеса); „Пролетта дойде“ – в сборник с едноименно заглавие (1979) от Имре Добози; „Задачата“ (1981) от Анна Йокаи; разкази и повести от Ержебет Галгоци, включващи „По чий закон?“ от едноименната книга (1980).

Името на Атанасова стои и под преводите на разкази на такива майстори на перото като Жигмонд Мориц (в сборника „Небесна птица“, 1979), Лайош Над (в сборника „Приключение край пътя“, 1975), Миклош Месъой, Ишван Сабо,

дításban is jelen van, különféle műfajokban. Szerkesztői munkát is végez. Több mint ötezer oldal magyar szépprózát teremt újjá – regényeket, elbeszéléseket és kisregényeket, drámai szövegeket is –, színműveket és forgatókönyveket, játékfilmeket, társadalmi-politikai anyagokat. Nem csekély az olyan vállalkozásainak a száma sem, amikor a költészet filológiai fordításának felelősségteljes és nagy alaposságot igénylő munkáját vállalja – úgynevezett nyersfordításokat készít, a bolgár irodalom legjobbjainak keze alá dolgozva. Így készülnek el – az ő erőfeszítéseinek is köszönhetően – Valeri Petrov nagyszerű Radnóti Miklós-fordításai (az *Őrangyal nélkül* c. kötet a Narodna Kultura kiadónál, 1983-ban).

Атанасова fordít ezenkívül sok (több mint 30) játékfilmet, valamint a BNT dokumentumfilmjeit, és ami még érdekesebb: olyan szövegeket, amelyek „visszafelé fordításról” tanúskodnak, ami eleve ritka jelenség a fordítói gyakorlatban. Olyan népmeséről van szó, amelyeket bolgárból magyar nyelven teremt újjá, bizonyítva ezzel, milyen kitűnően ismeri „második anyanyelvét”, és általában azoknak a nyelveknek ekvivalenciáját, amelyekkel dolgozik.

Érdekес és kevésbé ismert tény, hogy N. Атанасова haiku versek szerzője is, amelyeket a bolgár haikuklub füzetekben publikált, a klubnak alapító tagja.

Amint azt már az *A magyar könyv Bulgáriában* (2001) című bibliográfiai kézikönyvben, közelebről a *Ki kicsoda a bolgár hungarológiában* c. mellékletben volt lehetőségem megállapítani, Атанасова impozáns fordítói tevékenysége önálló kötetek sokaságát foglalja magában. А проза területén, és az önálló köteteket illetően olyan címeket találunk, mint: az *Októberi vihar* (Georgi Krumovval közösen, 1960) és a *Vihar után* Berkesi Andrásról (csak ez a két regény bő 800 oldal); a *Pettyes* (1960) Soós Györgytől; a *Szent Péter esernyője* (1962; második kiadás 2010) Mikszáth Kálmántól; a *Mondják meg Zsófikának...* (1963) Szabó Magdától; *Az Ybl-rejtély* (1966) Kovács Jenőtől; *Novellák* (1968) Déry Tibortól; *A vörös postakocsi* (1970) Krúdy Gyulától; az *Édes Anna* (1973, második kiadása a Csók-ban, 1997) Kosztolányi Dezsőtől; *A gyáva* és benne a *Bolond és szörnyeteg* c. kisregény (1978) Sarkadi Imrétől; a *Gyermektükör* (a Magyar elbeszélések és kisregények antológiában, 1970, második kiadás 1979) Somogyi-Tóth Sándortól; (a regényből rádiójáték-adaptáció is készült); az *Eljött a tavasz* az azonos című antológiában (1979) Dobozsi Imrétől; *A feladat* (1981) Jókai Annától; elbeszélések és kisregények Galgóczi Erzsébettől, köztük a *Kinek a törvénye?*, az azonos című kötetben (1980).

Атанасова neve áll a toll olyan mesterei elbeszéléseinek fordításai alatt is, mint Móricz Zsigmond (az *Égi madár* c. kötetben, 1979); Nagy Lajos (az *Út menti kaland* c. kötetben, 1975), Mészöly Miklós, Szabó István, Hernádi Gyula, Bertha Bulcsu és mások. Szerepel még fordítással a bolgár–magyar közös kiadású Hriszto Botev–Petőfi Sándor-kötet (1977) *Levelek és próza* részében, és Petőfi Sándor *Válogatott művek* (1985) kötetében.

Munkásságának egy másik területe a dramaturgiai irodalom, amely eleve más típusú hangoltságot és specifikus készségeket igényel, mivel a fordítót váratlan nehézségek elé állítja. De hogy Nikolina Атанасова nem riad vissza a kihívásoktól, azt színdarabfordításai mutatják: *Lyuk az életrajzon* (1958) Gádor Bélától, *Eljött a tavasz* (1979) Dobozsi Imrétől, és a megvalósított darabok: *A fiatalság titka* (1972) Gyárfás Miklóstól,

Дюла Хернади, Булчу Берта и др. Участва още с превод на „Писма и проза“ в съвместния българско-унгарски сборник „Христо Ботев – Шандор Петьофи“ (1977) и в „Избрани творби“ (1985) от Шандор Петьофи.

Друга област на нейните занимания е преводът на драматургична литература, който поначало изисква друг тип нагласа и специфични умения, поставяйки преводача пред неочаквани трудности. Но че Николина Атанасова не се плаши от предизвикателствата, сочат преводите на пиесите: „Дупка в биографията“ (1958) от Бела Гадор, „Пролетта дойде“ (1979) от Имре Добози, както и реализираните пиеси: „Тайната на младостта“ (1972) от Миклош Дярфаш, „Градът е под нас“ (1977) от Бенедек Киш, „Малък човек, голям човек“ (1970) от Имре Добози, „Мъртви души“ (1982) от Карой Сакони. За жалост, два от преводите на пиеси – „Носа огън“ от Миклош Хубаи и „Изгубеният рай“ от Имре Шаркади, предназначени за подготвян в издателство „Народна култура“ представителен сборник на унгарската драма през XX век (подобен сборник беше подготвен и за разказа) – останаха неиздадени. Това, което е споделяла, я огорчаваше, още повече, че и текстовете потънаха някъде в лабиринтите на издателството след настъпили промени в началото на 90-те години и разпада в книгоиздаването.

В дългия списък от преводи на Николина Атанасова прави впечатление въплътеният в тях съзидателен труд и прецизност, дълбокото ѝ чувство за отговорност и онова вдъхновение, което придава на превода особено очарование, цвят и мирис. Качеството на преводите ѝ надхвърля информационното равнище, извеждайки на преден план посланията, атмосферата и внушенията, художественото майсторство на твореца и особено националния колорит, националното своеобразие на оригинала. Като задълбочен познавач на унгарската култура, преводачката успява да открие културните разлики, чуждата багра, поведенческите и социалните модели, поминъка и епохата. Това прави интерпретациите на Николина Атанасова по-определено разпознаваеми, прави ги, от друга страна, и особено актуални, четивни (неслучайно шедьоври като „Анна Едеш“ от Д. Костолани и „Чадърът на свети Петър“ от К. Миксат са издадени повторно).

Николина Атанасова е от онова поколение преводачи на художествена литература като Катя Каменова, Гизела Шоршич и Георги Крумов, преди тях Борис Ников и Петър Миятев, малко по-късно и Наталия Илиева и Юлия Димитрова, които проправят пътека в превода от оригинал. Подобно на своите колежки връстнички Катя Каменова и Гизела Шоршич, и Атанасова превежда най-вече проза, една особено трудоемка дейност в изкуството на превода, изискваща максимална съсредоточеност и почти всекидневни усилия. Като тях, и тя успява да преодолее различните форми на буквализма, придвижвайки превода от унгарски на ново, по-високо стъпало. Но за яркостта на преводите ѝ и въобще за физиономичността ѝ като преводач свидетелства едно интересно наблюдение на проф. Чавдар Добрев от юбилейното му слово през 2000 г., където ще прочетем: „В преводите на Катя Каменова се среща предизвикателство към търсенето на езиковата форма, тя по специфичен път динамизира словесната материя, пра-

Alattunk a város (1977) Kiss Benedektől, *Kis ember, nagy ember* (1970) Dobosi Imrétől, *Holt lelkek* (1982) Szakonyi Károlytól. Sajnos, két színműfordítása, a *Tűzet viszek* Hubay Miklóstól és az *Elvesztett paradicsom* Sarkadi Imrétől, amelyek a Narodna Kultura kiadó tervezett kiadványa, a XX. századi magyar dráma reprezentatív gyűjteménye számára készült, kiadatlan maradt. Ez, mint ahogy elmondta, elkeserítette, annál is inkább, mert a szövegfordítás kézírata eltűnt valahol a kiadó labirintusaiban a 90-es évek változásai és a könyvkiadás szétesése után.

Nikolina Atanaszova fordításainak hosszú sorában figyelmet érdemel a beléjük fektetett alkotómunka és precizitás, a mély felelősség tudat és az a fajta ihletettség, amely különös bájt, színt és illatot ad fordításainak. A fordítások minősége meghaladja az információs szintet, előtérbe helyezve az alkotói üzeneteket, atmoszférát és sugallatokat, a szerző művészi mesterfogásait, és különösen a nemzeti koloritot, az eredeti nemzeti sajátosságokat. A magyar kultúra elmélyült ismerőjeként a fordítónak sikerül megragadnia a kulturális különbségeket, az idegen színezetet, a viselkedési és szociális modelleket, a mindennapokat és a kort. Ez teszi Nikolina Atanaszova interpretációit határozottan felismerhetővé, másrészt pedig különösen aktuálissá, olvasmányossá is (nem véletlen, hogy az olyan remekműveket, mint Kosztolányi *Édes Anna* és Mikszáth *Szent Péter esernyője* c. műve, másodszor is kiadták).

Nikolina Atanaszova a műfordítóknak ahhoz a nemzedékéhez tartozik, amelyhez Katja Kamenova, Sorsits Gizella és Georgi Krumov, előttük pedig Borisz Nikov és Petar Mijatev, valamivel később pedig Natalia Ilieva és Julia Dimitrova, akik az eredetiből való fordítás úttörői. Kolléganőikhez Katja Kamenovához és Sorsits Gizellához hasonlóan Atanaszova is jobbára prózát fordít, ez a különösen munkaigényes műfaj maximális összpontosítást és csaknem mindennapos erőfeszítéseket igényel. Az említettekhez hasonlóan neki is sikerül túllépnie a szó szerinti fordítás esetlegességein, a magyarról való fordítást új, magasabb szintre emelve. Fordításai elevenségéről és általános fordítói arculatáról tanúskodik Csavdar Dobrev professzornak egy érdekes megfigyelése is, amelyet 2000-ben elmondott jubileumi beszédében olvashatunk: „*Katja Kamenova fordításaiban a nyelvi forma keresésének kihívásával találkozunk, különleges módon dinamizálja a nyelvi anyagot, mintha mozgalmassabbá, váratlanabbnak tűnővé tenné; színésznői tapasztalataiból szűrődik át valami az újratereztett műbe. Sorsits Gizella jobban kedveli – legalábbis szerintem – a stílus világosságát, a kifejezés pontosságát, egy fajta művészi alázatot a nyelv szentsége iránt, és a nyelvi formát nemes érzéssel tölti meg. Nemritkán vehetnénk szemére az élettéliség bizonyos hiányát, ha az érzékszervi szimbolikán keresztül nem emlékeztetne bennünket arra a rendre és rendezettségre, amely a művészi alkotást mint a képi megismerés eredményét jellemzi. E két fordítóval összehasonlítva Nikolina Atanaszova inkább elbújik az író stílusa mögé, nagyobb mértékben rendeli alá magát a szerző specifikumának és logikájának. Az embernek az az érzése, hogy nem a szalonban, nem a hálósoba pompájában, hanem egy öreg ház konyhájában vagyunk, amely a legbensőségesebb családi élet helye; ott, a szekrényekben és fiókokban rejtőznek a legdrágább gyermeki titkok, ott vannak az emlékek és civódások, ott van a kibékülés melegsége, onnan erednek a legcsodásabb étel- és szeretetillatok is. Ez a világ talán túlságosan kicsi, de valójában beláthatatlan, ezt kedveli a fordító, mint ábrázolása tár-*

ви я като че ли по-мобилна, по-необичайно изглеждаща; нещо от опита ѝ на актриса наднича и зад редовете, които пресътворява. Гизела Шоришич предпочита – поне според мен – яснотата на слога, точността на изказа, някакво артистично уважение към свещеността на езика и езиковата форма я преизпълва с благородни чувства. Нерядко може да я упрекнем в известно лишаване от жизнената пълнота, ако тя не ни напомняше чрез сетивната символика за ред и подреденост, характерни за художествената творба като резултат от образното познание. В сравнение с тези две преводачки, Николина Атанасова повече се скрива зад стила на писателя, тя в по-голяма степен се подчинява на неговата специфика и логика. Човек има чувството, че се е озовал не в парадната стая, не в разкоша на спалното помещение, а в кухнята на една стара къща, кухня, която е най-интимното място за семейството; там, в шкафовете и долапите се крият най-скъпите детски тайни, там са спомените и караниците, там е и уютът на помиряването, оттам извират най-чудните миризми на гозбите и обичта. Ето този свят, може би прекалено малък, а всъщност необятен, е предпочитан от преводачката като обект на изображението...“ „Ако приемем – продължава размислите си критикът, – че прозата, белетристиката – това е детайлът, то това определение поразително се отнася за нещата, които върши в превода Николина Атанасова: тя наистина проявява тяга към обикновения детайл на живота, към подробността, която ни е дотегнала, защото не се променя, защото се повтаря непрекъснато, а в ръцете на писателя и преводача, оказва се, звучи оригинално и толкова многозначително.“

Други наблюдения, както ми се струва, могат да се направят относно творческата лаборатория на преводачката. Въпреки много добрите си познания на езика и културата на Унгария, Николина Атанасова не пренебрегваше речниците и помагалата, преработваше и написваше отново и отново на пишещата си машина веднъж преведеното, а първият читател, както споделят близките ѝ, неизменно е нейният съпруг. Обръщаше се и за съвети – най-често към Георги Крумов, сам писател и преводач, също като нея прекарал младежките си години в Унгария. Неведнъж се и съмняваше: в изказа, в думата, в усещането за посланието, в ритъма на речта. Държеше на точността в превода, но и на гладкостта на българския език, проявявайки верен усет за дълбочината на словото. Притежаваше като преводач самодисциплина, без която е невъзможно да се преведат толкова много и значими произведения от класиката и съвременността.

Зачитала съм се в отделни нейни преводи, възхищавайки се на умението да влезе, така да се каже, в кожата на автора. И то при липсата на речници. И то при такива неподражаеми майстори на словото като Калман Миксат, Дюла Круди, Дежьо Костолани, Жигмонд Мориц, Тибор Дери... – всички те творили в различни епоха, притежаващи различно светоусещане и стилистика.

Биха могли да се приведат отделни примери за преводаческо майсторство – когато пресътворява архаични или национално обогатени думи, в това число фразеологизми и титли, открояващи се с национален колорит, с липсата на съответствия, почти непреводими. Или когато успява да разчете също така непре-

гят...“ „Ha elfogadjuk – folytatja a gondolatsort a kritikus –, hogy a próza, a széppróza maga a részletesség, ez a meghatározás fokozottan érvényes mindarra, amit Nikolina Atanaszova tesz fordításában: valóban sóvárogja az élet hétköznapi részleteit, az aprólékos-ságot, amely nekünk fájrasztó, mert nem változik, mert szakadatlanul ismétlődik, az író és a fordító kezében viszont, mint kiderül, eredetien és mélyértelműen hangzik.“

Úgy érzem, más megfigyelések tehetők a fordító alkotói laboratóriumát illetően. Bár nagyon jól ismerte Magyarország nyelvét és kultúráját, Nikolina Atanaszova nem hagyta figyelmen kívül a szótárakat és segédanyagokat, átdolgozta, újra és újra leírta írógépén a már lefordítottakat, első olvasója pedig, családja elmondása szerint, mindig a férje volt. Tanácsokat is kért – leggyakrabban Georgi Krumovtól, aki maga is író és műfordító volt, és hozzá hasonlóan szintén Magyarországon töltötte fiatal éveit. Nemegyszer kétségek gyötörték a kifejezést, a szót, az üzenet érzékeltetését, a beszéd ritmusaát illetően. Adott a fordítás pontosságára, de a bolgár szöveg gördülékenységére is, helyes érzékkel találva el a szöveg mélységét. Fordítóként fegyelmezett volt, enélkül lehetetlen lett volna ilyen sok jelentős klasszikus és kortárs művet lefordítania.

Fordításai beleolvasva, elbűvölt az a képessége, amellyel úgyszólván belebújt a szerző bőrébe. Még hozzá úgy, hogy szótárak sem álltak rendelkezésére. És a szó olyan utánoszhatatlan mestereinek bőrébe, mint Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Móricz Zsigmond, Déry Tibor... – mind más korokban alkottak, más világnézettel és stilsztikával.

Idézhetnénk sokféle példákat fordítói művészetéről – amikor archaikus vagy népies színezetű szavakat teremtett újjá, beleértve olyan frazeologizmusokat és címeket is, amelyek nemzeti kolorittal tűnnek ki, nincs megfelelőjük, szinte lefordíthatatlanok. Vagy amikor sikerül megoldania ugyancsak lefordíthatatlan, „beszélő” címeket – pl. *Édes Anna* (nem pedig „Az édes Anna”, ahogyan olykor találkozhatunk a magyar irodalomnak ezzel a remekművével). Mikszáth *Szent Péter esernyője* és Krúdy *A vörös postakocsi* c. művének fordításában az elért plasztikus kifejezésmód is kitűnik, amely összerendezi a „látványokat”, és meghatározza az atmoszférát; ami az elbeszélés dinamikáját élteti, felcsigázza az érdeklődést.

Petőfi Sándor, a szabadság és szerelem dalnoka publicisztikájának specifikumát ugyancsak világosan és frissen, a társadalmi folyamatok, a magyar költő és forradalmár eszmei programja iránti megértéssel teremti újjá, ezért a szöveg természetes, különösen eleven és hatásos. De ugyanilyen olvasmányosak a kortárs szerzők: Déry Tibor (Atanaszova fordította le a klasszikus *Szerelem* c. kisregényt), Sarkadi Imre, Jókai Anna, Galgóczi Erzsébet műveinek fordításai is...

Nikolina Atanaszova szakmai képességeit számos kitüntetéssel ismerték el, köztük a Cirill és Metód rend I. fokozatával, a „Bulgária 1300 éves” jubileumi emlékéremmel; magyar részről pedig a Pro Cultura Hungarica kitüntetéssel, és a magyar államelnök Arany Érdemkeresztjével.

Nikolina Atanaszova fordítói munkássága a szakmai és emberi tisztesség, a különösen nehéz és felelősségteljes műfordítói tevékenység biztos iránytűje. Amikor pedig a munkásságot a másik kultúra iránti szeretet, a népek kölcsönös gazdagításának és kommunikációjuk szükségességének felismerése is jellemzi, akkor a szellemi értékek

водимите „значещи, говорещи“ заглавия – „Анна Едеш“ (а не „Сладката Анна“, както ще срещнем понякога този шедевър на унгарската литература). В преводите ѝ на „Чадърът на свети Петър“ от К. Миксат и „Червеният дилижанс“ на Д. Круди проличава и постигнатия пластичен изказ, който подрежда „гледките“ и определя атмосферата, очертаваща движението на повествованието, заинтригува.

Спецификата на публицистичното слово на Шандор Петьофи, този певец на свободата и любовта, също е пресътворена с яснота и свежест, с разбиране за процесите в обществото и идейната програма на унгарския поет и революционер, затова звучи неподправено, с особена свежест и въздействена сила. Но също така леко се четат и преводите на съвременни творби: Тибор Дери (Атанасова е преводач на класическата новела „Любов“), Имре Шаркади, Анна Йокаи, Ержебет Галгоци...

Признание за професионалните качества на Николина Атанасова са многобройните награди, между тях и орден „Кирил и Методий“ – I степен, и юбилейният медал „1300 години България“; от Унгария – Про култура хунгарика и наградата на президента на Унгария „Златен кръст за заслуги“.

Преводаческото дело на Николина Атанасова е сигурен ориентир за професионална и човешка почтеност, за особено трудната и отговорна дейност в изкуството на превода. А когато осъществено е белязано и от обичта към другата култура, от разбирането за взаимното обогатяване на народите и нуждата от тяхното общуване, тогава и разпространението на духовните ценности има бъдеще. В нашето съзнание Николина Атанасова ще остане като първоучител в унгаристиката, изпълнила своята роля на посланик на добра воля.

От сборника на Емил Басат „Българо-унгарски двуглас“, ИК Гутенберг, 2015 г. Слово на Йонка Найденова, произнесено на Вечерта в памет на Николина Атанасова, организирана от Унгарския културен институт съвместно със Съюза на преводачите в България, 26 февруари 2015 г.

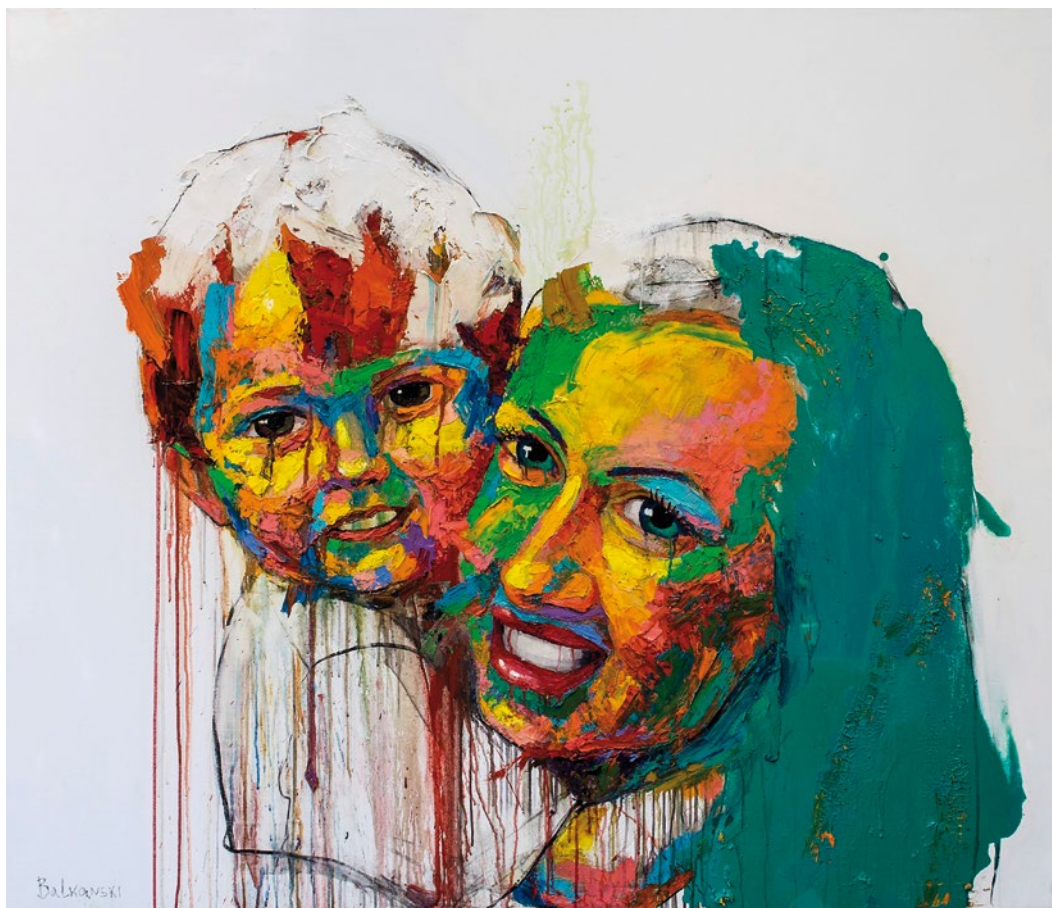
terjesztésének is van jövője. Nikolina Atanaszova úgy marad meg emlékezetünkben, mint a hungarológia úttörője, aki jószolgálati nagykövetként teljesítette küldetését.

Csikhelyi Lenke fordítása

Emil Baszat „Bolgár-magyar kétszólamúság” c. antológiájából, Gutenberg Kiadó 2015. Jonka Najdenova ünnepi beszéde a Nikolina Atanaszova-emlékesten, amelyet a Magyar Kulturális Egyesület és a Bolgár Műfordítók Szövetsége közösen szervezett 2015. február 26-án.

КАЛМАН МИКСАТ

Нашата Розали
Откъс от романа
„Чадърът на свети Петър“

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A mi Rozálink
Részlet a „Szent Péter esernyője”
c. regényből

ДА, ТОЧНО ТАКА БЕШЕ: срещу заплащане от четиридесет форинта старата Мюнц бе ангажирана за Бабасек, където още нямаша евреи, а на всяка цена трябваше да се намери поне един.

Всъщност работата стоеше така. Бабасек бе едно от онези малки градчета, които се различават от бедните планински села само по това, че начело на общинската управа стои не кметски наместник, а кмет и че имаше един ден през годината, в който от съседните стопанства-лазове и от околните села докарваха в Бабасек по една-две юници, бичета и няколко мършави кончета. Същия ден от Зойом пристигна и продавачът на медени питки Самуел Прокор. Той окичаваше палатката си с медени сърца, хусари и люлки, които бързо се разпродаваха – вземаха ги за момите и децата. С една дума, в Бабасек имаше панаир. По тази причина от векове насам всички местни бабасекски туземци дележа календарната година и световните събития на две: едни от тях станали толкова и толкова седмици и месеци преди панаира, другите – след панаира. Например Ференц Деак бе умрял точно два дни след закриването на панаира в Бабасек.

Виновници за всичко това са някогашните крале: когато отивали в замъците си около Зойом или Веглеш, вместо бакшиш те провъзгласявали съседните села за градове.

Но не може да се отрече, привилегията никак не е лоша. В града всичко се цени повече и е по-лично – и парцелите, и градините, дори и хората. Нали човек там е гражданин, а само по себе си това е вече нещо. Когато го изберат в управата, наричат го сенатор, старичката къща със сламен покрив, в която магистрата заседава, носи гръмкото име кметство, а на обувия в цървули прислужник, който няма куртка, но носи кожен колан с медна топка отпред, викат глашатай. Той трябва да знае да бие барабан, защото градът си има собствен барабан, а по-богатите градове се снабдяват дори и с противопожарна помпа. Така е, рангът си е ранг, но е необходимо той да бъде и поддържан.

Да, трябва да бъде поддържан, защото откъм окръга се носи слухът, че голяма част от градчетата с по осем-деветстотин жители щели да бъдат зачеркнати от списъка на градовете. Този слух предизвика появата на своего рода съревнование между тях: всяко градче се старееше да докаже своята жизнеспособност, искаше да яхне голям кон, въпреки че торбата му за овес ставаше само за главата на малко жребче... Всичко това нямаше да има добър край, но който доживее, ще види.

Славният град Зойом сплетническо против Тотпелшоц:

– Та това град ли е, дори аптека си няма.

Да, Зойом е в състояние да удави Пелшоц в една лъжица вода. (Боже мили, нима е възможно всяко кътче, всяко тълче на този свят да бъде Бестерце или Лондон!)

Но и Пелшоц се заяжда, и той лае и ръмжи против Бабасек.

– Ами че какъв град е това? Та в него не живее нито един еврей. А знае се, не се ли засели някъде еврей, значи мястото е без бъдеще, значи то действително не е подходящо за град.

IGENIS, AZ ÖREG MÜNCZNÉT ELVITTÉK zsidónak Bábászékra, negyven váltóforint fizetéssel, mivelhogy Bábászéken nem volt zsidó, és okvetlenül keríteni kellett egyet.

A dolog voltaképpen úgy áll, hogy Bábászék ama kolibri városkák egyike, melyek csak abban különböznek a szegényes felföldi falvaktól, hogy a bírójukat polgármesternek titulálják, s hogy az év egyik napján odahajtanak a „laz”-oknak nevezett tanyákról és a szomszédos falukból egy-két üszőt, tinót és néhány görhes lovacska, s ugyan-csak e napon eljön a zólyomi mézeskalácsos, Plokár Sámuel is s kirakodik a sátorában; mézeskalácsból való szíveit, husárjait és bölcsőit gyorsan szétkapkodják s viszik a környékbeli leányoknak és gyermekeknek. Egyszóval, vásár van Bábászéken. És erre századok óta rátartó minden bábászéki bennszülött, kétfelé osztván a naptári esztendő és a világeseményeket, olyanformán, hogy az egyik részük történik a vásár előtt, ennyi és ennyi héttel vagy hónappal, a másik részük ellenben a vásár után következik be, mint ahogy például a Deák Ferenc halála éppen két napra esett a bábászéki vásár után.

Mindennek pedig okai a régi királyok, kik a zólyomi vagy a véglesi várban vadászgatván, a szomszéd falvakat borra való helyett városokká emelték.

Hát végre is szép privilégium. A városban minden többet ér, többet mutat, a fundus, a kert, sőt maga az ember is. Mégiscsak polgár az ember, s ez már valami. Ha bevásárlják a tanácsba, hát szenátor, a szalmafedeles ódon ház, ahol a tanács ül, városháza, a bocskoros »kisbíró«, dolmány helyett ámbár rézcsatos tüsszű van a hasán, hajdúnak neveztetik. A hajdúnak még dobolni is kell tudni, mert a városkának saját dobja van – sőt a gazdagabb városok még vízipuskát is szereznek. Hiába, rang a rang – de fenn is kell azt tartani.

Kivált mert olyan szelek kezdenek fújni a megyeháza felől, hogy a kis nyolc-kilencszáz lakosú városkák nagy részét eltörlik, megindult ennél fogva a versengés közöttük, mindenik mutatni akarván életképességét, mindenik siet nagy lóra ülni, pedig a zabos tarisznyája csak egy csikófejhez való... Nem lesz ennek jó vége; meglátja, aki megéli.

Jó Zólyom városa Tótpelsőc ellen tör.

– Hiszen nem város ez, még patikája sincs.

Megfojtaná Zólyom egy kanál vízbe Pelsőcöt. (Pedig én istenem, hiszen nem lehet minden zug és szöglet Beszterce vagy London!)

De Pelsőc is kutya, ő meg a nyomorult Bábászék ellen ugat és acsarkodik:

– Hiszen nem város az! Még zsidó sincs benne! Ahova pedig zsidó nem települ, annak a helynek nincs jövője, az már csakugyan nem városnak való.

Bábászék ismét a nálánál kisebbeket marja... De nem azért vagyok én most itt, hogy ezt a csúf birkózást kifessem, csak azt akarom röviden megjegyezni, hogy Bábászék érdemes előjárósága, okulván az ellenség irigy piszkolódásából – mint ahogy a méh a mérges növényből is ki tudja szedni a mézet –, alkudozásba lépett vala az említett özvegy Müncz Jónásnéval aziránt, hogy átjöjjön lakni Bábászékra, nyitván ott a piac közepe boltot, szemben a kovácsműhellyel, hogy minden átutazónak legott szemet szúrjon, kelendők lévén kiváltképpen a következő árucikkek: szappan, ostor, pirosító, kékítő, lókefe, vakaró, ár, szög, só, kocsikenőcs, sáfrány, gyömbér, cimet, csiriz, kenderolaj, szóval mindazon cikkek, melyek Bábászék határában nem teremnek és Bá-

Бабасек също сплетническо срещу по-малките градчета... Но моята задача сега не е да ви описвам тази жалка борба, искам само накратко да отбележа, че достопочтеното кметство на Бабасек си взе поука от злъчните думи на противника – както пчелата извлича меда от отровните растения – и тозчас влезе в преговори със споменатата вдовица на Йонаш Мюнц, като ѝ предложи да се пресели в Бабасек и да отвори наред пазара, точно срещу ковачницата, дюкянче, което веднага да се набива на очите на минаващите през града. В него преди всичко трябваше да се намират следните стоки: сапун, камшици, червила, синка, конски четки, четала, шила, гвоздеи, сол, катран, шафран, пап, ленено масло – с една дума всички видове стоки, които не се раждат и не се произвеждат в околностите на Бабасек. И което си е истина, освен изброените по-горе, на света съществуват още съвсем малко други стоки. Ето така вдовицата Мюнц попадна в Бабасек. Посрещнаха я много радушно, угаждаха ѝ, оставаше само на ръце да я понесат (което, между нас казано, нямаше да е шега работа, защото госпожа Розали тежеше приблизително два центнера.)

Отначало на мнозина не се хареса, че им бяха намерили не евреин, а еврейка. Някак си по-хубаво, по-внушително щеше да звучи, ако можеха да кажат: „Нашият евреин каза това и това. Нашият Мориц или Тобиаш направи това и това“, а човек да каже само: „Нашата еврейка“ или „нашата Розали“ – все едно нищо, звучи съвсем непретенциозно. С една дума, в Бабасек трябваше да доведат евреин с голяма брада, гърбав нос, по възможност с червеникави коси – както изглежда един истински евреин. Но господин Конопка, най-мъдрият сенатор в града, който води преговорите с вдовицата Мюнц и лично ходи за багажа ѝ в Бестерце (даже окичи с цветя конете, които докараха жената), обори недоволните с аргумент, който улучи дори по-добре и от камъка, излетял от прашката на Давид.

– Не бъдете толкова глупави! Щом веднъж една жена може да бъде кралица на Унгария, защо втори път друга жена – еврейка, да не може да държи дюкян в Бабасек?

Кое то си е истина – истина си е, хората полека-лека се успокоиха, дори започнаха да хвалят избора на сенатора, особено когато за Пурим и Сукот от всички краища на света си идваха седемте сина на Розали и те ги гледаха как се разхождат из пазара, облечени в празнични господарски костюми, с обувки с връзки и високи, приличащи на тенджери шапки на главите.

В такива дни гражданите на Бабасек заставаха сред ружите в градините си, гледаха след тях и със сърца, препълнени с гордост, разменяха през оградите от жив плет следните думи:

– Е, комшу, ако и сега не сме град, значи и прилепът е само мушица!

– В Пелшюц и за десет години не можеш видя толкова евреи – отвръщаше съседът и поглеждаше корема си.

Старата Мюнц се любуваше на синовете си, седнала както обикновено пред вратата на дюкянчето, с плетка в ръце и очила в медни рамки на носа (сякаш и самите очила придаваха известен благороден, градски облик на Бабасек); с приветливото си симпатично лице, със снежнобялото боне на главата си ста-

басзéken не исках да ги правят, а всъщност а felsoroltakon kívül is van még néhány ilyen a világon.

Így került Münczné Bábaszékra, hol is nagy tisztelettel fogadták s mindenben kényeztették, majdhogya a tenyerükön nem hordták (ami egyébiránt nem lett volna tréfa, mert Rozáli asszony nyomott vagy két mázsát).

Eleinte soknak visszatetszett, hogy a magisztrátus nem zsidót szerzett, hanem zsidó asszonyt, mert mégiscsak szebb lenne, lélekemelőbb lenne, ha így szólhatnának: „A mi zsidónk ezt mondta, azt mondta. A mi Mórícunk vagy Tóbiásunk azt tette, emezt tette“, de csak annyit mondhatni, hogy „a mi zsidóasszonyunk, a mi Rozáliánk“, az semmi, ez túlságosan szerényen hangzik. Egy szó mint száz, zsidót kellett volna hozni Bábaszékra, nagy szakállút, görbe orrút, ha lehet vörös hajjal – az az igazi.

De Konopka uram, a legeszebb szenátor, aki Müncznével az alkudozásokat folytatta, s maga ment el érte, meg a holmijáért Besztercére a kirendelt szekerekkel (még fel is bokrétázta a lovakat, melyek az asszonyt hozták), kegyetlenül levágta az elégedetleneket olyan argumentummal, hogy a Dávid parittyájából kirepült kő se sújtott jobban.

– Ne legyenek ostobák, kegyelmetek! Ha egyszer egy asszony király lehetett Magyarországon, miért ne lehetne másszor egy másik asszony zsidó boltos Bábaszéken?

Igaz, ami igaz, lecsillapodtak lassanként, sőt még magasztalni is kezdték a magisztrátus választását, midőn az első purimkor s azután is minden sátoros ünnepen összejöttek a világ minden részéből a Münczné fiai, számszerint heten, s látták őket ünneplő úri öltözetekben, fűzős cipőkben a lábukon, magas, fazékalakú kalapokkal a fejeken, végigsétálni a piacon.

A bábaszéki polgárok kiálltak ilyenkor mályvarózsás kertjeikbe, s büszkeségtől dagadozott a szívük, amint utánok néztek, azt mondogatván egymásnak a liceum-kerítéseken keresztül:

– No, ha már ez se város, koma, akkor a denevér is csak muslinca!

– Tíz évig se látni ennyi zsidót Pelsőcön – válaszolta a hasát simogatva a másik koma.

Az öreg Münczné a boltajtóból legeltette szemeit a fiain, mert rendesen ott üldögélt, kötögetve a boltajtóban, rezes pápaszemmel az orrán (már maga ez a pápaszem bizonyos előkelő, városias külsőt kölcsönzött Bábaszéknek), de különben nyájas, kellemes arcú öregasszony volt Münczné, s hófehér fodros főköttőjében úgy odaillett a piachoz, a fehérre meszelt épületekhez, a városház méltóságteljes homlokzatához, hogy senki se tudott elmenni mellette kalapemelés nélkül, éppúgy nem, mint a Nepomuki János szobra mellett. (Hiszen végre is csak ez a két nevezetes látnivaló volt Bábaszéken.) Mindenki ösztönszerűleg érezte, hogy a kis gömbölyű anyóka beleszövődik Bábaszék felvirágzásának terveibe.

– Jó napot, ifiasszony. Hogy van, ifiasszony?

– Jól, édes gyermekeim.

– Hogy megy a bolt, ifiasszony?

– Jól, édes gyermekeim.

Úgy örültek, de úgy örültek, hogy az ifiasszony fürge, mint a gyík, egészséges,

рицата така допълваше картината на пазара, на варосаните в бяло сгради и тържествената фасада на кметството, че никоой не можеше да мине покрай нея без почиттелно да вдигне шапка, както пред паметника на Янош Непомуки. (В края на краищата Бабасек имаше само тези две забележителности.) Всеки инстинктивно чувстваше, че дребната закръглена старица е неразривно свързана с плановете за разцвѣта на Бабасек.

– Добър ден, булче. Как си, булче?

– Добре съм, деца мои.

– Как вървят работите, булче?

– Добре, деца мои.

Хората искрено се радваха, че „булчето“ е подвижно като гущер, здраво като кремък и видимо забогатяваше. А кираджиите, където и да мине с колиите си, не пропускаха случая да се похвалят с благополучието на тяхната Розали.

– Нашата Розали преуспява. Нашата Розали непрекъснато богатеє. Това е възможно само в Бабасек. Бабасек е край на изобилието... Само в Бабасек може все още да се живее.

Жителите на града открито глезеха „булчето“ Розали. Въпреки че вече бе подхванала седемдесетата си година, те я наричаха „млада пани“ (млада госпожо). И в това имаше известна логика. Кралят вече бе присвоил всичките високи титли и правото с тях да се разпорежда само той и народът (който също се чувстваше суверенен), като нямаше с какво друго, започна да възнаграждава със званieto младост. Та, казвам ви, много тачеха и глезеха „булчето“ Розали и когато, няколко години след преселването си Бабасек, тя се залови да строи каменна къща, всички стопани, собственици на коли, ѝ предложиха услугите си да превозят по някоя кола камъни или дървен материал, а по-бедните се задължиха да работят по един ден безплатно на постройката; много малко бяха мързеливците, които се противиха или въобще не дойдоха, но тях по-благородните и образовани жители на Бабасек с възмущение осъдиха.

– Загубен човек – казваха те за такъв, – нищо не почита: ни бога, ни свещеника, ни евреина.

Увлечението на градските власти стигна дори дотам, че при парцелирането на землището, по предложение на далновидния Мравучан, кмет на Бабасек, специално бяха отделени два парцела: единият за бъдеща синагога, а другият – за еврейски гробища, макар че имаха само една-единствена еврейка.

Но все едно. Бъдещето е пред тях и в него кой знае какво блести? А и най-сетне толкова е приятно в обикновен разговор с другоселците да се вметнат думи като: „На един хвърлей от еврейските гробища“ или „когато минах край парцела на синагогата“ и прочие.

Съседните, по-малки дори и от Бабасек градчета, слушаха това с голяма завист и се възмущаваха:

– Ах, тези бабасекчани! В каква грандомания изпадат келявите.

Превод: Николина Атанасова

mint a makk, s hogy vagyonosodik szemlátomást; el is dicsekedtek vele mindenfelé, amerre csak jártak a furmányos szekerekkel.

– A mi Rozáliánk gyarapszik. Teringette, egyre tollasodik a mi Rozálink. De hát lehet is Bábaszéken! Bábaszék aranyszék. Bábaszék szűz hely... Bábaszéken lehet még élni.

Valóságosan kényeztették Rozáli ifiasszonyt. Már a hetvenbe járt, de mégis csak úgy hitták „mlada pani“ (ifjú asszony). És ebben is van logika. A király magához kapartotta az összes értéktelen címetek, és csak őneki szabad azokból adományozni, a nép fogta magát (érezvén, hogy ő is szuverén), a fiatalságot adományozza címnek. Hát mondom, nagyra becsülték, kényeztették Rozáli ifiasszonyt, s mikor néhány évre az ideköltözése után egy kőház építéséhez fogott a piacon – az összes szekeres gazdák szívességből ajánlkoztak egy-egy forduló útra, kőért, fáért, a zsellérek pedig egy napi ingyenmunkára vállalkozának; alig akadt egy-két lustább, aki húzódék vagy el nem jött, bezzeg azokat is hogy lehurrogták az okosabbak és előkelőbbek.

– Hitvány ember – mondták az olyanról –, nem becsül az semmit; se istent, se papot, se zsidót.

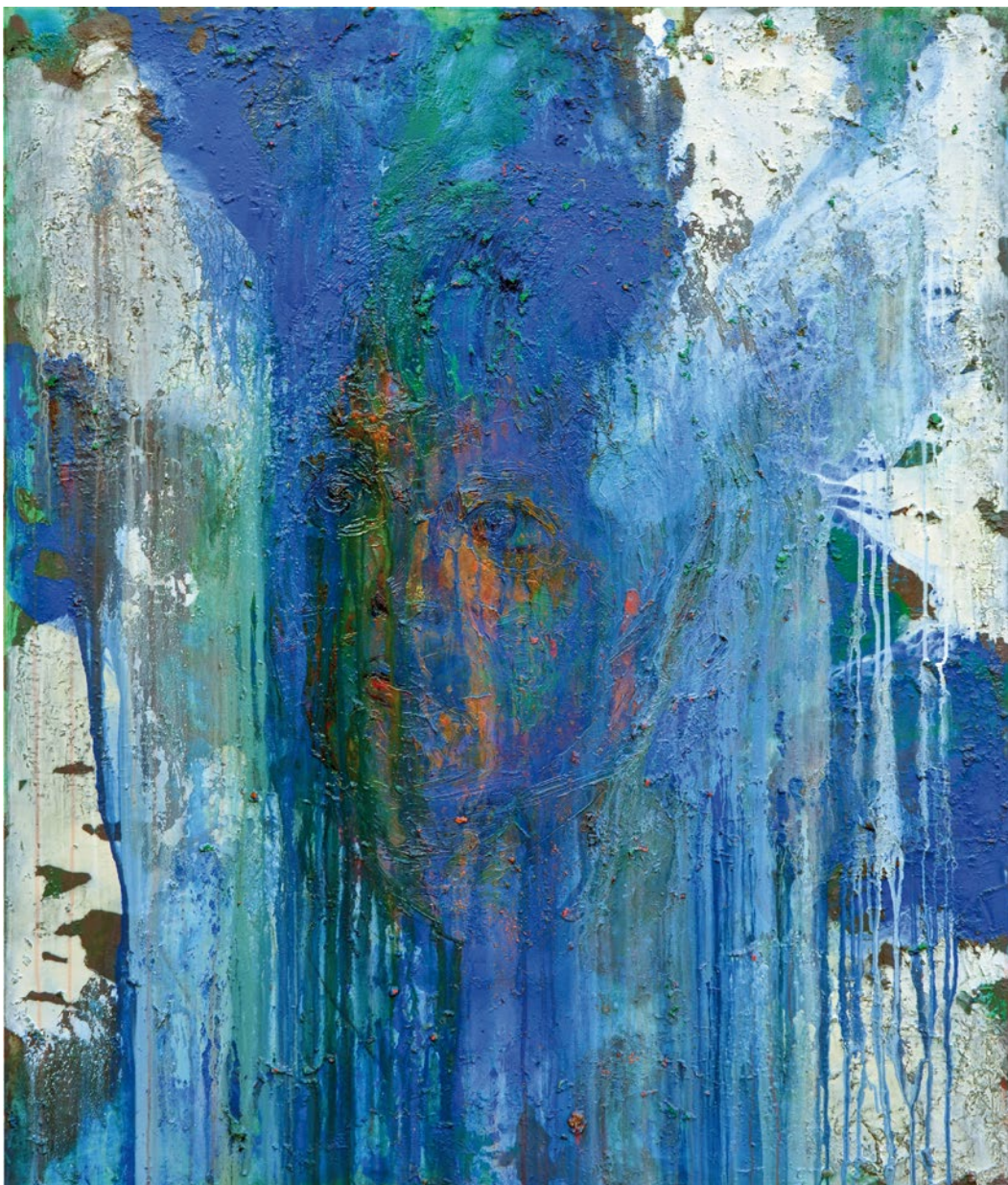
Sőt annyira ment a városi hatóság respektusa, hogy a határtagosításnál a meszeszetekintő Mravucsán János polgármester felszólalására külön kiharítottak két darabot a beltelkekből, egyet egy esetleges zsidótemplom, egyet pedig zsidó temető számára – holott csak az az egy zsidó asszonyuk volt.

De mindegy. Hiszen a jövő előttük áll, s ki tudja, mi fénylik abban? És végre is olyan jól esik beszélni az idegenekkel való közönséges beszélgetésekbe „a bábaszéki zsidótemető mellett egy kődobásnyira“, vagy ilyesmit: „a bábaszéki zsidótemplom fundusa mellett menve“ stb.

Mindezeket pedig nagy irigykedéssel és mérgelődéssel hallgatták a Bábaszékenél is kisebb szomszéd városkák, ekképpen nyilatkozván a hátuk mögött:

– Ah, ezek a bábaszékiek! Nagyási hóbortba estek a nyavalyások.

ВЕЛИНА МИНКОВА

Доклад на зелената амеба
за химическия молив (откъс)

VELINA MINKOVA

*A zöld amőba jelentése a postairónról
(részlet)*

Завършихме шести клас. Имах само една петица за края на годината, гадната биоложка се заяде. Иначе по всичко друго – шестици. Голямо зубрене падна, но успях. Въпреки това пак не ме избрах за никаква длъжност в пионерския ни отряд. Вече втора година бях само асистентка на знамето, защото бях висока колкото знаменосеца. Но за сериозна пионерска дейност явно не ставах. Била съм чуждопоклонничка, защото ходех в Алианса на английски и на частни уроци по френски.

В училище любим предмет ми беше руският. И добре че беше Иванова по руски, за да се застъпи за мен. Нареди на дружинната ни ръководителка да основе КИД, или Клуб на интернационалната дружба, за да ме направи председател. Каза ми, че децата по света трябвало да знаят езици, за да могат да общуват помежду си и да се борят за мир и ядрено разоръжаване. И че руският език бил официален език на половината свят и трябвало да продължавам да го уча с желание. Според мен тя много се беше ядосала на целия клас – за толкова години не можах да научат нито падежите, нито едно стихотворение, камо ли пък руска песен.

Този КИД така и не започна да развива дейност, защото не бях много наясно точно какво трябва да правя като негов председател през учебната година. Чужденчета идваха в България само през лятото, и то когато имаше Детска асамблея „Знаме на мира“. Иванова ми беше казала да почерпя вдъхновение от кръжоците, които посещавах в Двореца на пионерите. Аз наистина ходех в пионерския дворец, но само на един кръжок, и то по естрадни танци, което някак не се сещах как да приложа към новата си длъжност.

После Иванова ми даде писма от съветски ученици, които искали да си пишат с българчета, и аз ги разпределих между момичета и момчета в класа, но не стана ясно кой на кого е отговорил. Аз започнах да си кореспондирам с Наташа от Ленинград, за да си упражнявам езика. Руснаците пишат много красиво, но нещата, които казват в писмата си, не са много интересни.

В края на учебната година Иванова извика мама и татко в училище, за да им говори някакви неща за мен. Цяла вечер бях на тръни, но те се върнаха доста доволни. Разказала им руския за това как сериозно уча по нейния предмет и за клуба, на който съм председател. Как, за да придобия опит в развиването на международна пионерска дейност, би било добре да замина на международен пионерски лагер. Имало много, в Унгария, ГДР, Чехословакия, Франция, Куба, СССР... Но трябвали връзки в ЦК на Комсомола. Нашите нямали, затова приели с радост, когато Иванова предложила да се обади на позната на брат й, която работела в лагерния отдел. Не можело да избирам, трябвало да бъда благодарна, ако се намери едно място за където и да е. Но след като съм била отличничка и активен пионер, можело и да стане.

Е, може би ако бях пълна отличничка, щях да имам по-голям шанс. Биоложката беше най-отвратителната учителка, която съм виждала. В началото

Elvégeztük a 6. osztályt. Csak egy ötösöm lett az év végén, az az undok biológia-tanár nő pikkel rám. Egyébként minden másból – hatos. Rengeteget magoltam, de sikerült. Ennek ellenére megint nem választottak meg semmilyen tisztségre sem az úttörőrajban. Már második éve csak zászlókísérő voltam, mert ugyanolyan magas voltam, mint a zászlóvivő. Komoly úttörőmunkára azonban nyilvánvalóan nem feleltem meg. Idegenimádónak számítottam, mert az Angol Szövetségbe jártam és francia magánórát vettem.

Az iskolában az orosz volt a kedvenc tantárgyam. És jó, hogy Ivanova volt az orosz tanárnő, mert kiállt mellettem. Elrendelte a csapatvezetőmnek, hogy alapítson NBK-t, vagyis „nemzetközi barátság klubját”, és tegyen meg elnöknek. Azt mondta, a világ gyermekeinek beszélniük kell idegen nyelveket, hogy összebarátkozhassanak egymással, és hogy a békén és a nukleáris leszerelésen munkálkodjanak. És hogy az orosz a fél világ hivatalos nyelve, amelyet továbbra is jókedvvel kell tanulnom. Szerintem a tanárnő nagyon haragudott az egész osztályra, hogy annyi éven át nem tudták megtanulni sem az eseteket, sem egy költeményt, de még egy orosz éneket sem.

Ez az NBK azonban nem kezdett el tevékenykedni, mert nem voltam egészen pontosan tisztában vele, mit kell tennem mint elnöknek az iskolaévben. Külföldi gyerekek csak nyáron jöttek Bulgáriába, és amikor a Béke Zászlaja gyermektalálkozó zajlott. Ivanova azt mondta, hogy merítsek ihletet a tanuló körökből, amelyeket az Úttörőpalotában látogattam. Tényleg jártam az Úttörőpalotába, de csak egy körbe, amely pop táncokkal foglalkozott, és sehogy sem sikerült kieszelnem, hogy alkalmazhatnám ezt az új tisztségemben.

Aztán Ivanova olyan szovjet tanulók leveleit adta át nekem, akik bolgár gyerekekkel akartak levelezni, és én szétosztogattam őket a lányok és fiúk között az osztályban, de nem volt egyértelmű, ki kinek válaszolt. Én Natasával kezdtem el levelezni Leningrádból, hogy gyakoroljam a nyelvet. Az oroszok nagyon szépen írnak, de a dolgok, amelyekről a leveleikben mesélnek, nem nagyon érdekesek.

A tanév végén Ivanova behívta anyát és apát az iskolába, hogy beszéljen velük valamiről velem kapcsolatban. Egész este tűkön ültem, de ők igen elégedetten tértek haza. Az orosz tanárnő arról beszélt, hogy milyen komolyan tanulom a tantárgyát, és a klubról, amelynek az elnöke vagyok. És arról, hogy ha a nemzetközi úttörő tevékenység kibontakoztatásában tapasztalatot akarok szerezni, akkor jó lenne, ha elutaznék egy nemzetközi úttörőtáborba. Sok ilyen létezett: Magyarországon, az NDK-ban, Csehszlovákiában, Franciaországban, Kubában, a Szovjetunióban... De szükség volt kapcsolatokra a KISZ Központi Bizottságában. A szüleimnek nem voltak kapcsolatai, ezért örömmel fogadták, amikor Ivanova azt ajánlotta, hogy szól a fivére ismerősének, aki a tábori osztályon dolgozott. Nem válogathatok, hálás lehetek, ha találnak egy helyet a számomra, akárhol legyen is. De mivel jeles tanuló és aktív úttörő vagyok, lehet, hogy sikerül.

Ej, lehet, ha színkitűnő lennék, nagyobb esélyem lenne. A biológia-tanárnő volt a legviszatasztóbb tanár, akit valaha láttam. A haja eleinte fehér volt, később égszín-

косата ѝ беше бяла, после стана небесносиня, а по развалените ѝ предни зъби винаги имаше налепени разни гадости, явно не ги миеше. Бях я помолила да ме изпита за шестица и здраво си бях научила за едноклетъчните. Тя се съгласи и аз заразкавах, но по едно време се обърках и изръсих, че зелената амeba фотосинтезира, вместо да кажа зелената еуглена. А амebaта изобщо не е зелена и не фотосинтезира и биоложката ми каза да си седна с петица за годината. Била съм наизустявала уроците, без да вниквам в тях.

2.

От ЦК на Комсомола се обадили на мама и ѝ казали, че заминавам за Корея. Тя ужасно се зарадвала, защото не очаквала да ме изпратят толкова далече, все пак е голям късмет да имам възможност да видя друг континент. По една нощ в Москва на отиване и на връщане, после през Хабаровск за Пхенян, три дни в Пхенян и после две седмици на пионерски лагер в град Вонсан на Японско море.

Направо не можех да повярвам. Извикаха ме с нашите в ЦК на ДКМС и другарят Аркадиев, който щеше да бъде ръководител на групата, ме разпитва за училище, после си говорихме на руски. В Корея щяло да има деца от целия социалистически лагер и общият ни език щял да бъде руският. Аркадиев имаше сини очи и голямо светло лице, самият той приличаше на руснак. Разказа ни за групата от шест деца, три момчета и три момичета, всичките пълни отличници и активни пионери. Ръководителите щели да бъдат двама, той и другарят Гайдарски, с когото сме щели да се запознаем на подготвителния лагер в планината.

В момента било голяма лудница, защото заминавала делегацията за Тринайсетия международен фестивал на младежта и студентите в Пхенян, затова подготвителният лагер щял да започне чак другата седмица. Аркадиев се оказа връстник на майка ми и баща ми и си заразпавяха спомени за Деветия международен фестивал на младежта и студентите, състоял се преди много години в София, когато са били млади. Аркадиев подчерта, че в Пхенян фестивалното строителство било грандиозно и фестивалът бил в пъти по-голям от този в София, но нашата група нямало да присъства, тъй като сме били само пионерчета.

3.

Подготвителният лагер беше в планината, в една голяма почивна станция с просторни и слънчеви помещения. Бяха събрани групи, заминаващи за най-различни държави. Много деца, сигурно всичките пълни отличници и отрядни председатели. Имаше и една група гимназисти от Строителния техникум, които бяха на лагер-школа. Нашите двама ръководители ни събраха шестимата от групата да ни запознаят. Все пак щяхме да прекараме повече от месец заедно.

Другите две момичета, и те като мен за седми клас, бяха от различни училища и не се познаваха. Росица беше висока и кльощава, с подстригана на паница светла коса. Светла беше по-ниска, с доста женствени форми и тъмна коса на

кékre festette, és a szuvas metszőfogaira mindig különféle undorító dolgok voltak ráragadva, nyilvánvalóan nem mosott fogat. Megkértem, hogy feleltessen a hatosért, és keményen bemagoltam az egysejtűeket. Beleegyezett, és én hadarni kezdtem, de egyszer összezavarodtam, és a „zöld szemes ostoros” helyett azt a hülyeséget mondtam, hogy „a zöld amőba fotoszintetizál”. Holott az amőba egyáltalán nem zöld, és nem is fotoszintetizál, a biológia-tanárnő pedig azt mondta, hogy üljek le, és érjem be az ötössel. Mert bár betéve tudom az anyagot, de nem mélyedtem el benne.

2.

A KISZ Központi Bizottsága szólt anyának, és azt üzenté, hogy Koreába utazom. Ő borzasztóan megörült, mert nem remélte, hogy ilyen messzire küldenek, hiszen mégiscsak nagy szerencse ez, mert így lehetőségem nyílik rá, hogy lássak egy másik kontinent. Egy éjszaka Moszkvában oda- és visszafelé, aztán Habarovszkon át Phenjan, három nap Phenjanban, majd két hét Vonszan városának úttörőtáborában, a Japán-tenger partján.

Egyszerűen el sem tudtam hinni. Behívtak a szüleimmel együtt a KISZ Központi Bizottságába, és Arkadiev elvtárs, aki a csoportvezetőnk lesz, kérdezgetett az iskoláról, majd oroszul beszélgettünk. Koreában az egész szocialista táborból lesznek gyerekek, és az orosz lesz a közös nyelv. Arkadievnek kék szeme és nagy, világos arcbőre volt, ő maga is orosznak nézett ki. Mesélt a hatfős csoportunkról, három fiú és három lány, csupa színjeles tanuló és aktív úttörő. Két vezetőnk lesz, ő és Gajdarszki elvtárs, akivel a hegyekben lévő felkészítő táborban fogunk megismerkedni.

Jelenleg kész örültek háza van, ugyanis küldöttség utazott a 13. Világifjúsági Találkozóra Phenjanba, ezért a felkészítő tábor csak a jövő héten kezdődik. Arkadiev egyidősnek bizonyult apával és anyával, és a 9. Világifjúsági Találkozóról való emlékeikről beszélgettek, amely sok évvel ezelőtt zajlott le Szófiában, amikor még fiatalok voltak. Arkadiev hangsúlyozta, hogy Phenjanban az építkezés nagyszabású, és a fesztivál jóval nagyobb a szófiainál, de a mi csoportunk nem vesz részt benne, mivel csak úttörők vagyunk.

3.

A felkészítő tábor a hegyekben volt, egy tágas és napos helyiségekkel rendelkező, nagy üdülőházban. Csoportokba gyűltünk össze, amelyek különböző országokba készültek. Rengeteg gyerek volt, bizonyára csupa kitűnő tanuló és rajvezető. Volt egy csapat gimnazista az Építőipari Szakközépiskolából, akik iskolai táborban voltak. A két vezetőnk összegyűjtötte hatfős csoportunkat, hogy megismerkedjünk egymással, hiszen több mint egy hónapot töltünk majd el együtt.

...

A másik két lány, akik szintén a hetedik osztályba mennek ősszel, mint én, különböző iskolákból jöttek, és nem ismerték egymást. Roszica magas és sovány volt, világos haja „bilifrizurára” nyírva. Szvetla alacsonyabb, igen nőies alkatú volt, és sötét haját copfban hordta. Csak oroszul beszéltek egy kicsit, azt is döcögve. Mindketten azt

опашка. Чуждите езици им куцаха, говореха малко само руски. И двете казаха, че ги изпращали на лагер като награда за активна пионерска дейност. Росица била културно-масовик, а Светла – звенева. Не стана въпрос дали бяха пълни отличнички. Аз нищо не казах, защото малко ме беше срам, че изобщо нямам пионерска дейност, с която да се похваля. А и не бях пълна отличничка заради гнусната биоложка.

*Дневник на Александра Н. Георгиева
ученичка за седми клас от гр. София
НРБ*

Неделя, 16 юли 1989 г.

Летим. Много бяха красиви облаците, над които летяхме, приличаше на рая. Иначе – първият полет в живота ми, София–Москва с авиокомпания „Аерофлот“, времетраене 2 часа и 30 минути (от 16:30 до 19:00 – 20:00 часа местно време) и с много неучтиви стюардеси. Караха ни се на руски, ако някой не си беше изпил чая или пък станеше да отиде до тоалетната. Кацнахме на летище „Шереметиево“. Вместо стълба, рейсове и не знам какво като в София, сляхохме директно в една туба, която ни отведе право в тъмно, но огромно, прелестно и оживено летище. Все едно се бяхме пренесли в бъдещето.

Взехме си багажа (който, не знам защо, не пътуваше направо за Пхенян, а дойде в Москва), попълнихме митнически декларации и влязохме в една будка да обменим валута – 29,50 рубли. Мотахме се половин час, докато ръководителите уреждаха нещо с посолството. Запознах се с двама симпатични американци от Вашингтон. Те ме разпитваха откъде сме и къде отиваме и аз им разказах за международния лагер в Корея. Единият ме попита в коя Корея, Северна или Южна, но аз знаех само, че се казва КНДР. Те ми обясниха, че това била комунистическата Корея, северната, а южната била капиталистическа страна. Логично значи, ние заминаваме за братска комунистическа страна.

Времето беше дъждовно и студено, имаше огромен електронен термометър, който показваше 13 градуса. Ужас! Но нищо, облякохме се. Трябваше да извадя всичко от куфара си, защото пуловерът и якето ми бяха на дъното. Майка ми беше настояла да ги взема, въпреки че не исках. В София беше ужасна жега, преди да тръгнем. След това се качихме на микробус, дошъл специално за нас от българското посолство, с който пътувахме половин час. Всичко, което видях по пътя, ми хареса ужасно много, приличаше на България, но силно уголемена. А посолството беше една изключително модерна и красива сграда.

Настаниха ни трите момичета в апартамент 701, който е направо върхът. Всичко е в тъмнозелени и кафяви тонове. Плочките на банята също. А самата баня е страшна – с голяма вана. Веднага се скарахме коя от трите ще си я напълни първа с гореща вода, доста бяхме измръзнали. Холът е много готин – с плюшена гарнитура, масичка, бюро и секции. На секцията има голям цветен телевизор

монтираха, hogy актив úttörőmunkájuk jutalmaként küldték őket táborba. Roszica „kulturális” volt, Szvetla pedig – őrsvezető. Meg sem fordult a fejemben, hogy ne lennének színjeles tanulók. Én semmit sem mondtam, mert kicsit szégyelltem, hogy egyáltalán nincs úttörőmúltam, amivel dicsekedhetnék. És tiszta kitűnő sem voltam a miatt az undok biológia tanárnő miatt.

*Alekszandra N. Georgieva
hetedikes tanuló naplója, Szófia
Bolgár Népköztársaság*

1989. július 16., vasárnap

Repülünk. Nagyon szépek voltak a felhők, amelyek felett repültünk, a mennyországra hasonlított. Egyébként – életem első repülése, Szófia–Moszkva az Aeroflot légitársasággal, a menetidő 2 óra 30 perc (16.30-tól 19.00-ig) – 20.00-ig helyi idő szerint) rendkívül udvariatlan légiutas-kísérőkkal. Oroszul civakodtak velünk, ha valaki nem itta meg a teáját vagy felállt, hogy vécére menjen. A Seremetyevói repülőtérén landoltunk. Lépcső, busz és még mit tudom én mi minden helyett, mint Szófiában, közvetlenül egy csőbe szálltunk ki, amely egyenesen egy sötét, de hatalmas, gyönyörűséges és forgalmas repülőtérre vezetett. Mintha a jövőbe repítettek volna bennünket.

Fogtuk a csomagjainkat (nem tudom, miért nem egyenesen Phenjanba utaztak, hanem Moszkvába érkeztek meg) kitöltöttük a vámáru-nyilatkozatot, és bementünk egy bódéba valutát váltani – 29,50 rubelt kaptam. Fél óráig piszmoztunk, míg a vezetőink elintézték valamit a követséggel. Összeismerkedtem két szimpatikus amerikaival Washingtonból. Kifaggattak, honnan jöttünk, hova megyünk, és én meséltem nekik a koreai nemzetközi táborról. Az egyikük megkérdezte, hogy melyik Korea, az északi vagy a déli, de én csak annyit tudtam, hogy KNDK-nak hívják. Elmagyarázták nekem, hogy ez a kommunista Korea, az északi – a déli viszont kapitalista ország. Logikus, azt jelenti, hogy a testvéri, kommunista országba utazunk.

Esős, hideg idő volt, egy hatalmas, elektronikus hőmérő 13 fokot mutatott. Rémes! Semmi baj, felöltöztünk. Mindent ki kellett szedjek a bőröndből, mert a pulóverem és a dzsekim a fenekén volt. Az anyám ragaszkodott hozzá, hogy magammal hozzam őket, annak ellenére, hogy nem akartam. Szófiában rettenetes hőség volt, mielőtt útnak indultunk. Aztán mikrobuszra szálltunk, ami külön értünk jött a bolgár követségről, és egy fél órát utaztunk vele. Minden, amit útközben láttam, nagyon-nagyon tetszett, hasonlított Szófiára, csak rettenetesen felnagyítva. A követség épülete rendkívül modern és szép volt.

Minket, a három lányt a 701-es lakosztályban szállásoltak el, ami egyenesen csúcs! Minden sötétzöld és barna színárnyalatú. A fürdőszobacsempék is. Maga a fürdőszoba fantasztikus – hatalmas káddal. Azonnal veszekedni kezdtünk, hogy melyikünk tölti meg magának forró vízzel először, nagyon át voltunk fagyva. A nappali nagyon klassz – plüss ülőgarnitúrával, kisasztallal, íróasztallal és szekrénysorral. A szekrénysorban hatalmas, színes, fantasztikus képernyőjű Horizont televízió. A nappaliban

„Горизонт“ с чудесен образ. В хола има голямо огледало и хладилник, който работи, но вътре няма нищо.

Спалнята е отделена от хола с кафява плюшена завеса, вътре с две легла. Пак се скарахме коя ще спи на канапето, понеже и трите искахме да спим пред телевизора. Пуснахме си съветска телевизия. В България я излъчват директно всеки петък, обаче аз никога не я гледам, защото е доста безинтересна. Но сега сме в СССР! Погледахме, но после решихме да излезем на огромната тераса да видим как блести Москва. Стана ни студено и се прибрахме. За какво ли им е такава тераса в този студ?

Понеделник, 17 юли 1989 г.

Сутринта ни звъни телефонът – начин за събуждане. Телевизорът пращи на черно-бели точки. Снощи хвърляхме копейка, за да решим коя ще спи на канапето и на мен се падна удоволствието. Вкъщи никога не би ми минал номерът, дори да заспя на канапето, нашите веднага ме вдигат, за да отивам да си спя в леглото. Роси се обади, защото телефонът беше до нея на нощното шкафче в спалнята. Телефон в спалня, върховно. Като във филм. Започна разговора на лош руски и ние се ококорихме, но после мина на български, с Аркадиев. Той се пошегувал, като се направил на руснак. Искан на руски да ни започне денят. Все пак бяхме в Съюза!

56

Станахме. Като погледнахме към прозорците, видяхме, че са запотени. Значи през нощта е било луд студ. За закуска слязохме в стола на посолството, който беше грандиозен и приличаше на луксозен ресторант – с красиви и удобни столове от дърво и плюш под огромни кристални полилеи. Сервирах ни сирене на дупки, масло и конфитюр, чай с лимон. След закуска един микробус (вчерашият) ни откара на Червения площад.

Първо се снимахме пред вечния огън, след което се запътихме към мавзолея на Ленин, който за нещастие беше затворен. Аркадиев каза, че ще опитаме отново на връщане, когато пак ще имаме един ден на разположение за забележителности и покупки. Мавзолеят на Ленин ми се стори тъмен, дори грозен. Може вътре да е интересно, все пак това е великият Ленин, но в София си имаме къде-къде по-хубав. Свети целият в бяло и войниците ни са с много по-красиви униформи от тези на братушките.

След това влязохме в ГУМ, където прекарахме два объркано дълги часа. Нещо като ЦУМ, но умножено по хиляда. Ръководителите тръгнаха нанякъде с момчетата и ни казаха след два часа да сме долу на площада. В началото беше супер, Роси, Светла и Александра сами в центъра на Москва, в най-големия магазин на света. После малко ни писна. Първо, това място беше огромно и гъмжеше като пълно с уплашени хлебарки. Второ, пред повечето щандове имаше огромни тълпи, които дори не чакаха на опашка, а само се бутаха, предреждаха се и се караха. Зад тези щандове може би са се продавали интересни неща, но беше невъзможно да се видят, защото в момента, в който се опитахме да надзърнем,

една голяма туктор и една хутошкереуни и е, амеуи мукудиуи уууу, де синс бенне семми.

А халосзоба барна плуссфуггоннел ван елваласзтва а нappelitol, кет агу ван бенне. Уура осзевесзтунк, хууи ки фексзи а канепен, mivel mindharman а теве елотт акартунк алудни. Bekapcsoltuk а szovjet тевет. Bulgariaban и еуенесбен аджак minden пентекен, эн azonban соха нем незем, mert елэг unalmas. De most а Szovjetunióban vagyunk! Néztük, de később elhatároztuk, хууи inkább кимегууи а hatalmas теразра megszeglélни, хууи ragyog Moszkva. Fázni kezdtünk és visszamentünk. Minek nekik ekkora terasz ilyen hidegben?

1989. július 17., hétfő

Reggel csengett а телефон – аз ебресзтес еуи fajtája. А теве fekete-fehéren vibrált. Tegnap feldobtunk еуи kopejkát, хууи így дотнсук ел, ки alszik а канепен, és engem ért а megtiszteltetés. Otthon соха нем tudnám ezt keresztulvinni, még ha ел и alszom а канепен, а szüleim azonnal felrángatnak, хууи feküdjek аз ágyamba. Roszi vette fel, mert а телефон mellett volt аз éjjeliszekrényen, а халосзобабан. Telefon а халосзобабан, csúcs! Mint а filmekben. Hibás oroszszággal indult а beszélgetés, és mi meregettük а szemünket, de később Roszi és Arkadiev болгárra váltott. Ugyanis ő tetette magát tréfából orosznak. Azt akarta, хууи oroszul induljon а napunk. Mégiscsak а SZU-ban voltunk!

Felkeltünk. Ahogy ránéztünk аз ablakra, láttuk, хууи bepárasodott. Vagyis őrüлт hideg volt аз éjjel. А reggelihez lementünk а követség étkezdéjébe, amely grandiózus volt, és еуи fényűző étteremhez hasonlított – hatalmas kristálycsillárok alatt gyönyörű és kényelmes faszékek plüsskárpittal. Lyukas sajtot, vaját, dzsemet és citromos teát szolgáltak fel. Reggeli után еуи mikrobusz (а tegnapi) elvitt bennünket а Vörös térre.

Először аз öröktűз елотт fényképezkedтунк, aztán elindultunk а Lenin-mauzóleumhoz, amely sajnos zárva volt. Arkadiev azt mondta, хууи visszafelé újra megpróbáljuk, akkor megint а rendelkezésünkre fog állни еуи nap а nevezetességekre és а bevásárlásra. А Lenin-mauzóleum sötétnek, sőt csúnyának tűnt. Lehet, bent érдеkes, hiszen ez mégiscsak а nagy Lenin, de а szófiaи sokkal-sokkal szebb. Az egész fehéren ragyog, és а ми katonáinknak sokkal szebb egyenruháи vannak, mint а bátyuskáknak.

Aztán bementünk а GUM-ba, ahol кет kusza, hosszú órát töltöttünk. Olyan, mint а CUM, csak ezerrel megszorozva. А vezetőиңк elmentek valahová а fiúkkal, és nekünk azt mondták, хууи кет óra múlva legууи lent а téren. Eleinte szuper volt, Roszi, Szvetla és Alekszandra egymagunkban, Moszkva központjában, а világ legnagyobb üzletében! Aztán kicsit unni kezdtük. Először и hatalmas volt а hely, amely úgy nyüzsgött, mintha ijedt csótányokkal lenne tele. Másodszor а legtöbb pult елотт óriási tömeg volt, és аз emberek нем и álltak sorba, csak lökdösődtek, nyomakodtak és veszekedtek. Lehet, ezek mögött а pultok mögött érдеkes holmikat árultak, de lehetetlen volt megnézни, mert abban а pillanatban, amikor megpróbáltunk bekukucskálni, дühös néникék taszítottak félre bennünket. Azt hihetné аз ember, хууи francia parfümök érkeztek. Végül нем tudtam, mire költsem ел а majdnem 30 rubeletem, amennyim volt.

...

57

бяхме избутани от ядосани лелички. Човек ще си каже, че са пуснали френски парфюми. Вече направо не знаех за какво да похарча тези близо трийсет рубли, които имах.

Много е красив Пхенян. Има дървета и полянки с цветя, широки асфалтирани булеварди, тролей! По улиците се разхождат корейци и корейки на огромни групи. Жените носят копринени рокли в ярки цветове, а мъжете нещо като униформи. Има много знамена на различни държави и навсякъде емблемата на 13-ия Фестивал на младежта и студентите – прилича на цвете с всички цветове на дъгата. А в центъра на цветето е нарисувана гълъб, сигурно на мира, защото на много балкони пишеше PEACE и FRIENDSHIP, SOLIDARITY и WELCOME, пак в различни цветове.

Фестивалът, въпреки че вече беше свършил, бил най-грандиозният в света и духът му още витае из града. Всички народи се били стекли в Пхенян. И наистина, сред корейците по улиците понякога имаше и групи от африканци, индийци и европейци. Жалко, че не тръгнахме от България по-рано, всичко сме изпуснали! Имало много музика и танци, манифестации и какво ли още не в името на мира. Колко ли е било готино! Нещо като Международна детска асамблея „Знаме на Мира“, но за големи.

Пристигнахме в хотел „Чанг Ван Сан“, който се състои от две сгради и е на 15 етажа. Пред него бяха спрени много коли западни марки. Като влязохме вътре, първо ни грабна окото една огромна рисунка на стената, на която Ким Ир Сен и синът му се усмихват на фона на преливащи се цветове и йероглифи. Хотелът има и вътрешна градина с клетка с маймуни и голям фонтан. Над фоайето с рибите на нещо като вътрешна тераса се намира огромен магазин с барче. А на стената зад извитите стълби се вижда най-голямата и най-красива картина в хотела – залез (а може и изгрев да е, не съм сигурна) и разни корейски планини и растения, изобщо – красота.

След това ни настаняха трите в една стая. За щастие нашият балкон гледа към града и можахме да се възхитим на Пхенян от десетия етаж. Аз никога не съм се качвала толкова високо, защото живеем на третия етаж в стара кооперация. Направо ми спря дъхът, но Роси и Светла и двете живеели в нови блокове и не бяха толкова шашнати от височината. Стаята ни е обзаведена така: три легла с приказни розови одеала, не бодливи като българските, бюро, масичка и столчета, вграден гардероб и ТЕЛЕВИЗОР! Ще можем да гледаме корейски предавания.

Веднага го пуснахме, но нямаше сигнал. На пода има сламена постелка. Много екзотично. Банята е с вана и с нещо като допълнителна тоалетна. Най-вероятно пак е нещо типично корейско. Когато момчетата и ръководителите дойдоха да ни извикат на вечеря ги попитахме дали и те имат по две тоалетни. Но Аркадиев ни обясни, че второто не било клозет, а биде, което служело за миене на крака. Доста удобно всъщност.

Слязохме на вечеря. Столовата е огромна, с кръгли маси за по десет човека, а на едната стена е нарисувана картина – море, вълни и плодове. И така – вечерята. Седнахме всичките осем човека на една маса. Гледаме – салата от крас-

Phenjan nagyon szép. Fák, virágos tisztások, széles aszfaltutak és trolibuszok tarkítják! Az utcán koreai férfiak és nők hatalmas csoportjai sétálgatnak. A nők élénk színű selyemruhát hordanak, a férfiak valami egyenruhafélét. Különböző államok sok-sok zászlója lobog, és mindenütt a 13. Világifjúsági Találkozó emblémája – olyan, mint egy a szivárvány összes színében pompázó virág. A virág középpontjába egy galamb van rajzolva, bizonyára a békegalamb, mert nagyon sok erkélyen – szintén különböző színekben – „PEACE” és „FRIENDSHIP, SOLIDARITY” és „WELCOME” felirat látható.

A fesztivál, habár már befejeződött, a legnagyobb szabású volt a világon, és szel-leme még a város felett lebeg. Az összes nemzet Phenjanban sereglett össze. És valóban, a koreaiak között az utcán feltűntek néha afrikaiak, indiaiak és európaiak csoportjai is. Kár, hogy nem indultunk el korábban Bulgáriából, mindent lekéstünk! Sok zene, tánc, felvonulás és mit tudom én, még mi minden nem volt a béke nevében. Milyen klassz lehetett! Mint a Béke zászlaja nemzetközi gyerektalálkozó, csak nagyoknak.

Megérkeztünk a 15 emeletes és két épületből álló Csang Gvang Szan szállodába. Rengeteg nyugati márkájú kocsi parkolt előtte. Amikor beléptünk, először egy hatalmas festmény vonzotta magához a tekintetünket a falon, amelyen Kim Ir Szen és fia mosolygott, a háttérben túlsorduló színek és ákombákomok. A hotelnek van belső kertje is majomketréccel és nagy szökőkúttal. A halakkal díszített előcsarnok felett valamiféle függőfolyosón hatalmas üzlet található bárral. A csigalépcső mögötti falon látható a szálloda legnagyobb és legszebb képe – naplemente (lehet, napfelkelte – nem vagyok biztos benne) valamint különféle koreai hegyek és növények, egyáltalán – gyönyörűség.

Utána hármunkat egy szobában szállásoltak el. Szerencsére az erkélyünk a városra néz, és a tizedik emeletről csodálhattuk Phenjant. Soha nem voltam még ilyen magasan, mert egy régi lakóépület harmadik emeletén lakom. Egyenesen elállt a lélegzetem, de Roszi és Szvetla, akik mindketten új panelházban laknak, nem voltak annyira elájulva a magasságtól. A szobánk a következőképpen van berendezve: három ágy mesés, rózsaszínű ágytakarókkal – nem szűrósak, mint a bolgárok –, íróasztal, kisasztal és székek, beépített szekrény és TELEVÍZIÓ! Nézhettünk koreai adást.

Egyből bekapcsoltuk, de nem volt jel. A padlón gyékényszőnyeg. Nagyon egzotikus. A fürdőszoba káddal és valamiféle pótvecével van felszerelve. Bizonyára megint valami tipikus, koreai dolog. Amikor megjöttek a fiúk és a vezetők, hogy vacsorázni hívjanak bennünket, megkérdeztük tőlük, hogy nekik is két vécéjük van-e. De Arkadijev elmagyarázta, hogy a második nem vécé, hanem bidé, amely lábmosásra szolgál. Tulajdonképpen igen kényelmes.

Lementünk vacsorázni. Hatalmas ebédlő, tízszemélyes, kerek asztalokkal, az egyik falon festmény – tenger, hullámok és gyümölcsök. És aztán – a vacsora. Mind a nyolcan egy asztalhoz ültünk le. Nézzük – uborkasaláta. Enni kezdtünk, de abbahagytuk – cukrozott, algaizű uborka. A következő rántottából készült saláta volt kukoricalevéllal – bele se kóstoltunk. Aztán borzalmas szalámit szolgáltak fel. Az előző étel sorsa. És legvégül valami rendes: két vékony szelet hús néhány sült krumplival. Desszertnek pedig: fura, ízetlen alma. Atanasz azt mondta, hogy nem alma, hanem kínai körte volt. Nem tudom, hogy higgyek-e neki. Amúgy is mindig csak kötözködik. Ötször szolgáltak fel és szedtek le anélkül, hogy megkérdezték volna, mit akarunk. De mindkét veze-

тавици. Започнахме, но спряхме – краставици със захар и с вкус на водорасли. Следващото беше салата от бъркани яйца с царевични листа – не я вкусихме. После ни сервираха ужасен салам. Съдбата на предишното ястие. И най-последно: две тънки филеца месо с няколко пържени картофа. За десерт – странно безвкусна ябълка. Атанас каза, че това не било никаква ябълка, а китайска круша. Не знам дали да му вярвам. Той и без това само се заяжда. Пет пъти сервираха и отсервираха, без дори да ни попитат какво искаме. Но и двамата ръководители казаха, че тук било така. Ужас. Кучи глад.

След вечеря с микробус потеглихме към фестивалните обекти, за които преводачът Ко разказваше с огромно вълнение. Стадион „Първи май“ отдалече приличаше на обезглавен октопод, но като го наближихме, видяхме колко огромен, нов и модерен е всъщност. Бил най-големият в света и бил построен специално за фестивала. Минахме и покрай най-високия хотел на света, „Рюн Гюн“. Преди така се е казвал Пхенян. Още го строят и прилича на остра корейска планина от бетон. Когато го завършат, ще бъде нещо изключително.

Обиколката ни завърши във фестивалния град. Невероятно високи бели блокове със заоблени балкони, най-красивите, които съм виждала. И те били построени специално за фестивала. Гайдарски ни обясни, че преди 20 години на фестивала в София също било построено фестивално градче, блоковете по пътя за летището. След фестивала там отишли да живеят млади семейства. Тук след известно време също щали да се нанесат корейци. Божествен квартал. Светещи разноцветни фонтани, чистота и прекрасни сгради. Видяхме да хвърчат бели гълъби на мира, които кацаха наоколо, съвсем като в приказка.

Нашите ръководители се запrikaзваха със свои колеги от ЦК на ДКМС и ни запознаха с естрадният състав, спечелил конкурса, за да дойде на фестивала. Казват се „Паве“. Певицата им е доста страшничка, със стърчаща коса, грим, черен клин и къса кожена пола. Единият от музикантите, с дълга и също много стърчаща коса, ни се усмихна на трите и ние направо щяхме да припадне, толкова беше красив. Изпълниха една песен специално за нас, това беше най-страхотната българска естрадна музика. Красивият дългокос свиреше на бас китара и пееше. А певицата, като си влезе в ролята и запя, започна да изглежда много женствена и красива. Но най-вероятно е гадже на басиста, никоя от нас трите нямаше шансове. Само го гледахме, бяхме си глътнали езичите и до края на вечерта не можахме и дума да обелим.

Прибрахме се в хотела и по стайте. С Роси и Светла дълго време не можахме да заспим и си бърборихме на тъмно за момчета. Роси разказа за един свой съсед, който малко приличал на басиста на „Паве“ и май я харесвал, защото винаги я изцаквал, когато се засичали във входа, за да вземат заедно асансьора. Светла пък харесвала един рус и синеок приятел на брат си, който си имал гадже, но много се заявявал по Светла, като я видел. Аз обясних, че любимият ми от „Бийтълс“ е Джордж. След това се скарахме на коя от нас басистът на „Паве“ се е усмихвал най-много.

тोंк azt mondta, itt így szokás. Borzalom. Farkaséhes maradtam.

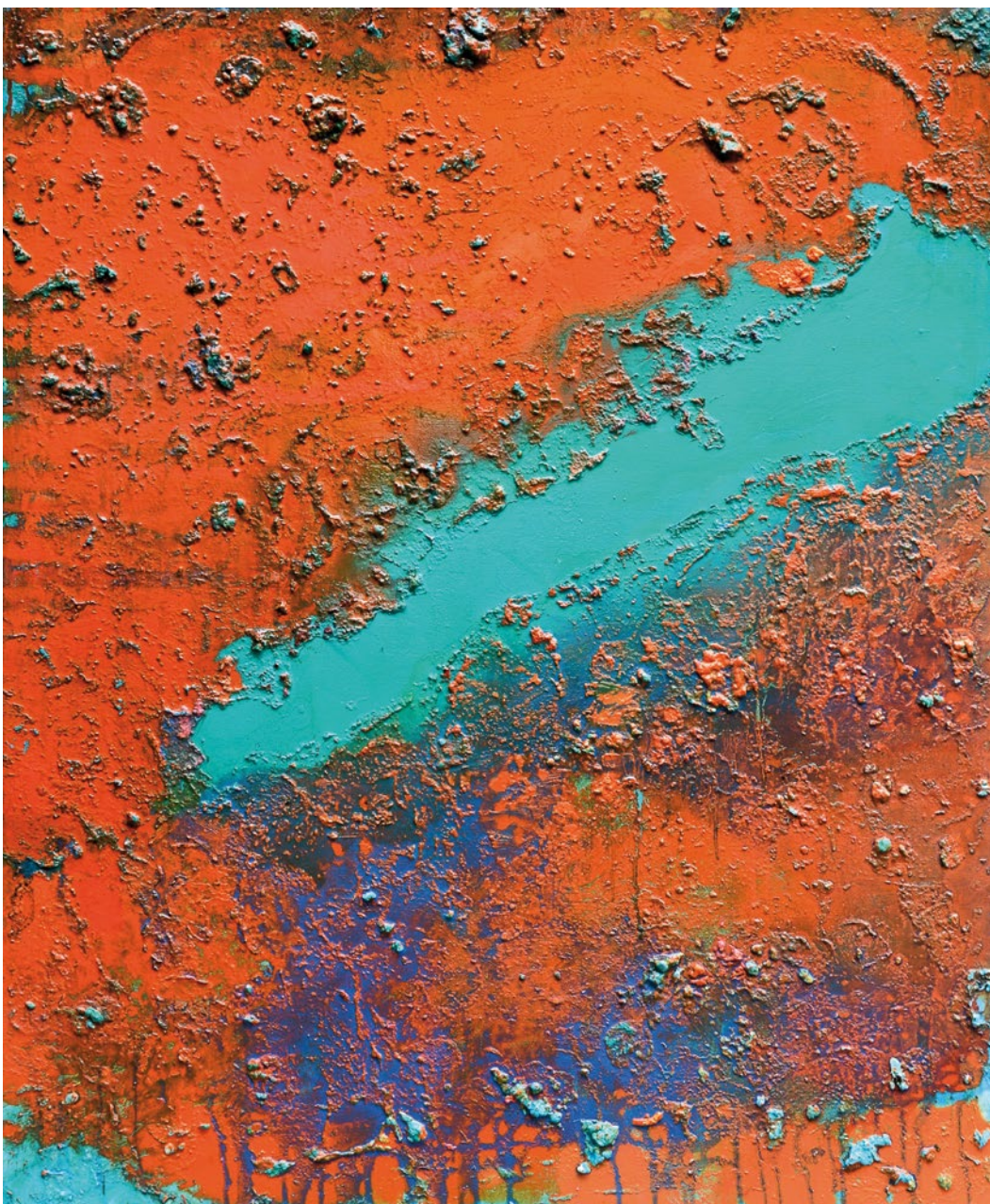
Vacsora után mikrobuszal elindultunk a fesztiválobjektumokhoz, amelyekről Ko tolmács nagy lelkesedéssel beszélt. A Május 1. stadion távolról lefejezett poliphoz hasonlított, de ahogy közeledtünk, láttuk, milyen hatalmas, új és modern tulajdonképpen. Ez a világ a leghatalmasabb stadionja, és kifejezetten a fesztiválra épült. Elmentünk a világ legnagyobb szállodája, a Rjugjong mellett is. Így hívták korábban Phenjant. Még mindig építik, és hegyes, koreai betonhegyre hasonlít. Amikor befejezik, valami rendkívüli lesz.

A körutunk a fesztiválvárosban fejeződött be. Valószínűtlenül magas, fehér háztömbök lekerekített erkélyekkel, a legszebbek, amelyeket valaha láttam. Ezek is külön a fesztiválra épültek. Gajdarszki elmagyarázta, hogy 20 évvel ezelőtt a szófiai fesztiválra szintén építettek fesztiválvárost, lakóházakat a repülőtérre vezető út mentén. A fesztivál után fiatal családok költöztek a lakótömbökbe. Nemsokára ide is behurcolkodnak majd a koreaiak. Isteni városrész. Színesen világító szökőkutak, tisztaság és gyönyörű épületek. Láttuk, hogy fehér békegalambok repkednek, amelyek – akár a mesében – körs-körül a földre szálltak.

A vezetőink beszédbe elegyedtek a KISZ Központi Bizottságában dolgozó kollégákkal, és bemutattak nekünk egy popegyüttest, amely megnyert egy versenyt, ezért jöhetett el a fesztiválra. Macskakő a neve. Az énekesnő égnek álló hajával, sminkjével, fekete cicanadrágjával és kurta bőrszoknyájával igen furcsa kinézetű. Az egyik hosszú és szintén égnek álló hajú zenész hármunkra mosolygott, és mi egyenesen majdnem elájultunk, olyan szép volt. Eljátszottak egy számot külön minekünk, ez volt a legklaszszabb bolgár popzene. A szép hosszú hajú basszusgitározott és énekelt. Az énekesnő, amikor a szerepére hangolódott és dalba kezdett, nagyon nőiessé és gyönyörűvé vált. De nagy valószínűséggel a basszusgitáros csaja volt, hármunk közül egyikünknek sem volt esélye. Csak néztük a férfit elnémulva, és egész este meg sem bírtunk mukkanni.

Visszatértünk a hotelszobánkba. Roszival és Szvetlával sokáig nem tudtunk elaludni, fiúkról fecsegtünk a sötétben. Roszi egy szomszédjáról mesélt, aki egy kicsit hasonlított a Macskakő basszusgitárosához, és bizonyára kedvelte, mert amikor összefutottak a lépcsőházban, mindig megvárta, hogy együtt szállhassanak be a felvonóba. Szvetlának pedig tetszett a bátyja szőke, kékszemű barátja, akinek ugyan volt barátnője, de nagyon megbámulta Szvetlát, valahányszor meglátta. Én elmondtam, hogy a Beatlesből George a kedvencem. Aztán összevesztünk azon, hogy melyikünkre mosolygott rá a Macskakő basszusgitárosa a legcsábosabban.

Iván Andrea fordítása

РУДОЛФ УНГВАРИ

В дяволското гърло

UNGVÁRI RUDOLF

Az ördög torkában

” И що за лято, що за лято е,
какво ли тук се е изгубило,
прошавването тихо в ъгъла,
и облаци, които са отплували.
(Имре Вурт, „И що за“)

СТИХИЯТА НА ПРОНИКВАНЕТО

Това бе осмият ни ден. Бяхме подминали доста Широка лъка и тревистия проход след нея, отдавна зад нас бяха останали гъсталаците по стръмните северни чукари на Таш чукур. По австро-унгарската щабна карта от 1880 година, която носехме със себе си, бе трудно да се установят днешните славянски имена на ридовете. Спускахме се десетима по южните склонове на планината, в дълга, проточена редица. Тук още живеят помаци.

Понякога срещаме някой и друг турист. Ярво се различаваха от натежалите гости на държавните почивни станции. Бяха предимно възрастни, жиливи интелектуалци, с дрехи, каквито са носели през първото десетилетие на XX век мъжете от движението Вандерфогел. Запретнати върху ботушите дебели памучени чорапи, над тях прилепнали по крака кафяви рипсени чорапи, преминаващи в горната част на прасеца в пристегнат с копче леко шалварест три-четвърти панталон от туйд на рибена кост. Подобно нещо днес, 1974, никой в Унгария не би сложил. Знаеха повече немски и френски, отколкото английски.

Зад нас бяха Карабалканът (днес сигурно и той има друго име), пренаселената хижа „Чернатица“ преди Ситово, и Лилково на четвъртия ден. Построеното върху планинския склон село и мъжете на мегданчето – единственото равно място в селището. Процеждащият се от кръчмата шум и аромата на печени чушки, транзисторите, сложени на земята, в краката на поседналите пред къщите хора, от които се носеше песен – ритмична и в същото време мека и провлачена, неравноделна и тъжна, изразителна, една-единствена сричка и въздигаща се и гмуркаща се надолу мелодия, сякаш някакъв южнославянски плач. Петстотин години, откакто е била докосната от близкия изток.

В кръчмата пушекът можеше с нож да се реже. Беше чиста случайност. Ангел Вълчев седеше на едната маса и се открояваше сред останалите посетители. Възрастен, с буйна черна коса, той приличаше на стар скаут. Най-сетне някой, който знае руски. Знаеше всичко за мястото. Бил политически офицер, каза (ние се спогледахме!), връща се тук, в родното си село, само за кратко. Беше облечен цивилно, тъмносин, изрязан по врата тънък пуловер, с извадена над него яка на ризата и сив панталон с подвити маншети, излязъл от мода по на запад оттук. Топъл, дружелюбен тъмен поглед.

Тръгна с нас из селото и в северните му покрайнини ни посочи губещия се далече в мъглата Асеновград, където преди осем дни бяхме слезли от влака. Натам изгърмели първите залпове през Балканската война от 1913 г.¹ Войник на

1 — МЕЖДУСЪЮЗНИЧЕСКАТА ИЛИ ВТОРА БАЛКАНСКА ВОЙНА. Бел. ред.

” Mi ez a nyár, mi ez a nyár,
mi az, ami itt elveszett,
a sarokban a moccanás,
a felhők, amik már nincsenek.
(Wirth Imre: Mi ez)

A BEHATOLÁS LENDÜLETE

Ez volt a nyolcadik napunk. Jóval Široka Lăka és azt követő füves hágó után jártunk, régen mögöttünk maradt a Taš-čukur meredek északi oldalának sűrűsége. A magunkkal hozott 1880-as osztrák–magyar vezérkari térképről többnyire nem tudtuk megállapítani a hegyek mai, szláv nevét. A hegylánc déli oldalán ereszkedtünk alá tízen, hosszú, elnyújtott sorban. Itt még pomákok élnek.

Néha egy-két turista. Élesen elütöttek az állami üdülők elhízott vendégeitől. Többnyire idősebb, szikár értelmiségiek, olyan ruházatban, melyet az 1900-as évek elején német Wandervogel-mozgalom férfiai hordtak. A bakancsra kihajtott vastag pamutzokni, lábra simuló bordázott barna harisnya, amely a lábszár felső részén, a lábikra fölött szálkás mintázatú, gombbal lezárt, enyhén buggyos tweed térdnadrágban folytatódott. Ilyet ma, 1974-ben Magyarországon már egy lélek sem viselne. Inkább németül meg franciául tudtak, semmint angolul.

Mögöttünk volt a Kara-Balkan (ennek is biztos más a mai neve), a zsúfolt Csernaticai menedékház Szitovo előtt, és a negyedik napon Lilkovo. A hegyoldalba épült falu, az álldogáló férfiak az apró főtéren, a település egyetlen vízszintes helyén. A kocsmából kiszűrődött a zaj és a sűrű paprika illata, a házak tövében ülő emberek lába előtt földre tett táskarádiók, melyekből ritmikus, mégis lágy és elomló, szabálytalan és szomorú, egyetlen szótagot hosszú, emelkedő és süllyedő dallamokban kifejező ének szólt, akár valami délszláv sírás. Ötszáz éve, mióta megérintette a Közel-Kelet.

A kocsmában vágni lehetett a füstöt. Tiszta véletlen volt. Angel Vlcsev az egyik asztalnál ült, kirítt a többi vendég közül. Felnőtt, dús fekete hajú öregcserkészre emlékeztetett. Végre valaki, aki tudott oroszul. Mindent ismert ezen a vidéken. Politikai tiszt, mondta (csak néztünk!), ide, a szülőfalujába csak haza jár. Civilben volt, sötétkék, nyakban kivágott vékony szvettért, rá kihajtott gallérú inget és nyugatabbra divatjamúlt, alul felhajtott, sűrű nadrágot viselt. Meleg, barátságos sötét tekintet.

Elindult velünk a faluban, és az északi határába, a ködbe vesző, távoli Aszenovgrad felé mutatott, ahol nyolc napja leszálltunk a vonatról. Arrafelé dördültek el 1913-ban ez első lövések a Balkán-háborúban. Egy Georgi nevű katona, mit valami mitikus nemzeti hős, két órán át tartotta az őrállomást, míg a segítségére nem siettek. Innen, az Északi-Rodopéból 1919 után minden bolgárral beszélő, mohamedán pomáknak menekülnie kellett, de délebbre még léteznek. Statisztikát vezetett róluk. És mintha csak ránk várt volna. Hangját áthatotta a tudás öröme, a megrendülés ígérete és valami rejtett keserűség. Mesélt a közeli, Tamraš nevű faluról, melyről könyvet írt. Egykor 2500 pomák lakta. Ma kihalt, csak néhányan lézengenek benne. Azt is tudta, hogy a Tisza menti magyar Tömörkény is ebből a névből ered. Nem akartunk hinni a fülünknek!

име Георги пазил в продължение на два часа граничния пункт като някакъв митичен национален герой, докато не му се притекли на помощ. Оттук, от северните Родопи, след 1919 г. е трябвало да се изселят всички говорещи български помаци мохамедани, но по-на юг още се срещат. Водил им е статистиките. Сякаш само нас беше чакал. В гласа му отекваше радостта от знанието, магията на възникването и някаква скрита горчивина. Разказваше за близкото село Тъмраш, за което написал книга.² Някога в него живеели 2500 помаци. Днес е запустяло, с неколцина жители. Знаеше дори, че унгарското Тьомьоркен на река Тиса произлиза от същото име. Направо не вярвахме на ушите си!

След раздялата последваха високият две хиляди метра връх Персенк и изглеждащият безкраен, тесен, но напълно запазен римски път по гористото било. Ангел Вълчев ни го беше казал. И за него говореше като човек, влюбен в собствената си ужасяваща география. Един забравен тук Via Aeria. Огромни плоски бели камъни, между тях – трева. Следвахме го часове наред, вървейки сякаш по покрива на света, под нас от всички страни прииждаха на приливи горите на южните Родопи. На места от планината се протягаха нещо като полуострови в източна и западна посока, чиито стръмни склонове се губеха сред пропастите на долините и тъмното нищо на ждрелата. В далечината, под преминаващите облаци, които бавно влачеха сенките си по земята, бледнееха пепелявосиви върхове.

Заради непроходимите тесни долини, през древността търговските пътища от бреговете на Егея до някогашна Трансилвания, в Дакия, са преминавали по билата на планината. Каменната настилка под нозете ни изчезна, едва когато на следващия ден в проливния дъжд се спуснахме през гъсталаците в посока към Чепеларе. За две хилядолетия е бил разяден от ерозията. В стръмната вековна гора видяхме каква е смъртта на дърветата в природата, при положение, че няма горско стопанисване. Едното още стои, изсъхнало е, другото килнато настрани, без да успее да се строполи, заради другите дървета, третото, останало почти без клони, се търкаля на земята, а за мястото на четвъртото напомня само покрита с мъх дълга земна вълна. Все още в очакване на възкресението.

Когато по-късно, тръгвайки от Широка лъка, се изкачихме до построената на склона на Таш-чукур, подобната на казарма хижа „Ледницата“, подозрителният домакин бе склонен да ни приеме, само след продължително проучване на личните ни документи и разрешителните. Но не позволи обща спалня дори и на семейните двойки. Преценихме за по-добре да не разтваряме виенската си карта пред него. По причини от държавна сигурност тук още не издават туристически карти. Пред нас беше дългият следобед и неколцина се отправихме към високия 2187 метра връх Карлък.³ Във високите части измежду камъните растеше само трева. По стръмната пътека пред мен вървеше Джаям, на фона на планината изглеждаше още по-красива и мене нещо ме присви, при мисълта колко ми е

2 — АНГЕЛ ВЪЛЧЕВ, ТЪМРАШ, София, 1973, Издателство на Отечествения фронт. <http://promacedonia.com/bdobr/av/index.htm>

3 — ДНЕС ВР. ОРФЕЙ.

Elválás után a Perszenk kétezer méter magas hegye, és a végtelennek tűnő, erdő borította gerincen a teljesen ép, keskeny római út. Angel Vlcsev előre megmondta. Erről is úgy beszélt, mint aki szerelmes a maga rettenetes földrajzába. Egy ittfelajtott Via Appia. Nagy, lapos, fehér kövek, közükben fű. Órákig követtük, mintegy a világ tetején, alattunk körös-körül a hullámozó Déli-Rodope erdőségei. A hegységből helyenként fél-szigetszerű nyúlványok ágaztak ki kelet és nyugat felé, meredek oldaluk eltűnt a szakadékszerű völgyek és szurdokok sötétlő semmijében. A messzeségben hamuszürke bércek sejlettek a vonuló felhők alatt, melyek lassan vonszolták árnyékoltjaikat a felszínen.

A járhatatlan, szűk völgyek miatt az ókorban a gerinceken vezetett a kereskedelmi út az Égei-tenger partjairól az egykori Erdélybe, Dáciába. Csak akkor tűnt el a kövezet a lábunk alól, amikor a következő nap zuhogó esőben leereszkedtük alá a sűrűségben Csepeláre irányában. Két évezred alatt elvitte az erózió. A meredek őserdőben láthattuk, milyen a fák halála a szabadságban, ha nincs erdőgazdálkodás. Az egyik még állt, kiszáradtan, a másik félig elbillent, de a többi fa miatt még nem zuhanhatott le, a harmadik, szinte már gallyak nélkül, a talajon hevert, a negyedik helyére meg csak a mohával fedett, hosszabb földhullám emlékeztetett. Itt még minden várta a feltámadást.

Amikor később Široka Lākából elindulva feljutottunk a Tas-čukur oldalában épült, kaszárnyaszerű Lednicatai menedékházba, a gyanakvó gondnok csak a személyazonosságunk és engedélyeink hosszas böngészése után volt hajlandó befogadni bennünket. De még a házaspárokat se engedte közös szobába. Jobbnak láttuk, ha a Bécsből beszerzett térképet nem a szeme láttára tanulmányozzuk. Állambiztonsági okokból itt még nem adnak ki turistatérképeket. Előttünk volt a késő délután, néhányan neki-vágtunk a Karlik 2187 méter magas csúcsának. A havasi zónában már csak fű nőtt a kövek között. A kapaszkodón Dzsajam előttem járt, még szebb volt a tájban, belém sajgult, hogy már mennyire idegen. Pedig attól, hogy lassan eltávolodott a lelkemből, kezdetem magamra találni.

A csúcs tövében egy magányos pásztor álldogált a botjára támaszkodva. Följebb, már majdnem a tetőn néhány barna, tulokszerű tehén legelt. Megmerevedtek a láttunkra, majd rohanva elindultak felénk. Dzsajam férje, Péter alig tudott félreugrani. Egy pillanatra meghűlt bennünk a vér. Csak amikor előre tartott szarvaikkal, dubogva, a fűben elviharzottak mellettünk, jöttünk rá, hogy ők is megrémültek – mitőlünk. Mene-kültek a pásztorhoz.

Fenn a hegyen, a csupasz sziklákon, alattunk a Pomak-ğediji nyerge (ennek a nevét is csak törökül találtuk meg a térképen), a közelünkben a Perelik csúcsa. Arra, amerre másnap továbbmentünk, a déli-rodopei hegyvidék varázslatos távolságai. A csupasz sziklákon mindenki átadta magát a látványnak. Kissé távolabb álltunk a többiek-től. Oda-súgtam Dzsajamnak: – Jó neked!

Csodálkozva nézett vissza rám. Halkan súgtam: – Mert ketten szeretnek.

A szeme rám nevetett, miközben visszasúgta: – Én az összes férfit akarom. – Könnyelműen mondta, de ettől a mondattól mégis egyenrangúak lettünk. – Ezt a férjednek is megmondod? – Megrázta a fejét. Nem kell, mert neki is természetes.

Aztán hirtelen elért a köd. A fehérösszürke kavargásban néhány méterről megszólalt Péter. Odalépvé láttuk, hogy a kezében tart valami: – Most lelepleztelek benne-

чужда. Макар че с бавното ѝ отдалечаване от мен, бях започнал да намирам себе си.

В подножието на върха стоеше самотен пастир, подпрян на гегата си. По-нагоре, почти под билото, пасяха няколко огромни кафяви крави. Стъписаха се при вида ни, след което се втурнаха към нас. Мъжът на Джаям, Петър, едва успя да отскочи. За миг кръвта замръзна във вените ни. Едва след като профучаха по тревата край нас с навирени напред рога, разбрахме, че и те са уплашени – от нас. Бяха се втурнали към пастира си.

Горе – планината, голите скали, под нас седловината на Помак-гиди (и това име намерихме само на турски на картата), наблизко връх Перелик. Там, накъдето се отправихме на следващия ден: вълшебните далечини на южнородопския балкан. Под голите скали всеки се беше отдал на съзерцание. Бяхме застанали малко встрани от останалите. Прошепнах на Джаям: – Добре ти е на теб!

Погледна ме учудено. Тихо прошепнах: – Защото те обичат двама.

Очите ѝ се засмяха и ми отвърна: – Аз искам всички мъже. – Лекомислено го изрече, но от това изречение изведнъж станахме равноправни. – Това казвала ли си го и на мъжа си? – Поклати глава. Не се налага, и за него е естествено.

После изведнъж ни настигна мъглата. В сиво-бялата бъркотия Петър се обади само на няколко метра от нас. Когато приближихме, видяхме, че държи нещо в ръце: – Сега ви улових! – Кръвта ми замръзна. Джаям сякаш не схвана смисъла на изречението. Държеше в ръка три-четири слепнали върху камъка калинки. Не бяхме виждали такова нещо. Няколко заедно и едновременно... Надойдоха и останалите, гледаха безмълвно. Както нещо невероятно, което – от това, че е възможно – изглежда още по-невероятно.

„ДАЛЕЧ НА ИЗТОК“

Доста след неприветливата хижа всичко се промени. Пред нас в посока Мугла кротко се спускаха предалпийските склонове, въздухът бе напоен с дъх на сено. Всичко се разтваряше. По тези места няма туристи. Цялата околност искреше на слънцето, южен пейзаж. По полето се белееха забрадките на помакините, останки от някогашния ислям. Напредвайки в полукръг, събираха окосената трева. Ако не бяхме на 1500 метра височина, наоколо ни можеше да има палми или маслини горички. И точно тук, в пиршеството от цветове на балканските Алпи ми се наложи отново да събирам фрагментите на своето аз, защото отново почувствах, че с никого не мога да споделя собствената си мъка.

След стръмнините от последните часове бяхме изпотени и уморени. Безброй ручей пресичаха ливадите, окъпахме се в единия. Намирахме се непосредствено над разпиляните по дължина къщи на Мугла. Насреща ни се зададоха няколко жени. Бяха яхнали магарета, седнали на една страна и се тресяха странно напред-назад.

В ниското къщите бяха по на 100-150 метра една от друга, разделени от криви затревени сокаци. Вода пиехме от чешмите. Имаше ги навсякъде, където извираше вода, някоя закрепена в цемент тръба, я издълбан по дължина дървен

тектет! – Bennem meghűlt a vér. Dzsajam mintha észre se vette volna a mondat jelentését. Három-négy összeragadt katicát tartott a kezében egy kódarabon. Ilyet még nem láttunk. Többen együtt és egyszerre... A többiek is odajöttek, szótlanul nézték. Mint ami lehetetlen, és ha mégis lehetséges, akkor igazán lehetetlen.

„ÁLMÁBAN MESSZE DÉLEN“

Jóval a rideg menedékház után minden megváltozott. Előttünk Mugla felé szelíden ereszkedtek a prealpin lejtők, a levegőt szénailat járta át. Minden kitárult. Erre már nem járnak turisták. Ragyogott a napsütésben az egész vidék, a délszaki táj. A mezőkön mindenütt a pomák asszonyok fehér fejkendői, az egykori iszlám maradványai. Ferde rajvonalba haladva gyűjtötték össze a kaszálók fűvét. Ha nem lettünk volna 1500 méter magasan, akár pálmafákat és olajfaligeteket is láhattunk volna. Éppen itt, a balkáni Alpok tomboló pompájában kellett megint összeszednem az énem diribdarabjait, mert megint átéreztem, hogy a saját bajomat nem mondhatom el senkinek.

Az előző órák kaptatói után izzadtak és fáradtak voltunk. Sok-sok patak szelte át a legelőket, az egyikben megfürdtünk. Már közvetlenül a hosszúra nyúlt Mugla szétosztó házai fölött jártunk. Velünk szemben néhány asszony jött. Oldalvást ülve lovagoltak az öszvérjükön, furcsán előre-hátra zötykölődve.

A völgyben egymástól 100–150 méternyire álltak a házak, köztük kanyargós, füves utacskák. Vízet ittunk a csobogókból. Mindenütt ott voltak, ahol víz fakadt, hol cementbe ágyazott cső, hol hosszában kivájt faág formájában, melyen lecsoroghatott fél méterről a hideg víz. Ezen a mohamedán vidéken padot ácsoltak melléjük, bögrét helyeztek el, konzervdobozt vagy bármilyen bádagedényt. Tudtuk már, hogy ivás után kiöblítve mindenki a helyére teszi, a következőnek. És itt mosták meg az arcukat is, mielőtt imádkozni kezdtek.

Az apró, ólszerű, fehérre meszelt házacska akárcsak nálunk a cigányok döngölt padlójú vályogviskói. De a bejáratuk előtt díszes papucsok, melyekkel a házakba lépnek. Az egyik ház előtt búza száradt fehér kendőkön. A szlávul beszélő mohamedán asszonyok megkínáltak vele. Hámozott tökmagra emlékeztetett az ízük.

A meredek hegyoldalon szétszórt házak fölött, a legelőket elválasztó girbegurba gömbfa korlátok mentén kanyargott az út, és a völgyben, mélyen lent harsogott a hegyi patak. Akárcsak Svájcban. A szomszédos hegyfalak mintha csak karnyújtásnyira lettek volna. De határvidéken jártunk, és már útközben is, a hágóról lefelé jövet többször odakérdeztek a kaszasok, úgy ötven-száz méterről, hogy van-e engedélyünk – ezt a szót már ismertük bolgáru is meg oroszul is –, és nem tudtuk, vajon a rájuk kényszerített engedelmisség vagy a figyelmező jóindulat kérdezteti őket erre.

Mugla házai között már újra Dzsajam mellett mentem. Csak néha néztem rá. A magas alakja, a naptól egyre barnább, nyurga lába, az enyhén széles arca, a szőkésbarna, hosszú, hátul kontyba fogott haja. Hát mégse, mégis? És akkor Dzsajam váratlanul a munkájáról kezdett beszélni, mint akinek eszébe jutott a hamaros hazatérés, hogy mennyi minden vár rá. Beszélt, én meg nem tudtam, mit gondoljak? Úgy tűnt, mint akit most kizárólag ez érdekl – és ettől, mindig csak ettől, megint szinte rosszul

клон, в който се стичаше от половинметрова височина ледена вода. В този мохамедански район край имаше сковани пейка, бяха сложили канче, консервена кутия или друг тенекиен съд. Вече знаехме, че след като пие, всеки го изплаква и го оставя на мястото му, за следващия. Тук миеха и лицата си преди да започнат да се молят.

Малките, боядисани в бяло къщурки приличаха на обори, нещо като кирпичените къщи с пръстен под на циганите у нас. Ала пред входната врата стояха красиви чехли, с които влизаха у дома си. Пред една от къщите върху бели кърпи сушаха пшеница. Горовещите на славянски мохамеданки ни поканиха да си вземем. Вкусът ѝ беше като на белено слънчогледово семе.

Над пръснатите по стръмния склон къщи пътят се виеше сред ливадите, край огради от дървени пръти и се спускаше в дола, покрай бълбукащия планински ручей. Същинска Швейцария. Съседните планински склонове са сякаш на един хвърлей оттук. Вървахме през гранична зона и още по пътя, като се спускахме откъм прохода, косачите неведнъж ни питаха от сто-сто и петдесет метра дали имаме разрешително – вече познавахме тази дума и на български, и на руски – но не можахме да установим какво ги подтиква да ни питат: дали наложена покорност или добронамерено предупреждение.

Сред къщите на Мугла отново вървах редом с Джаям. Поглеждах я само понякога. Високата ѝ фигура, все по-мургавите от слънцето стройни крака, леко широкото ѝ лице, кестеняво-русата ѝ, дълга, хваната на кок коса. Дали все пак, все пак? И тогава Джаям започна да говори за работата си, сякаш изведнъж се е сетила за връщането у дома, какво ли не я чака там. Говореше, а аз не знаех какво да мисля. Изглеждаше, че в този момент това е единственото, което я интересува – и именно и единствено от това, на мен направо ми прилоша: щом има нещо, тогава нищо друго не съществува, а има ли друго, тогава нещото не съществува, защото другото е нещото. Толкова е сухо и просто, няма нищо сложно, но защо да не може повече неща наведнъж?

Да говори за работата си и от очите ѝ да струи чувството ѝ към мен.

Срамувах се заради егоизма си, а тя без да подозира нищо крачеше до мен, наред този библийски забравен свят. Поддържаше с ръка презрамките на тежката раница, за да облекчи товара си. Правеше мисловни паузи между изреченията, запълваше ги с крачки, отбелязвайки сякаш хода на секундите, аз ѝ отговарях, предлагах нещо, отново се опитвахме да разберем нещото, което ѝ бяха възложили на работното място. Не знаех със сигурност, но като някакъв червей, като продължение на протеклата вчера в душата ми равностметка, у мен се прокраднаха подозрения и съмнения: навярно все пак ме желае и навярно си мисли, че ме обича, защото има нужда от мене? Джаям е толкова здравомислеща, че маскира простичкият интерес като страст, за да е все пак и приятен, нали? Правилно, и аз би трябвало така да постъпя, за да скрия интересите си от самия себе си, за да съм доволен от себе си и да повярвам, че съм чувствително същество, не устройство, преценяващо най-оптималните варианти на оцеляването си. Нима затова обичаме? Нима всеки обича от интереси, независими от любовенето, от

леттем: hogy ha van valami, akkor semmi más nincs, ha meg más van, akkor a valami nincs, lévén akkor a más a valami. Ez tehát ilyen sivár és egyforma, és sohase összetett, nem lehet egyszerre több?

Hogy amikor a munkájáról beszél, nem süt ki a szeméből az érzés irántam.

Szégyelltem magam az önzésemért, ő meg mit sem tudva erről ott lépdelt mellett, egy ittfelejtett bibliai világ kellős közepén. Kezét tehermentesítésül a nehéz hátizsákja tartószíjába akasztotta. Elgondolkodón szüneteket tartott a mondatai között, amit lépéseivel töltött ki, mintegy jelezve a múltó másodperceket, én pedig válaszoltam neki, javasoltam valamit, próbáltuk megint átlátni azt, amivel a munkahelyén megbízták. És nem tudtam biztosan, csak mint valami féreg fúrta magát bennem a gyanú és a kétely, mintegy a lelkemben tegnap lezajlott leszámolás folytatásaként: azért akar csak engem, és talán azért hiszi, hogy szeret, mert egyszerűen szüksége van rám? Dzsajam olyan egészséges, hogy eltünteti a pusztá érdeket a vágyba, hogy mégis kellemes legyen? És ez így helyes, és nekem is ezt kellene tennem, hogy az érdekemet eltakarjam önmagam előtt, hogy elégedett lehessen magammal, és azt higgyem, érző lény vagyok, nem pedig fennmaradásának legoptimálisabb módozatait latolgató szerkezet. Ezért szeretünk? Mindenki a szeretkezés, a kielégülés elérésének vágyától független érdekek miatt szeret? Mirjam is, és én is Mirjamot? És csak a dolgok összetettsége az, amely eltakarja előlünk ezt a lényegét?

Kimondható-e ilyen körülmények között, hogy szeretem?

A KÖZELGŐ FENYEGETÉS

Már a völgy tövében zúgó patak – a helybeliek szerint Tenez-dere – mentén jártunk az országúton, ahol végre kenyérboltra akadtunk. A falu közepén a házak összesűrűsödtek.

A vendéglő előtt két katona felénk tartotta a géppisztolyát.

A falubeliek szótlanul álltak tér szélén és figyeltek. A katonák fiatal fiúk, később tudtuk meg, hogy két hónapjuk van még hátra a szolgálatból, és nagyon vigyáznak, nehogy valamit elnézzenek, felelőssé válva egy-egy szökésért, ha valamelyik keletnémet vagy cseh turistának mégis sikerül valamivel délebbre, amerre tartottuk, pont az ő körzetükben átjutnia vagy felrobbannia az aknamezőn.

Az apró termetű katona többször is gondosan végigolvasta az engedélyünket, aztán egymás között is megbeszélték, és lassan feloldódtak. Miközben lábunk elé tettük a hátizsákjainkat, és ott álldogáltunk a színes ruházatunkban, egzotikus lényekként ezek között a rejtett hagyományoktól átítatott fél-európai díszletek között.

A vendéglő hasonlított azokra a kocsmákra, melyekre gyerekkoromból az alföldi falvakból emlékszem. Alacsony, fehérre meszelt épület, benne egyetlen, sivár helyiség a konyhával. Csak az étel volt más. Megebédeltünk. Errefelé mindig ugyanazt: valami sült vagdalt húst paradicsommal és sajtreszeléssel. A két katona elmagyarázta a déli irányba vezető utat Csamlá és Trigrad felé, tört orosztudásunknak hála valahogy megértettük egymást. Geológiai expedíciók kivételével erre idegenek nem sokat járhatunk. Fémvázaz hátizsákjaink nagyon feltűntek.

...

страстта да бъде удовлетворен? И Мириам мене, и аз Мириам? И единствено сложността на нещата прикрива пред нас същността им?

Дали при тези обстоятелства може да се каже обичам те?

ПРИБЛИЖАВАЩАТА ЗАПЛАХА

Вървахме по шосето, покрай бързея в дъното на дола – според местните Тенез дере – когато най-сетне намерихме хлебарница.

Двамата войници пред гостилницата стояха с насочени към нас автомати.

Местните хора следяха събитията, застанали безмълвно в края на площада. Войниците, млади момчета, както научихме по-късно, имаха два месеца до края на службата и много внимаваха, да не би да недогледат нещо, да им вменят отговорността за някое бягство, ако източногермански или чешки турист все пак успее да се прехвърли по на юг, накъдето се бяхме запътили и ние, и да премине границата или да се взриви върху минното поле точно в техния район.

Дребничкият войник няколко пъти прочете от край до край разрешителното ни, после двамата обсъдиха нещата и полека-лека се успокоиха. През това време ние бяхме пуснали раниците на земята, стояхме с разноцветните си дрехи като екзотични същества сред този пропит от тайнствени традиции полуевропейски декор.

Гостилницата приличаше на кръчмите в селата на Алфьолд, за които се спомням от детството. Ниска, варосана в бяло сграда, вътре едно-единствено общо помещение с кухня. Само храната беше друга. Обядвахме. По тези места винаги едно и също: някаква печена кайма и домати, наръсани със сирене. Двамата войници ни обясниха как да вземем южния път към Чамла и Триград, благодарение на бедния си руски успяхме да се разберем някак. С изключение на геоложки експедиции, външни лица не минават много-много оттук. Раниците ни с метална рамка правеха огромно впечатление.

ПРОПАСТ

Последва билото, гористият проход, горе се белееха като точки овчите стада. В подножието на синеещите се очертания на отсрещната верига се намираше Чамла. Само няколко къщурки по склона на ливадите. Стигайки долината, поизоставахме малко с Джаям. Първо си докоснахме дланите, ръцете, после я прегърнах, и тя ми прошепна в ухото, колко хубаво било, когато съм ѝ прошепнал в гостилницата в Мугла, докато тършувала из раницата си до стълба. Тази нейна непосредственост направо опиянява. И ето, сега се прегръщаме наред магарешкия път за Чамла и мохамеданки с бели забрадки от съседните ливади виждаха съвсем ясно какво се случва на прашния друм, докато се притискахме един в друг.

След Чамла отново имаше проход, беше вече късно следобед и за малко да объркаме пътя. Накрая едно пастирче ни изведе до спотаеното начало на дола, който бе напълно обрасъл с растителност, с огромни дървета и гъст храста-

ЕГЫ ШАКАДЭК

Азтан а геринс következett, az erdős hágó, fentről mindenfelé juhnyájak fehérelő pontocskái. A szemben fekvő, kéklő hegyvonulat tövében Csamla. Csak néhány apró ház a legelők lankáin. A völgybe érve Dzsajammal kissé lemaradtunk. Először megérintettük egymás kezét, a karját, majd átöleltem, és ő odasúgta, hogy milyen jó volt, amit a muglai vendéglőben a fülébe súgtam, miközben az oszlopnál a hátizsákjában matatott. Ez a közvetlen nyíltsága, ez mámorító. Aztán ott, a Csamla felé vezető ösvérút közepén ölelgettük egymást, és a kaszálókon a fehér kendős mohamedán nők pontosan láthatták, ami a poros út közepén zajlott, amint egymáshoz szorultunk.

Csamla után megint egy hágó, már késő délután, és majdnem elvétettük az utat. Egy pásztorfiú vezetett le végre bennünket a rejtett völgy kezdetéhez, melyet teljesen benőtt a növényzet, a hatalmas fák és a sűrű bozót. Sose jöttünk volna rá, hogy erre – az egykorinak a maradéka – ösvény vezet. Elkezdődött a leereszkedés, végig az egyre meredekebb falú völgy tövében, többnyire a patakmederben. Buján tenyészett a növényzet, alig hatolt be napsütés, néhol gerendahidak roncsai vezettek át egy-egy mélyebb patakszakaszon, a fákról csöpögött a nedvesség. Valamikor sokan használhatták ezt az utat. Még nem tudtuk, hogy a térkép szerinti török nevű Čajir-patak völgyében lejjebb mi vár ránk.

Aggódtam, hogy sohasem lesz már ennek vége. Aztán ahol már valamivel járhatóbb volt az ösvény, újra Dzsajam mellé sodródtam. Dzsajam arról kezdett beszélni, hogy egy férfi mindig erősebb, mint egy nő. Nem értettem, hogy jut ez az eszébe. Pedig gondolhattam volna, hiszen éppen én voltam az, aki néhány órával ezelőtt az erőt említettem, hogy mindketten erősek vagyunk.

Magam is meglepődtem, milyen ellenérzést váltottak ki belőlem a szavai.

– Ezt csak az apajogú társadalom oltja belénk – mondtam, – valójában nincsen erőfölény. Egy érett férfi és nő tulajdonságai kiegyenlítődnek.

– Ez nem igaz – válaszolta.

Megpróbáltam újra:

– Lehet, hogy egyes képességekben a férfi van fölényben, de másokban meg a nő.

– De egy férfi mindig hátra tudja csavarni a karom!

Beláttam, hogy a pusztai erő dolgában a férfi valóban fölényben van. De miért fontos ez neki? És hogy lehet, hogy ez az igazság most ingerel?

Mintha összefüggés volna a viselkedése és a férfifölény gondolata között. Még tegnap, a Karlik tetejéről lefelé jövet, ahol már véget ért az erdő, és csak a hosszú elő-alpesi legelők, ott gondoltam éppen, hogy mennyire aláveti magát a férfiuralom elveinek. Az anyáskodása alapján véltem ezt, de nem vagyok most sem biztos benne, hogy igazam van. Az anyáskodás ingerel. Mi ez bennem? Nem emlékszem, hogy anyám fölényesen viselkedett volna velem.

Két nappal ezelőtt, amikor leereszkedünk Csepeláréba, hogy bevacolódjunk néhány órára egy vendéglőbe, hogy száradjanak valamit a nedvességtől gőzölgő ruháink, ott jutott először az eszembe: talán éppen a kiszolgáltatottsága ellen akarja felvenni a harcot? Hogy valaki legyen, nem pedig csak alávetett nő? De miért magát tekinti a tágabb keresztmetszetnek (ő mondta!), ha a férfiak fölényét annyira érzi? Vagy éppen

лак. Никога не бихме се досетили, че някога оттук е минавала пътека. Започнахме да се спускаме към дъното на все по-стръмния селски дол, вървахме по руслото на рекичката. Растителността беше избуяла, слънцето едва проникваше, на места останки от дървени мостчета ни превеждаха през по-дълбоките места, от дърветата се стичаше влага. Някога по този път са минавали мнозина. Все още не знаехме какво ни очаква в долината на отбелязаната на турски върху картата Чаирска река.

Безпокоях се, че всичко това няма да има край. После, когато пътеката стана по-проходима, отново се оказах до Джаям. Джаям взе да обяснява, че един мъж винаги е по-силен от една жена. Не разбирах как ѝ идват на ум такива неща. Макар че бих могъл да се сетя, нали преди няколко часа аз бях споменал за силата, че и двамата сме силни.

Сам се учудих, каква неприязън предизвикаха у мен думите ѝ.

– Това ни втълпява патриархалното общество – казах, – всъщност няма силово надмощие. Качествата на зрелия мъж и зрялата жена са изравнени.

– Не е вярно – отговори.

Опитах отново:

– Възможно е при някои качества мъжът да има предимство, но в други – жената.

– Един мъж винаги може да ми извие ръката назад!

Признах, че що се отнася до физическата сила, мъжът наистина има предимство. Но какво значение има това за нея? И как е възможно тази истина да я дразни сега?

Все едно, че има връзка между поведението и мъжкото превъзходство. Вчера, като се спускахме от билото на Карлък, там където е краят на гората и се простират дългите предалпийски ливади, точно там си мислех до каква степен се подчинява на принципа на мъжката власт. Хрумна ми заради майчинското ѝ отношение, но сега не съм сигурен, че съм бил прав. Майчинското държание ме дразни. Защо ли? Не си спомням майка ми да се е държала надменно с мене.

Преди два дена, когато се спуснахме в Чепеларе, за да се сгушим за няколко часа в гостилницата, докато изсъхнат дрехите ни, вдигащи пара от влагата, там ми хрумна: навярно иска да се пребори с унижението? За да бъде някой, не просто подчинена жена? Но защо взема себе си като изходна точка (тя го каза!), след като е толкова чувствителна към превъзходството на мъжете? Или именно заради това? Исква да докаже, че и тя е пълноценна и равноправна с тях? Но някъде вътре в нея се таи страхът, че не би могла да бъде равноправна? Баща ѝ казал, че би предпочел да не му се раждат дъщери... Взела го е навътре и дори не забелязва, че и сама е сърдита, задето е жена? Затова ли се сприятеява по-трудно със собствения си пол? Би трябвало да я прегърна и да я утеша, задето я е сполетяла тази несправедливост.

Ала вместо тялото ми, очите ми или не знам какво, да излъчват съчувствие, аз съм се вкопчил в логиката. В последователността на думите, в настроени-
ята си.

езерт? Bizonyítani akarja ezzel is, hogy ő is teljes értékű és velük egyenrangú? De legbelül ott a félsz, hogy mégse lehet egyenrangú? Az apja meg is mondta neki, hogy szívesebben vette volna, ha nem lányai születnek... Magára vette, és nem veszi észre, hogy ő is haragszik, amiért lány? Ezért barátkozik nehezebben a saját nemével? Magamhoz kellene ölelnem és vigasztalnom, amiért ez az igazságtalanság az osztályrésze lett.

De ahelyett, hogy a testem, a szemem tükre vagy mit tudom én, sugározná a megértést, csak a logikába kapaszkodom. Csak a szavak egymásutánjába, meg az indulataimba.

– Talán azért látszik úgy, mintha a férfi volna erősebb, mert biológiailag aktívabb?

– A nő is az – mondta –, úgy mondják, rászáll a férfira. Aktívabb. Ha megfogott egy férfit, többnyire minden eszközt felhasznál, hogy megtartsa.

Lehet, hogy nem gondolt arra, amire ettől fogva én gondoltam, és ezért igazságtalan leszek iránta:

– Ez két külön dolog – mondtam. – Az egyik a vágy, a második a szerep. Ha elveszti a férjét, a presztízsveszteség gazdasági nehézségekkel is járhat. A nemiség ilyenkor legfeljebb már csak eszköz, de nem a vágyé.

– A férfi büntudatára is épít, amikor igyekszik őt megtartani. Inkább jó neki a hazugság. Vannak nők, akik mindent meg tudnak csinálni. A férfi észre se veszi, csak azt tesz, amit a nő akar. Van persze fordítva is...

Nem tudom, hogy ott, abban a pillanatban, kerülgetve a patakmedert és a köveket, melyeken át- meg átlépdeltünk a vizek fölött, igazságos voltam-e iránta. Mert lehet, hogy egyáltalán nem gondolt arra, amit feltételeztem. Én ott úgy éreztem, hogy rám céloz. És Mirjamra. Arra, hogy Mirjam engem a büntudatommal láncol magához. Valójában nem szeretem Mirjamot, de a büntudatom miatt nem tudok tőle szabadulni. Mert már tíz éve élünk együtt, és ez – ugye – nagy idő... És én csak becsapom magam...

Úgy véltem, ekkor voltam a legtávolabb Dzsajamtól. Amiért ezt feltételezi.

...

SOHA MÁR

...A Trigradi-kanyont már szürkületben értük el. Azt hittük, nem fokozható tovább a sziklafalak meredeksége, de tévedtünk. Olyan hasadékbba jutottunk, melynek csak függőleges, sima kőtömegből álló oldalfalai voltak, négy-ötszáz méter magasságig. Az ég keskeny pántlika. Az országút és az üres patakmeder alig fértek el egymás mellett. És a félelem, hogy agyoncsapnak az irdatlan kövek.

Ott, ahol úgy tűnt, nem fokozható tovább a mélység és a meredély, egyszerre csak megint elértük a szemben jövő vizet, egy keskeny, önmagába beleőrült, utcaszerű lességű folyót. Medrébe gigászok vetettek ember nagyságú, gömbölyűre csiszolódott kőtömböket, melyeken a fénytelen, sötét áradat tehetetlen dühében ide-oda csapva magát fetrengett, hogy cafatokra tépődjék. És egy ponton, ahová fölötte az úton éppen szembe mentünk, a harsogó, habosra törő víztömeg örvénylő örvénylással, zúgással és dörgéssel egy fekete mélységbe zuhant, mintha a pokol kapuit nyitva felejtette volna valaki – és utána csak a száraz egykori folyómeder, amelyet eddig követtünk. Csak a végzetesen beszűkült völgyoszoros sötét mélysége maradt a tomboló áradat után, mely egy-

– Навярно мъжът изглежда по-силен, защото е по-активен биологически?

– И жената е активна – отговори, – както казват, връхлита мъжа. По-активна е. Хване ли някой мъж, използва всички средства, за да го задържи.

Възможно е да не е имала превид това, за което от този момент аз взех да мисля, затова ще бъде несправедлив към нея:

– Това са две различни неща – казах. – Едното е страст, а другото е роля. Загуби ли мъжа си, загубата на престиж е свързана с икономически трудности. Полът в такива случаи е само средство, но не на страстта.

– Жената се опира на чувството на мъжа за вина, когато се опитва да го задържи. Предпочита дори лъжата. Има жени, които ще направят всичко. Мъжът дори не забелязва и прави онова, което жената иска. Случва се, разбира се, и обратното...

Не знам дали там, в онази минута, заобикаляйки руслото на реката и камъните, върху които стъпвахме над водата, бях справедлив към нея. Защото е възможно въобще да не е мислела за онова, което аз предполагах. Тогава, там, имах чувството, че визира мене. И Мириам. Че Мириам ме привързва към себе си с моето чувство за вина. Всъщност не обичам Мириам, но заради чувството си за вина не мога да се освободя от нея. Защото вече десет години живеем заедно и това – нали – е много време... Само залъгвам себе си...

Струваше ми се, че в този момент съм най-далече от Джаям. Задето ме подозира в такова нещо.

...

НИКОГА ПОВЕЧЕ

...Стигнахме Триградското ждрело привечер. Мислехме, че не може да има по-стръмни скали, но грешахме. Попаднахме в пропаст, която имаше напълно отвестни, гладки каменни стени, високи четири-петстотин метра. Небето бе тясна лента. Шосето и празното русло на реката едва се побираха едно до друго. И страхът, че огромните камъни ще ни премажат.

Там, където ни се струваше, че повече не могат да се степенуват стръмни на и дълбочина, изведнъж отново се оказахме пред насрещната вода, тясна, подлудяла от само себе си река с ширината на улица. В руслото ѝ гиганти бяха навърляли заоблени скали с човешки бой, сред които тъмното течение – безсилно в гнева си – се мятеше насам-натам, бучащата, пенлива водна маса в бесен водовъртеж, с шум и гръм се спускаше в тъмни дълбочини, сякаш някой бе забравил отворени вратите на ада – а после, отново сухото русло, което бяхме следвали до този момент. Бе останала само тъмната дълбина на съдбовно стеснената долина. Разбушваната водна маса, проправила някога пътя си през планината, вдълбавайки се все по-надълбоко в скалите, рискувайки, на това място най-сетне бе открила път под земята и едва километри по-нататък, от мястото където я бяхме оставили, излязла отново на повърхността. Това е митологическото Дяволско гърло, през което Орфей слязъл в подземния свят, за да върне своята мъртва любима. С песента си наистина успял да убеди властелините на подземния свят да

kor áttört a hegységen, egyre mélyebbre vágva magát a kőzetbe, addig kockáztatva a bevágódást, mígnem ezen a helyen utat nem talált a mélységbe, hogy majd kilométerekkel később, ahol elhagytuk, lépjen ki újra a felszínre. Ez volt a mitológiai „ördög toroka”, melyen át Orfeusz lement az alvilágba, hogy visszahozza halott kedvesét. Énekével valóban elérte, hogy az alvilág urai elengedjék Euridikét, de mindaddig, amíg kedvese nem ér megint vissza az élők világába, nem lett volna szabad megpillantania. Mivel azonban egy idő múlva nem hallotta maga mögött a lépteit, nem értette, körülnézett, meglátta a lányt, és végleg elveszítette. Visszasuhant a halál birodalmába.

Mi pedig föntől alig kivehető pontokként araszoltunk a szakadék elveszejtő mélyében tovább, a titkok rejtekének nyomvonalán, lépéseink a harsogó patak mellett alig hallhatóan csikorogtak az út poros, világosszürke, ledöngölt makadámján, és ha félünk, bizonyára semmit sem bírunk ki. Nekem azonban már akkor is tudnom kellett, hogy egyszer megoldom a dolgomat, és már nem fogok egykori magamra ismerni.

Visszhangzó lépéseinket váratlanul teherautók morgása törte meg. Égő reflektoraikkal mögöttünk fékeztek, engem a második vett föl. Dzsajam nem látott a sötétben, és nem tudta, hogy egy második autó is van. Hangosan kiáltozni kezdte a nevet, míg a gépzúgás el nem nyelt mindannyiunkat. Fenn voltunk az üres rakfelületen, a kanyarok ide-oda dobáltak bennünket, nagyon kellett kapaszkodnunk abba a kevésbe, ami a rendelkezésünkre állt, hogy ki ne repüljünk valamelyik hirtelen fordulóban. Amit Dzsajammal meg akartam oldani, beleveszett a szakadék sötétségébe.

Negyed órán át kanyargott, rázott bennünket a teherautó a nyaktörő úton. Mint ha óriásira nagyított agykoponya velőjének egyik sötétlő-fekete árkában jártunk volna, a szürke kőfalakon hatalmas ívekben az évezredekkel korábbi eróziók nyomai. Ez a völgy volt az ókori Balkán észak-déli kereskedelmi útvonala Trákiába, s onnan Erdélybe. Ma zsákutca a karnyújtásnyira levő határ miatt, nincs folytatása az Égei-tenger felé, Görögországba. Csak helybeliek járnak rajta.

Alighogy szállást találtunk Trigradban, a csupasz körtével megvilágított szobában, ahová tizedmagunkkal bezsúfolódtunk, megjelent két géppisztolyos katona egy tiszt kíséretében. Hiába magyaráztuk, hogy az engedélyünkben a falu környéke is szerepel, a tiszt telefonált, majd közölte, hogy innen másnap már csak visszafelé indulhatunk, a szűk völgyön át megint Bulgária belsejébe.

Nem mehetünk tovább, soha már, hogy megpillanthassuk a Déli-Rodope, s egyáltalán, Trákia legszebb hegyeit.

Részlet

пуснат Евридика, но не бивало да я вижда преди тя да се върне в света на живите. Ала тъй като след известно време не чул стъпките ѝ зад себе си, не разбрал какво е станало, огледал се, видял девойката и завинаги я загубил. Тя се върнала навеки в царството на смъртта.

Горе на високото, като едва забележими точки, ние се придвижвахме покрай главозамайващите дълбочини на пропастта, по следите на забулени тайни, край буйния поток стъпките ни почти нечуто поскърцваха върху пращия, светлосив, утъпкан калдаръм, и ако се страхувахме навярно нямаше да можем да изтърпим. Ала още тогава е трябвало да се досетя, че някой ден ще реша проблемите си и тогава едва ли ще разпозна някогашното си аз.

Звукът от отекващите ни стъпки неочаквано бе нарушен от бученето на камиони. Удариха спирачки зад нас със светнали фарове, мене ме качи вторият. Джаям не ме видя в тъмното, не знаеше, че има и втора кола. Взе да вика името ми високо, докато бученето на машините не ни погълна всичките. Седяхме горе, в празната каросерия, завоите ни лашкаха насам-натам, трябваше да се вкопчим с все сили в малкото нещо, които бяха на разположение, за да не изхвърчим на някой внезапен завой. Онова, което исках да реша с Джаям, потъна в мрака на пропастта.

Четвърт час прави завои и ни тръска камионът по разбития път. Сякаш се движехме из мрачно-черните прорези в мозъка на гигантски разраснал се череп, с хилядолетни следи от ерозия по сивите отвесни зъбери. Тази долина е била търговският път север-юг през древния Балкан откъм Тракия и нататък към Трансилвания. Днес е задънена улица, заради намиращата се на един хвърлей граница, няма продължение към Етея, към Гърция. Само местните хора вървят по него.

Едва бяхме намерили подслон в Триград, в осветената с гола крушка стая, където се бяхме натъпкали десетима, се появиха двама войници с автомати, придружени от офицер. Напразно обяснявахме, че в разрешителното ни е вписано и селото с околността, офицерът се обади по телефона, след което ни информира, че на следващия ден, трябва да тръгнем обратно по тесния път към вътрешността на България.

Не биваше да вървим нататък, никога повече, за да видим южните Родопи, и въобще, най-красивите планини на Тракия.

Със съкращения
Превод: Светла Кьосева

КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ

Златната къщичка · Пръстеното петле,
Вълшебната шейна · Мегената нума

KONSZTANTIN KONSZTANTINOV

Az aranyházikó · Az agyagkakas
A varázsszánkó · A mézes pogácsa

ЗЛАТНАТА КЪЩИЧКА

Понякога ти ме питаш, моя малка немирнице, има ли наистина в света и де е тя – златна къщичка със сребърен под, захарни прозорци и покрив от млинчета, за която разказват и твоят дядо и моят дядо, и всички, които умеят да разказват хубави приказки.

Та ти по-добре от нас знаеш къде е тя! Златната къщичка със сребърен под и захарни прозорчета, дето свети вътре слънцето със седем цвята, дето пеят пъстри птичета, дето царува само светлина, щастие и радост, нима не си я виждала ти?...

Вечер, когато се връщаш уморена от дневните лудории и задремеш в майчините ръце или до коляното на някой стар брат или дядо, когато румените устнички забъбрят насън забравените думи от дневната игра – златната къщичка със сребърен под и седмоцветно слънце, не я ли виждаш ти, не си ли ти в нея?...

И ние всички, които говорим мъдри думи, четем големи книги и носим дълги панталони, ние също сме били в нея някога – и сега вам я оставихме. Никогато вече ние няма да се върнем там и само в приказките ще разправяме за нея – златната къщичка на тишина, щастие и радост, която се нарича Детинство.

ПРЪСТЕНОТО ПЕТЛЕ

Пръстеното петле видя за пръв път белия свят, когато го извадиха от пещта, дето се бе изпекло.

„Колко е хубава зелената земя и небето, и огненото слънце!“ – помисли си то и поиска да запляска криле и да изкукурига. Но изведнъж си спомни, че тия работи са за живите петли. Не е прилично за едно пръстено петле, като излиза от пещта, да пляска и кукурига. Затова то се изправи мълчаливо и изгледа гордо своите пръстени другарчета.

После го обвиха със слама, сложиха го заедно с други петлета в един сандък и го отнесоха на панаира.

Там, до паници и гърнета, те се мъдреха наредени – тридесет еднакви петлета от пръст. Те лъщяха под слънцето, целите гледжосани и нашарени: сини, зелени и червени. Ах, как се радваше малкото пръстено петле на всичко наоколо и колко беше гордо! Струваше му се, че то е най-хубаво и най-лично и че всички него гледат. То извиваше едното си око към пъстрите бараки, към люлките и цирка отсреща, а с другото кимаше към всеки минавач, сякаш искаше да каже: „Вземи ме де! Да видиш само колко хубаво умея да пицця!“

И ето един ден Банката се разхождаше из панаира. Той стискаше в джеб парите, които му бяха дали да си купи нещо. Чудеше се за какво да ги даде. Толкова различни и хубави неща имаше там! Дали да спре при въртележката с локуми? Или да опита късмета си при халките и да спечели един нож?... Или пък да влезе в бараката и да види телето с две глави? Не беше лесна работа да се реши. Той тръгна да поразмисли. Изведнъж се намери пред бараката с петлетата. Очите му се залепиха на ококореното към него петле.

AZ ARANYHÁZIKÓ

Néha azt kérdeed tőlem, te kis csintalan, igazán létezik-e, és ha igen, merre van az aranyházikó – melynek ezüstből van a padlója, cukorból az ablakai, rétesből a teteje, s melyről sokszor beszélt a nagyapád, meg az én nagyapám, meg mindenki, aki sok szép mesét ismer.

De hiszen te mindnyájunknál jobban tudod, merre van! Hát nem láttad még az aranyházikót ezüstpadlóval és rétes tetővel, ahol hét színben ragyog a napfény, ahol tarka madárcák dalolnak, ahol örökké fény, öröm és boldogság uralkodik...?

Este, amikor az egész napos bolondozás után fáradtan hazatérsz és elszenderedsz édesanyád kezében, vagy egyik felnőtt bátyád vagy nagyapád térde mellett, amikor a piros ajkacskák álomban rebegik el újra az aznapi játék elfeledett szavait – nem látod akkor az aranyházikót ezüstpadlóval és rétes tetővel, nem lépsz be az ajtaján...?

Mi pedig mind, akik bölcs szavakat mondunk, vastag könyveket bújunk és hosszú szárú nadrágban járunk, valaha mi is jártunk benne – mostanra azonban már nektek hagytuk. Soha többé nem térünk vissza oda, csak meséinkben emlegetjük a nyugalom, öröm és boldogság aranyházikóját, melyet Gyermekkorunknak neveznek.

AZ AGYAGKAKAS

A kiskakas, mikor kikerült a kemencéből, ahol kiégették, életében először látta a széles világot.

– Milyen szép ez a zöld föld, kék ég és a ragyogó nap! – gondolta magában, és kedve támadt, hogy verdesse a szárnyaival és nagyot kukorékoljon. De azonnal eszébe jutott, hogy ilyesmit csak az élő kakasok csinálnak. Nem illendő, hogy egy agyagkakas, mikor kiveszik a kemencéből, verdesse és kukorékoljon. Így hát csendben felegyenesedett, és büszkén végigtekintett agyagból készült társain.

Később aztán szalmába csomagolták, a többi kiskakassal együtt egy ládába tették, és elszállították a vásárra.

Ott, a tálak és fazekak mellett szabályos rendben sorakozott harminc egyforma agyagkakas. Tarkára mázolva, kéken, zölden és pirosan csillogtak a napfényben. Ő, mennyire örült a kiskakas mindennek, amit maga körül látott, és milyen büszke volt! Úgy érezte, ő a legszebb, a legtakarosabb, s hogy mindenki őt nézi. Egyik szemét a szemben álló tarka bódék, hinták és cirkusz felé fordította, a másikat az elhaladókra meresztgette, mintha azt akarná mondani: „Engem vegyél meg! Meglátod, milyen szépen tudok sípolni.“

Egyik nap Banko is elment a vásárba. Zsebében lapult a pénz, melyet arra kapott, hogy vegyen magának valamit. Törte a fejét, hogy mire költse el. Hiszen annyiféle csodás dolog volt ott! Talán a körhintára üljön fel? Vagy tegye próbára a szerencséjét karikadobálásban, ahol bicskát lehet nyerni? Vagy abba a bódéba menjen be, ahol a kétfejű borjút lehet megnézni? Bizony nem volt könnyű választás. Gondolkozott, gondolkodott, aztán egyszer csak a kakasos bódé előtt találta magát. Szeme megakadt a rámeredő kiskakason.

– Éneklő kakast tessék! Nem sok van már! – kiáltotta az árus a bódé előtt.

– Хайде, не останаха сладкопойните петлета! – викаше продавачът пред бараката.

Без да му мисли повече, Банката подаде парите на продавача, грабна петлето и веднага го наду.

– Пи-у-у! – писна сред навалищата първият вик на пръстеното петле.

– Мамичко, каква славна, пищялка, какъв ален гребен и зелена опашка! – извика Банката и подскочи на един крак от радост.

През целия път до в къщи той не снел петлето от устата си. После събра махленските си другари и им показа петлето и неговото изкуство. Всички го гледаха с учудване и завист. За всяко опитване на свирката Банката вземаше по един орех от децата. И колкото повече той хвалеше пръстеното петле, толкова то ставаше по-горделиво.

Цяла седмица петлето се разхожда от ръка в ръка, замаяно от щастие. Най-после Банката му се насити и го остави върху скрина в стаята. Но тука пръстеното петле се усещаше още по-добре. То виждаше през прозореца живите петли из двора и се усмихваше горделиво. Нека се ровят, нека кълват там из сметта. То не е като тях! То е между хората, в къщи, ценено повече от всички други неща наоколо.

Петлето заживя в стаята. То вярваше, че все така ще го гледат и ще му се радват. Нощем, когато всичко заспиваше, скринът размърдаваше стари кости и изпъшкваше уморено: „Ох-хо-хо-о!...“ Тогава дървените столове се посбутваха, поглеждаха към петлето и зашепваха:

– Шарено петленце, разкажи ни нещо за широкия свят! Ти си видяло много неща. Не си като нас. Ние знаем само дърводелницата, отдето преди години ни донесоха в тая стая...

Старата кукла, която имаше глава от памук и коса от царевични реси, се качваше на скрина, сядаше до петлето и почваше да се моли:

– Миличко петленце, аз никога не съм излизала от къщи навън. Разкажи ми за чудесата на света!

– Ах, колко сте неук и простички всички! – казваше възгордяно петлето.

– Щом толкова искате, ще ви разкажа.

И то почваше да разказва за панаира с бараки и маси, отрупани с всякакви неща, за големите шарени кълба шербет, които блестят като цветни слънца; за въртележките с кончета и лодки. Разправяше им за човека, който гълта огън и вади панделки из устата си, и за цирка, дето свири музика и разиграват зверове...

И цялата стая слушаше омаяна до заранта за всички тия неща, които никога не бе виждал. А малкото пръстено петле бе живяло сред тях цели четири дена!

Минаха така седмици и месеци. Изтърколи се и годината. Петлето стоеше на скрина и смяташе, че то е най-потребното нещо в къщи. Но един ден Банката отиде на новия панаир сред града и донесе оттам ново петле. То беше с перушина, с очи от мъниста и изглеждаше като живо. Когато Банката спря сред стаята и го наду, изведнъж опашката му се разви и запляска и то запя на два гласа. Всички неща в стаята зяпнаха от учудване. Пръстеното петле се смрази на

Banko nem gondolkozott tovább. Odaadta a pénzt az árusnak, felkapta a kiskakast, és rögtön belefűjt.

– Piúúú! – sivitott a kiskakas, először életében, a vásári forgatag közepén.

– Anya, nézd, milyen szép kis sípocsk! Milyen piros a taraja és zöld a farka! – kiáltott fel Banko, és örömeiben fél lábon szökdécselt.

Egész úton hazafelé nem vette ki a kakast a szájából. Később maga köré gyűjtötte környékbeli pajtasait, és megmutatta nekik a kiskakast, s hogy milyen szépen szól. Mindnyájan ámulva és irigyen nézték. Banko egy-egy dióért megengedte, hogy megfűjják. S minél többet dicsekedett vele, a kiskakasban annál inkább dagadt a büszkeség.

A kiskakas egész héten kézről kézre járt, s szinte magán kívül volt az örömtől. Végül aztán Banko ráunt, és szobájában hagyta, a komódon. Itt azonban a kiskakas csak még jobban érezte magát. Az ablakon át látta az udvaron az élő kakasokat, és kevélyen mosolygott. Csak hadd kapirgáljanak és csipegessenek ott a szemét között! Ő nem olyan, mint amazok! Ő az emberek között él, a házban, s többre tartják, mint bármi más a közelben.

A kiskakas lassan hozzászokott az élethez a szobában. Meg volt győződve, hogy mindig ugyanígy bámulják majd és örülnek neki. Éjjelente, amikor már mindenki aludni tért, a komód megmozgatta öreg csontjait, és fáradtan felnyögött: „Aaah!” Ekkor a faszékek a közelébe tülekedtek, s a kiskakas felé pillantva így suttoztak:

– Tarka kiskakas, mesélj nekünk valamit a széles világról! Te sok mindent láttál, nem úgy, mint mi. Mi csupán az asztalosműhelyt ismerjük, ahonnan idehoztak minket ebbe a szobába...

A régi játékbaba – gyapotból volt a feje és kukoricahajból az üstöke – felmászott a komódra, leült a kiskakas mellé, és kérlelni kezdte:

– Kedves kiskakas, én még sohasem jártam e házon kívül. Mesélj nekem a világ csodáiról!

– Ó, micsoda tudatlan, együgyű népség! – mondta kevélyen a kiskakas. – Ha annyira akarjátok, hát mesélek nektek.

És beszélni kezdett a vásárról, a mindenféle holmival megrakott bódékról és asztalokról, a nagy, tarka sörbetes gömbökről, melyek úgy ragyogtak, mint megannyi színes nap, s a körhintáról a lovakkal és csónakokkal. Mesélt az emberről, aki tüzet nyel és szalagokat húz elő a szájából és a cirkuszról, ahol zene szól és vadállatoktat táncoltatnak.

S az egész szoba reggelig ámulva hallgatta a sok csodát, melyhez hasonlót még senki sem látott. A kiskakas pedig négy egész napig azok között élt!

Hetek és hónapok teltek el így. Lassan lepergett az esztendő is. A kiskakas a komódon állt, és szentül hitte, hogy ő a legfontosabb a házban. Egy nap azonban Banko ismét elment a vásárba, és új kiskakassal tért meg onnan. Ennek a kakasnak tollai voltak, szeme gyöngyből, s egészen élethű volt. Amikor Banko megállt a szoba közepén, és belefűjt, farka felborzolódott és verdesett, s ráadásul két hangon sípolt. A szobában minden tárgynak tátva maradt a szája a csodálkozástól. A kis agyagkakas dermedten állt a helyén. Megértette, hogy vége a királyságának. Elsötétült szeme előtt a világ. Megpróbált sípolni, hogy magára vonja a figyelmet, de nem volt, aki megfűjja. Most mindenki az új, tollas kiskakassal volt elfoglalva.

ВЪЛШЕБНАТА ШЕЙНА

мястото си. То разбра, че неговото царуване свърши. Притъмня му пред очите. Опитва се да пише, да обърне внимание на себе си, но нямаше кой да го надуе. Сега всички гледаха новото перушинено петле.

Вечерта, когато хората заспаха, пръстеното петле поиска да разказва. Но никой не искаше да го слуша. Куклата бе седнала до новия гост и молеше той да разкаже нещо. А столовете завикаха нетърпеливо:

– Новият, новият гостенин нека разказва!

Новото петле разпери перушината си, погледна с подигравка своето пръстено братче и почна да разказва какво бе видяло то в света: големи многоклатни магазини; улици, по които светят нощем слънца; коли, които се возят сами; машини, които пеят като хора, и кукли, които ходят и говорят на няколко езика...

Свито в тъгъла на скрина, малкото пръстено петле слушаше и мълчеше.

„Свършено е вече – мислеше си то. – Няма кому да разказвам. Няма кой да ми се радва. По-добре е да се махна. Ще си отида пак при грънците или поне при живите петлета в двора...“

Пръстеното петле се помъчи да направи една крачка, опита се да разпери криле – и полетя надолу от скрина...

На заранта Банката го намери на земята, на две парчета, и сложи на негово място върху скрина новото перушинено петле.

Защо бе дошел Здравко на пързалката, сам не знаеше. Той нямаше нито шейна, нито кѐнки, а пък малките дрипави вестникопродавчета никой не взема да ги повози. Преди два месеца умря и майка му и той остана съвсем самичък в света. Цял ден скиташе из улиците и продаваше вестници. Из улиците вървяха тѐлпи весели хора с покупки в ръце. Добре облечени деца бързаха нанякъде. Без да усети, повлечен от навалищата, Здравко се озова на пързалката. След него куцукаше трикракият проскубан Барончо, а в пазвата му мърдаше едно прибрано по пътя полуумряло от студ гардже.

Те спряха в подножието на дългата стрѐмнина, почерняла от весела тѐлпа. Ах, каква лѐскава, чиста пързалка! Какви чудесни шейни! Ф-р-р-р – фучат отгоре те. Долу извиват бързо. Някои се прекатурват посред общ смях. После всички пак се връщат, теглени нагоре. Боядисани, лакирани, с кормила като на автомобили. Някои имат звѐнчета, други са с трѐби, а една дори със запалено фенерче.

С помръзнало носле, с ръце в джебовете, Здравко потупва с крака скриптящия сняг и се прехласва. До него седи Барончо. Той трепери от студ и страх и гледа в очите своя господар. „Какво, Барончо, искаш да се повозиш ли? – погали го Здравко по главата. – Или те е страх? Ех, батинка, съвсем не е страшно то! Тѐкмо е за тебе. Вместо да куцукаш – изведнѐж – ф-р-р! – от единия, край до другия!...“

– Варда-а-а! – профуча в тоя миг голяма тежка шейна с пет-шест момчета и момичета. Тя едва не катурна малкия вестникопродавач. Но затова пък сама се

Este, mikor az emberek már aludtak, a kis agyagkakasnak mesélni támadt kedve. Ezúttal azonban senki sem figyelt rá. A baba az új jövevény mellé telepedett, és őt kérlelte, hogy meséljen valamit. A székek pedig türelmetlenül kiáltották:

– Az új vendég, az új vendég meséljen!

Az új kiskakas felborzolta a tollait, gúnyos pillantást vetett agyagból készült testvéreire, és nekifogott, hogy elmondja, mi mindent látott a nagyvilágban: hatalmas, többemeletes üzleteket, utcákat, melyeket éjjel kis napok világítanak meg, kocsikat, melyek maguktól futnak, gépeket, melyek úgy énekelnek, akár az emberek és játék babákat, melyek járnak és több nyelven beszélnek...

A kis agyagkakas magába fordulva ült a komód sarkában, és hallgatott.

„Mindennek vége – gondolta magában. – Nincs, aki meghallgasson. Nincs aki örülne nekem. Jobb lesz, ha eltűnök. Visszamegyek az edényekhez, vagy legalább ki az udvarra, az élő kakasok közé...“

A kis agyagkakas minden erejét megfeszítve tett egy lépést előre, megpróbálta kitárni a szárnyait – és levetette magát a komódról.

Reggel Banko a padlón talált rá, kettétörve, és a helyére az új, tollas kiskakast tette a komódra.

A VARÁZSSZÁNKÓ

Zdravko maga sem tudta, miért ment ki a lesiklopályához. Nem volt sem szánkója, sem korcsolyája, s a magafajta kis rikkancsfűtök senki sem szokta felvenni egy menetire. Két hónapja édesanyja is meghalt, s ő szálegyedül maradt a világon. Egész nap az utcákat rőtta, és újságot árult. Mindenfelé tömegével jártak a boldog emberek, kezükben a vásárolt holmival. Jól öltözött gyerekek siettek valamerre. Zdravko csak sodródott a forgatagban, s egyszer csak a jégpályánál találta magát. Mögötte sántikált három lábán a csapzott Bátor kutya, keblében pedig egy, az út szélén talált, félig halálra fagyott varjúfűtök mocorgott.

Megálltak a hosszú, vidám tömegtől feketéllő lejtő aljánál. Ó, milyen ragyogó, tiszta pálya! S milyen csodás szánkók! Huss – és már le is értek! Lent gyorsan megfordulnak. Néhány felborul, a többiek legnagyobb derűtségére. Aztán mindet ismét felhúzzák a lejtő tetejére. Van köztük festett, lakkozott, van, amelyiknek kormányja van, mint az autóknak. Néhányon csengő, másokon duda, s az egyiken ráadásul égő lámpácska.

Zdravko átfagyott orrocskával, kezét zsebébe dugva toporog a csikorgó hóban, és ámulva nézi őket. Mellette ül Bátor. A kiskutya reszket a hidegtől és a félelemtől, s szemét gazdájára szögezi. „Mi az, Bátor, te is szánkóznál? – kérdi Zdravko, és megsimogatja a fejét. – Vagy félsz tőle? Ej, te kis butuska, nincs ebben semmi félelmetes. Éppen hogy neked való. Ahelyett, hogy sántikálnál – huss, és már ott is vagy...!“

– Vigyááázz! – zúg el mellettük ebben a pillanatban egy nagy, nehéz szánkó öt-hat fiúval és lánykával. Épp csak ki tudta kerülni a rikkancsfűtök. De ezért maga borult fel, s minden utasa meghempergőzött a hóban. Zdravko odalépett, hogy felállítsa. Hibásnak érezte magát, meg aztán legalább meg akarta érinteni ezt a gyönyörű, csillogó szánkót.

обърна и всички се натъркаляха в страничния сняг. Здравко се усети виновен и се приближи да дигне шейната. А освен това нему тъй му се искаше поне да пипне тая хубава блестяща шейна.

– Хей, дрипльо, какво се пъхаш там? Я се махай! Не стига, че зарад теб се обърнахме, ами и сега се пречиш! – извика едно от момчетата с бяла фланела, с калпак и ръкавици.

– Аз исках да ви помогна – отвърна кротко малкият вестникопродавач. После като поглади кормилото, унесено добави:

– Колко е хубава!

– Ха-ха, харесва ли ти? – изсмяха се другите. – Я тогава, повози я догоре. Хем така по-добре ще ни помогнеш!

„Защо да не я повозя, щом не мога аз да се возя на нея?... помисли си Здравко. Пък нали съм виновен, че те паднаха заради мене?“

И без да се двоуми, той се впрегна във въжето и потегли нагоре по стръмнината тежката шейна. Отстрани вървяха другите и се биеха с топки сняг. Барончо подскачаше с трите си крака след своя господар.

На върха момчетата и момичетата от шейната веднага се настаниха и се спуснаха лудешки надолу. Здравко ги гледаше усмихнат и доволен, като че той сам беше в шейната.

Пързалката бе вече опустяла. Снегът ставаше синкав. Далеч в града блеснаха лампи. Барончо изскимтя и досегна с крак своя господар. Мразът ставаше по-лют. Наоколо бързо тъмнееше. Двата приятели тръгнаха сами към града. В пазвата на вестникопродавачето промърда гарджето. „Нищо, нищо, потърпи. И мене ми е студено, но ще потърпим... Още малко и ще мине. Щом се спуснем, и ще стане по-топло мърмореше Здравко. – Фу-у, че реже тоя ветрец... Като че камшици шибат.“

Когато стигнаха долу на завоя, Здравко се спря и изви глава. Ах, как блестяше сега – като сребърна – цялата опустяла пързалка! Месецът бе изгрял. Нямаше жива душа наоколо. А, не! Какво е това там горе – на самия връх? То расте, расте и бързо иде насам като голям светъл облак. А-аха! Та това било пак шейна. Навярно закъсняла, последна! Ето тя иде все по-близо, расте. Тя е със звънци, с лампички. Но каква е чудна! Няма такава друга. Голяма, бяла, цяла лодка, не шейна. Звънчетата пеят като малки камбани. Какви хубави фенерчета! Сякаш свещи, като тия, дето ги палят по елхите! И вътре – никой! Само едно малко-малко момченце, колкото Здравка, но цяло облечено в бяло и усмихнато. Изведнъж чудесната шейна спря до малкия вестникопродавач и детето отвътре му извика:

– Хайде, качвай се по-скоро де! Ела да се повозим!

Здравко не смее. Той не вярва, че викат него.

– По-скоро, по-скоро де! Нали виждаш, че ида за тебе? Качвай се!

Без да се помни от радост, Здравко се качва вътре. Изведнъж и студът и умората му изчезват. А чудесната шейна се обръща сама. Без някой да я тегли, тя тръгва нагоре по стръмнината. Звънчетата пеят, пеят. Пъстрите фенерчета озаряват бялото момченце. То е хванало ръката на малкия вестникопродавач и ус-

– Hej, te rongyos, mit csinálsz ott! Tűnj el, de rögtön! Nem elég, hogy miattad borultunk fel, most még lábatlankodsz is! – kiáltotta az egyik fiú, aki fehér melegítőt, kucsmát és kesztyűt viselt.

– Csak segíteni akartam – felelte szerényen a kis rikkanсs. Végigsimított a kormányon, és elragadtatva hozzátette:

– Milyen szép!

– Hahaha, tetszik, mi? – kacagtak a többiek. – Akkor húzd fel nekünk! Azzal sokkal többet segítesz.

„Miért is ne, ha már egyszer rá nem ülhetek... – gondolta magában Zdravko. – És különben is, az én hibámból borultak fel, nem igaz?“

Minden teketória nélkül befogta magát kötélbe, és felhúzta a súlyos szánkót a lejtőn. A többiek kétoldalt haladtak, és hógolyókkal hajigáltak egymást. Báró három lábон szökdécselt gazdájá után.

Miután felértek a csúcсra, a fiúk és lányok mindjárt elhelyezkedtek a szánkón, és örült tempóban siklottak lefelé. Zdravko elégedett mosollyal nézte őket, mintha ő maga is a szánkón ülne.

A pálya lassan elnéptelenedett. A hó kékes színűre vált. Távol, a városban meggyújtották a lámpákat. Báró felvonított, és lábával megérintette gazdáját. Egyre csípősebb lett a hideg. Gyorsan sötétedett. A két barát magányosan elindult a város felé. A rikkanсsfiú keblén megmozdult a varjúfióka. „Semmi az egész, tarts ki! Én is fádom, de elviseljük. Mindjárt elmúlik. Ha leérünk a lejtőn, ott már melegebb lesz – mormolta Zdravko. – Hű, hogy vág a szél... mintha ostorral csapkodnának.“

Amikor odalent elérték az első kanyart, Zdravko megállt és visszapillantott. Ó, hogy ragyogott az elhagyatott szánkópálya – mintha színezüstből volna! Közben felkelt a Hold. Körös-körül sehol egy lélek. De nem! Mi az ott fenn, épp a domb tetején? Egyre csak nő, nő, és gyorsan közeledik, mint valami óriási, fényes felhő. Aha! Még egy szánkó! Alaposan elkésett, utolsónak érkezett. Egyre közelebb jön, és csak növekszik. Rajta csengettyűk és lámpácskák! Milyen gyönyörű! Nincs még egy ilyen! Nagy, fehér, nem is szánkó, hanem valóságos csónak! A csengettyűk úgy csilingelnek, akár az apró harangok. S azok a kis lámpások! Akár a gyertyák a karácsonyfán! Az ülésen pedig – senki! Csak egy egészen aprócska kisfiú, akkora lehet, mint Zdravko, de tetőtől talpig fehérbe öltözött, és vidáman mosolyog. A csodás szánkó hirtelen megáll a kis rikkanсs mellett, s a kisfiú kikiált neki:

– Gyere, ugorj fel! Csipkedd magad! Szánkózzunk egyet!

Zdravko félszegen áll a helyén. Nem meri elhinni, hogy a fiú hozzá szól.

– Gyerünk már, mit kéreтеd magad! Nem látod, hogy érted jöttem? Szállj már fel!

Zdravko, magánkívül az örömtől, engedelmeskedik. Hirtelen minden fáradsága elillan, és nem is fázik már. A csodás szánkó pedig magától megfordul. Anélkül, hogy bárki húzná, elindul felfelé a lejtőn. A csengettyűk egyre csak csilingelnek, s a fehérbe öltözött fiúcska ragyog a lámpások fényében. Megragadja a kis rikkanсs kezét, és mosolyogva kérdezi:

– Ugye milyen szép így?

Zdravko már éppen válaszolna, de hirtelen eszébe villan valami:

михнато го пита:

– Е, хубаво ли е така?

Здравко иска да му отговори и изведнъж извиква:

– Спри, спри! Барончо остана! Да вземем и него!...

– Ще го вземем, ще го вземем – отговаря бялото момченце и спира. Барончо запъхтян стига до шейната и скача вътре. И отново потеглят.

„Колко е дълга тая пързалка! – мисли си Здравко. – Ето горичката се загу- би и градът вече не се вижда... А шейната лети нагоре. Звънчетата пеят, пеят, ка- то малки камбани. Лампичките светят като големи пъстри звезди. Ах, колко е ху- баво! Дано не се свършва!“

– Ами кога ще се спускаме? – пита той.

Бялото момченце се усмихва повече и прегръща малкия вестникопродавач.

– Моята шейна не слиза надолу, тя се плъзга нагоре – все по-нагоре и по-на- горе, при звездите и небесните снегове! – отговаря то и целува Здравко по челото.

* * *

На заранта, когато децата с голямата шейна дойдоха пак да се пързаят, едно от тях извика:

– Я вижте там нашият вчерашен познайник замръзнал с куцото куче. Гле- дайте, гледайте – в пазвата му умряла гарга!...

МЕДЕНАТА ПИТА

„Кри-кри, кри-кри“ – запя домашното щурче нейде под стария долап. В огнище- то играят сини пламъчета. Зад стените се разхожда нощта и тук всички заспаха. Само ние с тебе сме будни още и там – в тъмния ъгъл, куклите почват вече своя нощен живот. Ето пъстрият палячо пляска ръце и се кланя на голямата кукла, автомобилът навива пружината си, а малката латерничка тихо-тихо засвирва. Ела по-близо до мене, детко, погледни малките пламъци и затвори очи! Ето прис- тига нашата синя каляска, теглена от две бели пеперуди, и чака. Ний ще седнем в нея и ще полетим.

Ф-р-р-р! Земята остана долу. Около нас трептят звездите и ние плуваме в нощта все по-далеч и по-далеч. Там, в другия край на небето, се издига бавно-бав- но големият жълт месец и лъщи като медена пита. Знаеш ли ти приказката за ме- дената пита? Слушай, аз ще ти я разкажа! Но не оная приказка, която всички ба- би разказват на своите внученца, а друга, нова приказка за медената пита.

* * *

Имало едно време бедна жена с едничко дете, момченце. Живели си те в сиромашка колиба, сами-самички в целия свят, и с труд се прехранвали. Един ден майката се разболяла тежко, повикала момченцето при себе си и му каза:

– Когато ти се роди, чедо, орисницата ти търколи една медена пита и каза:

„Това ще му е късметът. Нека го гони по света. Когато го стигне, ще бъде щаст- лив.“ Но мене ми беше мъчно да се разделя от тебе. Аз нищо не ти казах и ето се- га орисницата ме наказва. Аз ще умра, ако ти не намериш медената пита и не до-

– А̀лжунк meg! А̀лж! Б́аро ott maradt! Vegýuk fel őt is!

– Felvesszük, felvesszük – nyugtatja meg a fehér kisfiú. Megállnak, és B́aró, aki lihegve futott utánuk, beéri őket, és felugrik a szánkóra. Ismét nekiindulnak.

„Milyen hosszú ez a pálya! – gondolja magában Zdravko. – Hiszen már a kiser- dőt is elhagytuk, a város már nem is látszik... A szánkó meg egyre feljebb repül. A csen- gettyűk vidáman csilingelnek, a lámpások mint megannyi óriás, fényes csillag! Ó, mi- lyen szép! Bár sose érne véget!“

– De mikor csúszunk le? – kérdezi.

A fehér fiúcska még szélesebben elmosolyodik, és átöleli a kis rikkancsot.

– Az én szánkóm sohasem csúszik le. Mindig csak felfelé megy – egyre feljebb és feljebb, a csillagokig és az égi havasokig! – feleli, és homlokon csókolja Zdravkót.

...

Reggel, mikor a gyerekek a nagy szánkóval ismét kimentek a pályára, egyikük így kiáltott:

– Odanézzetek, a tegnapi ismerősünk! Megfagyott a sánta kutyaival együtt! Né- zétek, nézzétek, egy halott varjú van az inge alatt...!

A MÉZES POGÁCSA

„Cirip-cirip, cirip-cirip“ – hegedül a kis házi tücsök valahol az öreg komód alatt. A kandallóban kék lángocskák táncolnak. A falakon túl az éjszaka jár, s itt a házban már mindenki alszik. Egyedül mi ketten vagyunk még mindig ébren – s ott, a sötét sarok- ban a játék babák megkezdik éjszakai életüket. Nézd, az agyagbohóc tapsol a kezével, és meghajol a nagy baba előtt, a kisautó feltekeri a rugóját, a zenedoboz pedig lassan-las- san álomba merül. Gyere közelebb, gyermekem, nézd a lángocskákat, és csukd be a sze- med! Íme, már itt is a kék hintó, fehér pillangók húzzák, és csak ránk vár. Felszállunk rá, és elrepülünk.

Huss! A föld elmarad alattunk. Körös-körül csillagok hunyorognak ránk, s mi egyre messzebb és messzebb úszunk az éjszakában. Ott, az ég túlsó végén lassan-lassan emelkedik a Hold nagy sárga korongja, s úgy ragyog, mint a mézes pogácsa. Ismered a mesét a mézes pogácsáról? Figyelj csak, elmesélem neked! De nem ám azt a mesét, amit minden nagyanyó elmondhat a kisunokáinak, hanem egy másik, új mesét a mézes po- gácsáról!

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer egy szegény asszony, akinek egyetlen fi- acskája volt. Nyomorúságos kis kunyhóban éltek, egy szál magukban széles e világon, s még betevő falatra is alig telt nekik. Egy nap aztán az asszony súlyosan megbetege- dett. Magához hívta fiacskáját, és így szólt hozzá:

– Gyermekem, amikor megszületél, a Sorstündér elgurított egy mézes pogácsát, és azt mondta: „Ez lesz az ő szerencséje. Űzze hát az egész világon keresztül! Ha eléri, boldog lesz az élete.“ Nekem viszont fájtna megválnom tőled. Semmit sem szóltam neked a dologról, s íme, a Sorstündér megbüntetett érte. Meghalok, ha nem találod meg a mézes pogácsát, s nem hozod el vele mindkettőnk boldogságát. Vedd hát nyakadba, fiam, a világot, és járj a szerencséd után!

несеш с нея моето и твоето щастие. Върви, сине, из света и си гони късмета!

Майката се разплакала, целунала момченцето и то тръгнало. Тръгнало и ей-току до колибата се мярнала пред него бяла, голяма и лъскава пита. Тя се търколила бързо-бързо пред него и то припнало подире и. Съвсем не мислило то, че гони своя късмет. Знаело само, че трябва да я настигне и вземе, за да оздравее майка му. Но питата се търкаляла бързо и се скрила на първия завой. Ала момченцето все търчало след нея.

Срещнали го хора и го попитали:

- Де така самичък, юначе?
- Медената пита гоня – отговорило то, и хората се смеели.

Дълги дни и нощи вървяло момчето. Минало поля и планини, но медената пита все бягала пред него и то не я настигало. Ту се мерне до някой връх, позапре, помами го, ту изведнъж се изгуби и лъсне пак далеч до друга рътлинка. Но момчето търчало без умора и без страх. Краката му се изранили от път, но очите му свикнали да гледат ясно – надалеко и широко – и то все вървяло. Стигнало до земята на слепите, дето всички хора били слепи като къртици и цялата страна била потопена в мрачина.

– Накъде мина медената пита? – питало момчето.

– Ние нищо не знаем, защото нищо не виждаме – отвърнали слепите с наведени глави.

Но пред очите му блеснала далеко медената пита и то тръгнало отново. Минали пак дълги дни и дълги нощи в мрачина и лутане. Стигнало сега до Каменната земя, дето всички хора са вкаменени и мълчаливи и хлад вее над цялата страна.

– Видяхте ли медената пита? – попитало момчето. Но никой не му отговорил. И отново тръгнало то да търси медената пита. Минали отново много дни и нощи. Най-после стигнало до Златната земя, дето всичко е от чисто злато – и дървеса, и плодове, и накити. Само хората приличали на големи гущери и жаби.

– Не знайте ли де е медената пита? Не мина ли насам? – попитало момчето, изнемошало от умора и глад.

– Медена пита ли? – закикотили се чудноватите хора. – Та защо ти е тя?

– Трябва да я занеса на мама, за да оздравее. Тя е моят късмет.

– Та какъв по-голям късмет, глупчо, от тая земя – засмели се те отново. – Виж, тук всичко е злато. Забрави майка си, остани тук и тук ще си намериш късмета.

Момчето поклатило глава и отговорило:

– Не тръгнах аз злато да търся. Не ми трябва то. Моят късмет е друг.

И отново тръгнало. Сега вече стигнало до безкрайно море, дето бил краят на света. На пясъния бряг лежала корава пита от най-черно брашно, ненамазана не само с мед, но дори и с вода – напукана, сиромашка пита. Задъхано от радост, момчето грабнало тая пита и я притиснало до гърди. И когато се навело, видяло лицето си в морската вода: то не било момче, а снажен момък – толкова години търсило късмета си.

Капнал бил от глад момъкът, но не отчупил къшей от питата. Нали тряб-

Az asszony könnyekre fakadt, megcsókolta fiacskáját, és útjára bocsátotta. Ahogy a fiú kilépett az ajtón, megjelent előtte egy hatalmas, ragyogó fehér pogácsa. Gurulgult a pogácsa egyre gyorsabban, a fiúcska meg utána iramodott. Arra nem is gondolt, hogy a szerencsáját kergeti. Csak annyit tudott, hogy utol kell érnie és hazavinnie, hogy meggyógyuljon az édesanyja. De a pogácsa igen sebesen gurult, s eltűnt az első kanyar mögött. A fiú egyre csak szaladt utána.

Emberек jöttek vele szembe, és megkérdezték:

- Hová, háová így egyedül, kislegény?
- A mézes pogácsát kergetem – felelte, az emberek meg csak nevettek.

Futott, futott a fiú hosszú napokon és éjjeleken, réteken és hegyeken át. A mézes pogácsa azonban gurult sebesen, nem tudta utolérni. Néha megpillantotta egy domb tetején, ilyenkor a pogácsa megállt, odacsalogatta, aztán hirtelen eltűnt, és jóval messzebb, egy másik dombon ragyogott fel. A fiú mégis tovább űzte, nem ismerve sem félelmet, sem fáradtságot. Lábat sebek borították, látása azonban kiélesedett, messzire ellátott, s egyre csak futott. Egyszer csak a vak emberek földjére érkezett, ahol mindenki olyan vak, akár a vakondok, s az egész országot homály borítja.

– Merre gurult a mézes pogácsa? – kérdezte az embereket.

– Nem tudunk mi semmit, mert semmit sem látunk – felelték a vakok lehajtott fejjel.

Szeme előtt azonban a messzi távolban felragyogott a mézes pogácsa, ismét után eredt hát. Újabb napok és éjek teltek el, s csak futott és futott a homályban. Végül a Kövek Földjére ért, ahol minden ember kővé dermedten, hallgatagon áll, s az egész országban hűvös szelek fújnak.

– Nem láttátok a mézes pogácsát? – kérdezte a fiú. De senki nem felelt neki. Ismét felkerekedett hát a pogácsa nyomában. Újabb napok és éjek teltek el, míg végül az Arany Földjére érkezett, ahol minden színaranyból van – fák, gyümölcsök és ékszerek egyaránt. Egyedül az emberek emlékeztetnek hatalmas gyíkokra és békákra.

– Nem tudjátok, merre van a mézes pogácsa? Nem erre gurult el? – kérdezte a fiúcska, aki a fáradtságtól és éhségtől már alig állt a lábán.

– Mézes pogácsa? – kérdezték kacagva a furcsa emberek. – Az meg minek neked?

– El kell vinnem édesanyámnak, hogy meggyógyuljon. Az lesz az én szerencsém.

– Te szegény, ostoba fiú, ki kívánhatna nagyobb szerencsét, mint ez a föld itt? – nevettek ismét. – Nézd, itt minden színarany. Felejtsd el anyádat, maradt itt, és megtalálod a szerencsédet.

A fiúcska megrázta a fejét, és így felelt:

– Nem azért keltem útra, hogy aranyat találjak. Nem kell nekem arany. Más az én szerencsém.

S ismét nekiindult. Végül elért a végtelen tenger partjára, ahol a világ végére. A homokos parton a legfeketebb lisztből sült, keményre szikkadt pogácsa feküdt, melyet nemhogy mézzel, hanem még vízzel sem kentek meg – nyomorúságos, repedezett vakarcs. Az örömtől lihegő fiú megragadta, és a mellére szorította. S miközben lehajolt érte, a tenger vizében megpillantotta magát: nem fiúcska volt már, hanem deli legény – ennyi éven át kereste a szerencsáját!

ва първо майка му да вкуси и да оздравее? И бързо припнал той назад. Когато минавал през Златната земя, чудноватите хора се кискали след него и го наричали глупак. Но той не ги чувал и отминал.

В Каменната земя никой го не погледнал, нито попитал за нещо. Но когато дошъл в Земята на слепите – изведнъж го обградили тъмна слепи хора и почнали да го молят:

– Ние не виждаме нищо. Не можем дори да се нахраним. Сложи в ръцете ни късче хляб!

Момъкът си казал: „Наистина аз имам цяла пита. За мама стига един къс.“

И раздал на слепите по-голямата част от питата. И те целували ръцете, носете му и с благословии го изпратили.

Момъкът наближил радостен до родната си колиба.

Но до самия праг на колибата, почти умиращо от глад, лежало бездомно мършаво кученце. То извило умотелен поглед и сърцето на момъка се свило от жалост. Без да мисли, той извадил от пазвата си последния къс пита и нахранил с него животното. После влязъл в къщи, изправил се до майка си и съвсем отчаян и казал:

– Ето, майко, връщам се с празни ръце. Аз изходих целил свят, докле намеря медената пита. И когато я намерих, раздадох я на другите. Нищо не остана за тебе. Сега с тебе заедно и аз ще умра.

Той прегърнал майка си и заплакал.

Ала майката се усмихнала радостно, дигнала се от постелята, вече съвсем здрава, целунала го по челото и отвърнала:

– Не, сине, няма да умреш. Тъкмо сега ти ще живееш, радостен и честит. Изпълни се всичко, каквото ти бе уречено от орисницата. Сега и аз съм здрава, и ти си завинаги при мене. Но всичко, което ти претърпя, трябваше да стане. Ти трябваше да видиш целия свят – всичко добро и зло на земята и да избереш от двете. Ти трябваше да намериш медената пита и да я раздадеш, без да помислиш за себе си. Но не жали за питата, сине! Аз нямам нужда от нея. Нали ти ми донесе своето златно сърце? А сега вземи от лавицата оная ръжена пита там и седни да вечеряме. И ще видиш, че тя ще ти бъде по-сладка от всичките медени пити в света!

Седнали те на сиромашката трапеза и хапнали сух хляб и солчица. И още при първите хапки момъкът усетил, че всичката му умора изчезнала като по чудо, че силите и бодростта му пораснали стократно и че нищо повече не му трябвало на тоя свят.

„Кри-кри-кри-кри...“ – щурчето свири по-тихо и по-тихо. Щурчето заспива, огънят заспива, очичките заспиват... Латерничката извива тихата си песничка, палячото и куклата се въртят в безшумен танц, рошавото мече се разхожда на два крака под масата. А нашата синя каляска плува в бездънното небе и звездичките сипят златен пращец върху твоите къдри. Ето мяркат се млечнобелите палати на Сънчо и някой ни маха с ръка натам.

„Кри-кри, кри-кри, кри-кри... спи-спи...“

Bár rogyadozott az éhségtől, egy morzsát sem tört le magának a pogácsából. Hiszen az anyjának van rá szüksége, hogy meggyógyuljon! Tüstént útnak eredt hazafelé. Amikor az Arany Földjén haladt át, a furcsa emberek egyre csak nevettek, és bolondnak nevezték. Ő azonban elengedte a füle mellett, és továbbment.

A Kövek Földjén senki sem tekintett rá, és nem is szólította meg. Amikor azonban a Vakok Földjére ért – azonnal tömeg gyűlt köré, s a vakok kérlelni kezdtek:

– Mi nem látunk semmit. Még enni sem tudunk. Adj nekünk egy darab kenyeret!

A fiú ezt gondolta magában: „Végül is egy egész pogácsám van. Édesanyámnak egy falat is elég lesz belőle.“

Szétosztotta hát a vakok között a pogácsa legnagyobb részét. Azok pedig kezét-lábát csókolták, és áldásokkal bocsátották útjára.

A fiú örömtől repesve megérkezett a szülői házhoz.

A küszöbön azonban egy csonttá soványodott, éhhalál szélén álló kóbor kiskutya feküdt. Könnyörgő tekintetét vetett a fiúra, és annak a szíve összefacsarodott a szánalomtól. Mielőtt meggondolhatta volna, mit tesz, elővette kebeléből az utolsó darab pogácsát, és megetette vele az állatot. Aztán bement a házba, odaállt édesanyja mellé, és egészen elcsüggedten így szólt:

– Íme, anyám, üres kézzel tértem meg. Az egész világot bejártam, míg megtaláltam a mézes pogácsát. S amikor végre ráleltem, szétosztottam az egészet. Neked egy darab sem maradt. Most aztán veled együtt én is meghalok.

S ezzel átölelte édesanyját, és sírva fakadt.

Az asszony azonban boldogan elmosolyodott, makkegészségesen felkelt fekhelyéről, homlokon csókolta fiát, és így válaszolt:

– Nem, fiam, nem halsz meg. Éppen hogy élni fogsz, örömben és boldogságban. Minden beteljesült, amit a Sorstündér számodra rendelt. Most már én is egészséges vagyok, és te is mindig mellettem leszel. Mindennek, amin keresztülmentél, meg kellett történnie. Meg kellett találnod a mézes pogácsát, és szétosztanod, anélkül, hogy magadra gondolnál. Ne sajnáld a pogácsát, fiam! Nincs rá szükségem. Hiszen elhoztad nekem a saját arany szívedet! Most pedig hozd ide a polcra azt a rozspogácsát, és üljünk vacsorához! Meglátod, hogy edesebb lesz a világ minden mézes pogácsájánál!

Leültek a szerény asztalhoz, és hozzálátak a száraz sós kenyérhez. S a fiú már az első falatoknál érezte, hogy minden fáradtsága szinte varázsütésre eltűnt, ereje és életkedve megszázszorozódott, s hogy semmi többre nincs szüksége széles e világon.

„Cirip-cirip, cirip-cirip” – hegedül a kis tücsök egyre halkabban és halkabban. Ő is álomba merül, a tűz is kialszik, a szemecskéid is lecsukódnak... A zenedoboz halk dalocskát játszik, a bohóc és a játék baba nesztelen táncban forognak, a bozontos mackó két lábon sétál az asztal alatt. A mi kék hintónk pedig csak úszik a végtelen égen, s a csillagok aranyport hintenek a fűrtjeidre. Nézd, ott vannak a Napocska tejfehér palotái, s valaki integet nekünk onnan.

„Cirip-cirip, cirip-cirip... aludj szépen...”

Fordítás: Batinkova Elena – Kovács Gergely

ВЕЛИНА МИНКОВА (1974*, СОФИЯ) – Завършва английска филология с профил творческо писане в Калифорнийския университет (UCLA). През 2000 г. разказът ѝ *The Old Woman* печели литературната награда *Harry Kurnitz*. Живее в Париж, където преподава английски език и литература.

ЕЛЕНА БАТИНКОВА (1987*), **ГЕРГЕЙ КОВАЧ** (1985*) – преводачески тандем. Първият им успешен превод е повестта „Немили-недраги“ на Иван Вазов.

ИВАН АНДРЕА (1970*) – преводач, редактор, превежда българска и норвежка литература на унгарски език.

ИВАН ВАЗОВ (1850 – 1921) е класически български писател, наричан „патриарх на българската литература“. Основни произведения: „Под игото“, „Немили-недраги“ и други романи, разкази, повести, пътеписи, поезия, драма.

ЙОНКА НАЙДЕНОВА (1953*) е завършила унгарска филология в Будапещенския университет „Лоранд Йотвьош“, преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“.

КАЛМАН МИКСАТ (1847 – 1910) е унгарски писател романист, журналист, редактор, народен представител.

КОНСТАНТИН КОНСТАНТИНОВ (1890 – 1970) е български писател и преводач, автор на разкази, пътеписи и детска литература.

КРИСТИНА МЕНХАРТ (1973*) е завършила българска филология и културна антропология. Преподавател в Будапещенския университет „Лоранд Йотвьош“.

ЛЕНКЕ ЧИКХЕЙИ (1944*) – Българист, преводач, дългогодишен преподавател, доцент в специалността българска филология в Будапещенския университет Лоранд Йотвьош. Превела и на унгарски език хиляди страници от съвременни и класически български автори, исторически и научни текстове.

МИРОЛЮБА ГЕНДОВА (1956*, БУДАПЕЩА) завършва Унгарската художествена академия. Художник, пише есета и критични статии за изобразителното изкуство.

НЕНКО БАЛКАНСКИ (1977*) е възпитаник на Националната художествена академия „Николай Павлович“ в София. Занимава се със стенопис и иконопис, рисува пейзажи, портрети и натюрморти. Живее в Будапеща.

NIKOLINA ATANASZOVA (1925 – 2015): Draganovoban született, Budapesten nőtt fel, a magyar irodalom fordítója.

NENKO BALKANSZKI (1977*): a szófiai Nikolaj Pavlovics Nemzeti Képzőművészeti Akadémia neveltje. Fal- és ikonfestészettel foglalkozik, de tájképeket, portrékat és csendéleteket is fest. Budapesten él.

ELENA BATINKOVA (1987*) – **KOVÁCS GERGELY** (1985*): fordítópáros. Első megjelent fordításuk Ivan Vazov *Bujdosók* című kisregénye.

CSÍKHELYI LENKE (1944*): Bulgarista, műfordító, az ELTE bolgár szakának nyugalmazott docense. Magyarra fordított többezer oldalt a bolgár irodalomból, mai és klasszikus szerzőktől, történelmi és tudományos szövegeket.

MIROLJUBA GENDOVA (1956*): Budapesten született, a Magyar Képzőművészeti Főiskolán végzett. Festőművész, képzőművészeti tárgyú tanulmányok és kritikák szerzője.

IVÁN ANDREA (1970*): műfordító, szerkesztő, bolgár és norvég irodalmat fordít.

KJOSZEVA SZVETLA (1955*): műfordító, szerkesztő. A Szófiai Szent Kliment Ohridszki Egyetem történelem és filozófia szakon végzett. A Bolgár Nyelvoktató Nemzetiségi Iskola tanára.

KONSZTANTIN KONSZTANTINOV (1890 – 1970): bolgár író és műfordító. Elbeszélések, útirajzok és ifjúsági művek szerzője.

MENYHÁRT KRISZTINA (1973*): bolgár filológia és kulturális antropológia szakon végzett. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója.

MIKSZÁTH KÁLMÁN (1847 – 1910): magyar író, újságíró, szerkesztő, országgyűlési képviselő.

VELINA MINKOVA (1974*, SZÓFIA) a Kaliforniai Egyetem (UCLA) angol filológia szakán végzett kreatív írás szakirányon. *The Old Woman* c. elbeszéléiséért 2000-ben megkapta a *Harry Kurnitz* irodalmi díjat. Párizsban él, ahol angol nyelvet és irodalmat oktat.

JONKA NAJDENOVA (1953*): magyar nyelv és irodalom szakon végzett a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A szófiai Ohridi Szent Kelemen Egyetem oktatója.

НИКОЛИНА АТАНАСОВА (1925 – 2015) е родена в с. Драганово, израства в Будапеща, виден преводач на унгарска литература на български език.

РУДОЛФ УНГВАРИ (1936*, БУДАПЕЩА) – инженер, писател, журналист. През 70-те години пътешества из Родопите с група унгарски интелектуалци. Приключенията в граничната зона, срещата с различни хора, допирът до местните мюсюлмани остават трайни следи у него. Спомените за това време публикува за първи път през 2015 г. в унгарското списание „Йеленкор“.

СВЕТЛА КЪОСЕВА (1955*) – преводач, редактор. Завършва история и философия в СУ „Св. Климент Охридски“. Преподавател в Българското училище в Будапеща.

UNGVÁRY RUDOLF (1936*, BUDAPEST): mérnök, író, újságíró. A hetvenes években magyar értelmiségiek egy csoportjával beutazta a Rodope-hegységet. A határvidéken átélt kalandok, a legkülönbözőbb emberekkel való találkozások és a helyi muzulmánok kultúrája mély nyomot hagytak benne. Emlékeit erről az időszakról 2015-ben a *Jelenkor* című magyar folyóiratban publikálta először.

IVAN VAZOV (1850 – 1921): klasszikus bolgár író; a „bolgár irodalom patriarchájának” nevezik. Legjelentősebb művei a *Rabigában* és a *Bujdosók*, de ezeken kívül még számos regényt, kisregényt, elbeszélést, útirajzot, költeményt és színdarabot írt.

X E M Y C

брой 1/2016 · година xxv

Списание за култура и
обществен живот

Основано от *Дружеството*
на българите в Унгария през 1991 г.

Издание на *Българското*
републиканско самоуправление

Отговорен издател
г-р Данчо Мусев

Главен редактор
Светла Кьосева

Печат
FesztNet Kft.

Оформление, предпечат
Димитър Русев

Адрес на редакцията
1062 Будапеща, ул. „Байза“ №44

ISSN 1216-2590

H Æ M U S

1/2016 szám · xxv évfolyam

Társadalmi és kulturális
folyóirat

Alapította 1991-ben
a *Magyarországi Bolgárok Egyesülete*

A *Bolgár Országos*
Önkormányzat kiadványa

Felelős kiadó
dr. Muszev Dancso

Főszerkesztő
Kjoszeva Szvetla

Nyomdai kivitelezésért felelős
FesztNet Kft.

Design, nyomdai előkészítés
Ruszev Dimitar

A szerkesztőség címe
1062 Budapest, Bajza u. 44.

ISSN 1216-2590

